

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	10
1.1. Оборотні активи підприємства: економічна сутність, класифікація, джерела формування.....	10
1.2. Формування оптимальної величини та структури оборотних активів підприємства.....	20
1.3. Принципи ефективного використання оборотних активів підприємства.....	28
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	37
2.1. Методи нормування оборотних активів підприємства.....	37
2.2. Теоретико-методичні підходи до оцінки ефективності управління оборотними активами на підприємстві.....	48
2.3. Напрями підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства.....	62
Висновки до розділу 2.....	74
РОЗДІЛ 3. ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАТ ОДЕСЬКИЙ КОНЬЯЧНИЙ ЗАВОД «ШУСТОВ» ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЙОГО ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ.....	76
3.1. Загальна характеристика діяльності, майнового стану та капіталу ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов».....	76

					2МЕФ 20444									
Змн.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата										
Розроб.		Турчин І.В.			Управління оборотними коштами підприємства та оцінка ефективності їх використання									
Перевірив.		Філонич О.М.												
Н. Контр.		Глушко А.Д.												
Затверд.		Птащенко Л.О.												
					<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="font-size: small;">Літ.</td> <td style="font-size: small;">Арк.</td> <td style="font-size: small;">Аркушів</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">122</td> </tr> <tr> <td colspan="3" style="text-align: center; font-size: small;">Національний університет Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка</td> </tr> </table>	Літ.	Арк.	Аркушів	3	3	122	Національний університет Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка		
Літ.	Арк.	Аркушів												
3	3	122												
Національний університет Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка														

3.2. Аналіз структурної динаміки та джерел фінансування оборотних активів ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов».....	85
Висновки до розділу 3.....	94
РОЗДІЛ 4. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПРАТ ОДЕСЬКИЙ КОНЬЯЧНИЙ ЗАВОД «ШУСТОВ»	
4.1. Рекомендації щодо підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства на основі факторного аналізу їх оборотності.....	95
4.2. Напрями удосконалення фінансової політики підприємства щодо дебіторів.....	100
Висновки до розділу 4.....	113
ВИСНОВКИ.....	114
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	118
ДОДАТКИ.....	122

					2МЕФ 20444			
Змн.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата				
Розроб.		Турчин І.В.			Управління оборотними коштами підприємства та оцінка ефективності їх використання	Літ.	Арк.	Аркушів
Перевірив.		Філонич О.М.					4	122
Н. Контр.		Глушко А.Д.				Національний університет Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка		
Затверд.		Птащенко Л.О.						

ВСТУП

У сучасних умовах системної кризи розвиток конкурентних переваг національної економіки безпосередньо впливає на рівень добробуту населення. Для України в умовах сьогодення відновлення економічного зростання значною мірою визначається прогресивним розвитком національного господарства. У свою чергу прогрес і ефективність сільського господарства залежить від забезпечення оборотним капіталом і ефективного його використання. Погіршення загального фінансового стану національних підприємств свідчить про нераціональне використання ними оборотних активів. Тому обрана тема дипломної роботи є незаперечно актуальною.

Оборотним активам належить одне з ключових місць у забезпеченні безперебійного виробничого процесу та збуту продукції. У всіх його формах оборотні активи повинні знаходитися в достатньому розмірі на всіх стадіях обороту. За сучасних умов перед виробничими підприємствами часто виникає проблема недостатності коштів для забезпечення потреби в оборотних активах. Тому актуальним є дослідження джерел формування оборотних активів та шляхів їх поповнення з урахуванням сезонності виробництва.

Питанням сутності, джерел формування оборотних активів та їх використання в науковій літературі приділено багато уваги, зокрема такими вченими, як Круш П. В., Клименко О. В., Подвігіна В. І., Гулевич В.О., Ковальчук І. В., Фролова Л. В., Володькіна М. В. Однак теоретичні положення, викладені у цих роботах, і практичні висновки, зроблені в них на основі узагальнення фактичного матеріалу, показують, що ряд теоретичних питань у галузі аналізу оборотних активів підприємств ще недостатньо досліджені і потребують додаткового вивчення.

Мета магістерської роботи полягає в здійсненні аналізу оборотних активів та підвищення ефективності управління ними.

Відповідно до цієї мети в ході дослідження необхідно вирішити такі завдання:

- розкрити економічну сутність оборотних активів;

- охарактеризувати джерела формування оборотних активів та принципи ефективного управління ними;
- розкрити методи нормування оборотних активів підприємства;
- провести аналіз структури та джерел формування оборотних активів ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» у складі майна підприємства;
- проаналізувати ліквідність, платоспроможність і ділову активність ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов»;
- надати рекомендації щодо підвищення ефективності управління оборотними активами ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов»;
- сформулювати напрями удосконалення фінансової політики підприємства щодо дебіторів.

Об'єктом дослідження є процес формування та підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства, а предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних засад аналізу формування та оцінювання ефективності управління оборотними активами ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов».

Для вирішення поставлених завдань у процесі дослідження було використано такі методи: порівняльного аналізу – для розкриття економічної сутності оборотних активів; діалектичний метод пізнання; методи економічного і статистичного аналізу, групування, аналітичного порівняння; логічної аргументації – при обґрунтування шляхів удосконалення процесу використання оборотних активів національного підприємства. Теоретичну основу дослідження становили фундаментальні положення теорії фінансів, грошового обігу і кредиту.

Інформаційною основою магістерської роботи стали наукові праці вітчизняних вчених економістів, законодавчі і нормативні акти, фінансова звітність ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов».

Робота складається з чотирьох частин: вступ, основна частина і висновки. У першому розділі розкрито сутність оборотних активів, їх види, джерела формування та принципи ефективного використання оборотних

активів підприємства. У другому розділі розкрито методи нормування оборотних активів та теоретико-методичні підходи до оцінки ефективності управління оборотними активами. У третьому розділі було проведено дослідження діяльності ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» шляхом аналізу майна підприємства, оцінки структурної динаміки оборотних активів, ліквідності та платоспроможності, ділової активності. У четвертому розділі наведені рекомендації щодо підвищення ефективності використання оборотних активів підприємством, а також сформовано напрями удосконалення фінансової політики.

Отримані у процесі дослідження результати, а саме рекомендації з підвищення ефективності управління оборотними активами національного підприємства, зможуть бути використані у подальшій діяльності ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов».

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Оборотні активи підприємства: економічна сутність, класифікація, джерела формування

Важливим аспектом максимізації прибутку суб'єкта господарювання є забезпеченість виробничого процесу активами в необхідній кількості та їх ефективне використання для нормального функціонування підприємства.

Для початку дослідження необхідно приділити увагу питанню трактування терміну «активи», які за Національними стандартами бухгалтерського обліку характеризуються двома основними умовами: суб'єкти господарювання повинні мати право власності на активи, а також має бути можливість отримання економічних вигод від їх використання в майбутньому.

Коноплицький В.А. у своїх працях відносить до активів цінні папери, а Бернар І. розглядає актив, як сукупність належного суб'єкту господарювання власного майна та дебіторських рахунків. Борисов А.Б., Науменко В.І. та Райзберг Б.А. розуміють під активом сукупність майна та грошових коштів, які належать підприємству Мочерний С.В. наводить більш глибоке трактування: активи – сукупність майна, інтелектуальної власності, грошових ресурсів, що належать підприємству, фірмі, компанії, в які вкладено засоби власників та інших осіб [1]. Фамінський І.П. відносить до активів матеріальні цінності, цінні папери, різного роду вклади до банків, готівку, а також нематеріальні активи («гудвіл», патенти, авторські свідоцтва, торгові марки тощо), що належать підприємству [2].

Активи підприємства в залежності від їх участі у виробничому процесі та інших характеристик поділяються на необоротні (з тривалим періодом

використання в процесі фінансово-господарської діяльності) та оборотні (які використовуються протягом одного виробничого циклу).

Сучасна економічна наука характеризується відсутністю єдиних методологічних підходів у трактуванні категорії оборотних активів. Аналізуючи існуючі в економічній літературі трактування категорії «оборотні активи» (табл. 1.1), можна відмітити, що більшість авторів у характеристиці оборотних активів акцентують увагу на матеріально-речовий складовий активів підприємства, обслуговуванні поточного господарського процесу, споживанні протягом одного року або одного операційного періоду (виходячи з цього необхідно також підкреслити високий рівень ліквідності оборотних активів і, як наслідок, значний вплив на платоспроможність підприємства) [3, с. 65].

Таблиця 1.1

Різновид визначень сутності оборотних активів в економічній літературі

Визначення поняття	Автор визначення, літературне джерело
1	2
Оборотні активи – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.	НП (С) БО №1 [4]
До оборотних активів (фондів) підприємства відноситься та частина майна, яка використовується протягом одного виробничого циклу і повністю переносить свою вартість на вартість продукції, що виробляється, змінюючи свою натурально-речову форму.	Круш П. В., Клименко О. В., Подвігіна В. І., Гулевич В.О. [5, 189]
Оборотні активи – сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і цілком споживаних протягом одного операційного циклу.	Ковальчук І. В. [6, с.203]
Оборотні активи – сукупність грошових засобів, що авансуються для створення оборотних виробничих фондів і фондів обороту, які забезпечують постійний кругообіг коштів	Фролова Л. В., Бакунов А. А., Шаруга Л. В. [7, с.74]
Оборотні активи – це сукупність матеріально-речовинних цінностей і грошових коштів, які беруть участь у створенні продукту, цілком споживаються у виробничому процесі і повністю переносять свою вартість на виробничий продукт упродовж операційного циклу або дванадцяти місяців з дати балансу (сировина, матеріали, готова продукція, грошові кошти тощо).	Петрович Й. М., Кіт А. Ф., Захарчін Г. М. [8, с.115]

Продовження таблиці 1.1

1	2
Оборотні активи – група мобільних активів підприємства із періодом використання до одного року, що обслуговують його операційну діяльність і забезпечують його платоспроможність.	Кулішов В. В. [9, с.94]
Оборотні активи – сукупність коштів, які забезпечують безперервний їх кругообіг	Володькіна М. В. [10,с.67]

Одним із головних завдань вітчизняного бізнесу є оптимальне поєднання наявних ресурсів, забезпечення ефективності їх використання та постійне покращення фінансових результатів. Вагома роль у формуванні ресурсів підприємства належить оборотним активам, склад і структура яких впливає на фінансовий стан підприємства та визначає перспективи подальшого розвитку.

У своїх працях І. О. Бланк під оборотними активами розуміє сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточну виробничо-комерційну діяльність підприємства і повністю споживаються протягом одного операційного циклу [14].

Оборотні активи – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [23].

Оборотні активи часто ототожнюють з поняттям «оборотні засоби» та «оборотні кошти». А. М. Бірман визначає оборотні кошти як кошти підприємства, вкладені в оборотні виробничі фонди та фонди обігу [17]. Т. О. Примаєк вважає, що оборотні кошти – це сукупність грошових засобів підприємства, необхідних для формування та забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів та фондів обігу [19]. І. В. Зятковський у своїй працях розглядає таке поняття, як обігові кошти і розуміє під ними грошові кошти, авансовані в обігові виробничі фонди і фонди обігу, які забезпечують безперервність процесу виробництва і проведення розрахунків.

Також часто зустрічається поняття «оборотні засоби» (В. Н. Копоруліна, С. В. Мочерний), під якими розуміють, те що і під оборотними коштами [15].

Підсумовуючи вищезазначене, варто під оборотними активами розуміти частину активів підприємств у вартісному виразі, яка в процесі кругообігу набуває функціональної форми оборотних виробничих фондів і фондів обігу. У своєму русі оборотні кошти проходять послідовно три стадії: грошову, виробничу і товарну.

Таким чином за результатами узагальнення існуючих підходів до трактування змісту поняття оборотних активів, під оборотними активами промислового підприємства слід розуміти сукупність таких матеріальних та грошових цінностей, котрі обслуговують його поточну фінансово-господарську діяльність, внаслідок високого рівня ліквідності забезпечують платоспроможність підприємства знаходяться у постійному кругообігу й в повному обсязі переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції.

Потрібно акцентувати увагу на тому, що економічна сутність оборотних активів визначається їх роллю в організації поточної діяльності підприємства: знаходячись в постійному русі вони здійснюють безперервний кругообіг форм вартості, в результаті якого відбувається постійне відновлення процесу виробництва.

Оборотні активи є одним з найважливіших елементів виробничого процесу на підприємстві. Обґрунтована їх класифікація створює можливості визначити оптимальний склад і структуру, потребу та джерела формування оборотних активів, а також правильно організувати їх бухгалтерський облік.

Узагальнимо види оборотних активів за основними класифікаційними ознаками [11]:

1) за функціональним призначенням вони поділяються на:

– оборотні виробничі фонди. Це ті активи які безпосередньо беруть участь у процесі виробництва (сировина і матеріали, тара, запасні частини, малоцінні швидкозношувані предмети та інші);

– фонди обігу. Це такі активи які залучаються і безпосередньої участі у процесі виробництва не беруть (готова продукція на складі, грошові кошти і їх еквіваленти тощо).

2) за принципами організації оборотні активи поділяються на:

– нормовані (які можуть бути точно визначені як заплановані величини: матеріали, паливо);

– ненормовані (ті в яких складно або неможливо визначити як заплановані величини).

3) за джерелами формування активи поділяються на власні, позикові і залучені:

– власними оборотними активами є такі, які характеризують ту їх частину, що сформована за рахунок власного капіталу підприємства;

– позиковими називають грошові кошти, які підприємство залучає у формі кредитів для покриття тимчасових витрат;

– залучені оборотні активи це кошти, які є в наявності підприємства і які тимчасово перебувають в обігу підприємства але не належать йому.

4) за ступенем ліквідності і ризику оборотні активи поділяються на:

– низьковисоколіквідні (кошти в касі установи, на поточних або депозитних рахунках (строком до одного року) у банку та державні цінні папери або цінні папери, випущені під гарантію держави);

– середньоліквідні (всі форми дебіторської заборгованості, крім короткострокової та безнадійної; запаси готової продукції, призначеної для реалізації);

– ліквідні (це короткострокові й іноді довгострокові позики, факторингові операції, інвестиційні цінні папери, лізингові операції);

– неліквідні (це прострочені позики, деякі цінні папери, меблі, техніка і споруди).

Обґрунтована і повна класифікація оборотних активів має не лише наукове, але й практичне значення, оскільки дозволяє побудувати правильну систему обліку та аналізу наявності і руху оборотних активів, а також

забезпечує ефективне управління цими активами для безперервного процесу виробництва та реалізації продукції.

Розподіл оборотних активів підприємства відображено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Класифікація оборотних активів підприємства

Ознака	Види	Склад (згідно з балансом підприємства)
1	2	3
Функціональна роль у процесі виробництва	Оборотні виробничі фонди	Виробничі запаси, товари, готова продукція на складі, тварини на вирощуванні, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва, витрати майбутніх періодів
	Фонди обігу	Готова продукція відвантажена, грошові кошти в касі та на розрахункових рахунках у банку, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції та інші оборотні активи
Практика контролю, планування та управління	Нормовані	Виробничі запаси, товари, готова продукція на складі, тварини на вирощуванні, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва, витрати майбутніх періодів
	Ненормовані	Готова продукція відвантажена, грошові кошти в касі та на розрахункових рахунках у банку, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції та інші оборотні активи
Джерела формування	Власний оборотний капітал	Це частина оборотних активів підприємства, що створена за рахунок власних коштів підприємства
	Позичений оборотний капітал	Показує частину (вартість) оборотних активів, що сформовані за рахунок позичених коштів
	Залучений оборотний капітал	Частина оборотних активів підприємства, яка створена за рахунок залучених фінансових ресурсів (поточні зобов'язання перед працівниками, бюджетом, страховими організаціями, учасниками, із внутрішніх розрахунків та іншими суб'єктами)
Ліквідність	Абсолютно ліквідні	Грошові кошти в касі та на розрахункових рахунках в банку, поточні фінансові інвестиції
	Швидколіквідні	Дебіторська заборгованість, готова продукція відвантажена, векселі отримані
	Повільноліквідні	Виробничі запаси, поточні біологічні активи, незавершене виробництво, товари, витрати майбутніх періодів, готова продукція на складі, інші оборотні активи

Оборотні активи як елемент ресурсного потенціалу призначені для організації забезпечення безперервного й планомірного процесу господарської діяльності, що може бути досягнуто за умов забезпечення обсягу товарообороту відповідно до попиту цими видами активів. Тому достатність як критерій оптимальності передбачає наявність такої величини оборотних активів, яка дозволить досягти запланованого обсягу і структури товарообороту та безперебійного фінансування поточних потреб за умов збереження або скорочення тривалості операційного циклу.

Система фінансування оборотних активів повинна забезпечити в процесі фінансово-господарської діяльності підприємства своєчасне і повне задоволення його потреби в оборотних засобах.

Підприємства формують оборотні активи за рахунок коштів бюджетів різних рівнів, засновників, пайових внесків членів колективу, внесків іноземних учасників (для спільних підприємств), виручки від реалізації цінних паперів (акцій) і т.п. Перераховані ресурси утворюють початковий оборотний капітал. При дефіциті цих ресурсів для формування оборотних активів підприємства можуть залучати банківський кредит та інші позики.

Для підприємств, які здійснюють свою діяльність, фінансування оборотних активів зводиться до покриття збільшення планової потреби в оборотних засобах (приросту нормативу власних оборотних засобів, додаткової потреби, що виникає при тимчасових фінансових труднощах, витратах, які виникають в процесі придбання короткострокових цінних паперів).

Важливість питань, пов'язаних з джерелами формування оборотних активів, обумовлена тим, що від цього залежить швидкість обороту і ефективність їх використання. Крім цього, важливість питань формування оборотних активів пов'язана також з тим, що кон'юнктура ринку постійно змінюється й потреби підприємства в оборотних коштах нестабільні. Покрити ці потреби лише за рахунок власних джерел стає практично неможливо. До

того ж ефективність використання позикових засобів у ряді випадків виявляється вищою, ніж використання власних.

Як відомо, джерела формування оборотних коштів поділяються на власні, позикові і залучені (рис. 1.1).

Власними називаються кошти підприємств, якими покривають мінімальні розміри оборотних активів (запасів і витрат), необхідні для забезпечення нормального, безперервного процесу виробництва та реалізації продукції. Вони постійно перебувають на підприємстві і строк користування ними не встановлюється. У цьому разі важливо забезпечити відповідність власних джерел фактичній наявності оборотних активів, оскільки і їх надлишок або нестача негативно впливають на ефективність їх використання і виробництво загалом [24].

В умовах сьогодення для більшості підприємств України притаманна нестача оборотних активів, що є однією з основних причин їх збиткової роботи.

Позиковими є кошти, які підприємства отримують у вигляді банківських кредитів з метою створення сезонних запасів матеріальних цінностей та покриття витрат виробництва. Ці кошти надаються підприємствам на певний строк, після завершення якого вони мають бути повернуті банку.

Залученими називаються кошти, що не належать підприємству, проте внаслідок діючої системи розрахунків перебувають у його обігу.

Порядок формування джерел створення оборотних активів на підприємствах залежить від форми власності, покладеної в основу функціонування підприємства, специфіки його організаційної побудови та інших факторів.

Джерела формування власних оборотних активів державних підприємств при їх організації визначаються вищою організацією. Як правило, це кошти бюджету, інших однотипних підприємств, централізовані кошти вищих органів управління.

Джерела формування та поповнення оборотних активів		
Власні <ul style="list-style-type: none"> • Частина статутного капіталу • Збільшення статутного капіталу • Чистий прибуток • Вільні амортизаційні відрахування • Залишки резервів, утворених за рахунок прибутку • Страхові відшкодування • Бюджетні асигнування 	Позикові <ul style="list-style-type: none"> • Заборгованість за авансами замовників • Стійка кредиторська заборгованість перед постачальниками • Стійка заборгованість за заробітною платою та нарахуваннями на неї • Стійка заборгованість за платежами до бюджету 	Залучені <ul style="list-style-type: none"> • Короткотермінові кредити банків • Емісія облігацій • Комерційні кредити • Бюджетні кредити • Кошти міністерства, отримані на умовах повернення

Рис. 1.1. Джерела формування оборотних активів підприємства

На підприємствах з колективною формою власності у момент їх відкриття оборотні активи формуються за рахунок грошових і матеріальних внесків засновників, безповоротних внесків інших підприємств та громадян.

У подальшій роботі підприємств їх оборотні активи можуть поповнюватися за рахунок власних фінансових ресурсів (прибутку), залучених, позикових та інших джерел (додаткових внесків підприємств, дотацій з бюджетів, благодійних внесків юридичних та фізичних осіб).

Власні джерела, що спрямовані на створення оборотних активів на підприємствах, зараховуються до статутного фонду, утворюючи статутний капітал.

Джерела формування оборотних активів відображаються в пасиві бухгалтерського балансу підприємства. Логіка побудови балансу, як основної фінансової моделі підприємства, підказує, що кожна стаття активів повинна мати джерело фінансування.

Для діючих підприємств коло можливих джерел поповнення залежить від фінансового стану та результативності економічної діяльності. Власним

джерелом поповнення оборотних активів є прибуток. Однак цим джерелом володіють тільки прибуткові підприємства, в яких вартість вкладеного оборотного капіталу після завершення кругообігу збільшується за рахунок частини отриманого чистого прибутку. А у збиткових підприємств вартість вкладеного оборотного капіталу, навпаки, зменшується на величину отриманих збитків.

Серед джерел формування оборотних коштів слід виділити перш за все власний капітал підприємства у вигляді таких його елементів, як:

- статутний фонд (пайові внески членів-засновників, внески іноземних учасників, надходження від емісії цінних паперів);
- відрахування від прибутку;
- цільове фінансування та цільові надходження (з бюджету, галузевих і міжгалузевих позабюджетних фондів);
- приріст сталих пасивів (мінімальна заборгованість із заробітної плати працівникам, відрахування на обов'язкове пенсійне забезпечення);
- страхування (на соціальне страхування, резерв майбутніх платежів, авансування покупців).

Не менш важливим власним джерелом формування оборотних активів є вільні залишки амортизаційних відрахувань. Хоча безпосереднє призначення амортизації – це фінансування відтворення основного капіталу, але процес нагромадження її необхідного обсягу для здійснення капітальних інвестицій довготривалий. Протягом цього періоду амортизацію можна тимчасово використовувати як джерело поповнення оборотного капіталу.

Проте в процесі діяльності підприємство має реальну змогу поповнювати найбільшу частину майна за рахунок коштів, що йому не належать, але постійно перебувають у його обігу і можуть бути використані в сумі їх мінімальних залишків. Це мінімальна заборгованість із оплати праці та тимчасово вільні залишки резерву на покриття майбутніх платежів, заборгованість бюджету та державним цільовим фондам тощо. Названі ресурси формують планову кредиторську заборгованість підприємства. На практиці її

прирівнюють до власного оборотного капіталу. Однак в умовах ринкового господарювання функція такого джерела поповнення обмежується, оскільки щодо всіх поточних зобов'язань зменшується період їх перебування на підприємстві.

Власний капітал та довгострокові зобов'язання об'єднуються в, так звані, постійні пасиви. Короткострокові кредити і позики, кредиторська заборгованість й та частина довгострокових зобов'язань, термін погашення якої настає в поточному періоді, складають короткострокові (поточні) пасиви.

Існують і так звані прирівняні до власних додаткові привернуті джерела, які раніше мали назву стійких пасивів. Це перш за все мінімальна заборгованість по оплаті праці і відрахуванням на соціальні потреби, тимчасово вільні цільові кошти підприємства, мінімальна заборгованість по податках до бюджетів різних рівнів, резерви майбутніх витрат, доходи майбутніх періодів і т. д.

При недостатності власних та прирівняних до них ресурсів для фінансування оборотних активів залучаються позикові кошти.

До позикових джерел формування оборотних засобів відносяться в основному короткострокові кредити і позики. Перш за все це банківські і комерційні кредити, позики. Як правило, вони покривають тимчасову, додаткову потребу в ресурсах. Основні напрями залучення кредитів для формування оборотних засобів: кредитування сезонних запасів сировини, матеріалів і витрат; тимчасовий дефіцит власних оборотних засобів.

1.2. Формування оптимальної величини та структури оборотних активів підприємства

Для прийняття оптимальних управлінських рішень на підприємстві для отримання максимально позитивного ефекту господарської діяльності керівництву організації необхідна постійна проінформованість про стан грошових активів. Отже, фінансовий аналіз і оцінка потоків величини й

структури оборотних активів господарюючого суб'єкта мусить мати систематичний характер.

Оборотні активи є чи не найважливішою складовою майна підприємства. Однією з головних умов успішної діяльності підприємства є створення та постійне вдосконалення стану та ефективності їхнього використання. Ринкові відносини постійно створюють нові умови їхньої організації. Кризові явища в економіці, її нестабільність, докорінні зміни фінансових відносин, висока інфляція, неплатежі змушують суб'єктів господарювання змінювати свою тактичну та стратегічну політику стосовно оборотних коштів, спонукають знаходити додаткові джерела поповнення, більш поглиблено вивчати проблему ефективності їхнього використання.

У сучасних умовах господарювання кожне підприємство робить головний акцент на вирішенні питань стабільності функціонування та максимізації прибутку. Для того, щоб досягти поставлених цілей, потрібна правильно підібрана, чітка та ефективна політика управління активами підприємства, в яких значну роль відіграють оборотні кошти.

Нині для багатьох українських підприємств типовим наслідком економічної кризи стала гостра нестача оборотних коштів. Відомо, що існує пряма залежність між результатами діяльності підприємства і системою управління формуванням і використанням його оборотних коштів, оскільки саме їх обґрунтований обсяг і оптимальна структура забезпечує підприємству достатній рівень платоспроможності. Для забезпечення ефективності функціонування підприємства варто постійно вдосконалювати управління його оборотними активами, здійснюючи безперервний процес виробництва та реалізації продукції при мінімальному їх рівні.

Існують ряд вимог (принципів), що впливають на управління активами та мусять обов'язково виконуватись на кожному етапі, а саме [27]:

1. Принцип державного підходу. Мається на увазі, що при оцінюванні фінансовоекономічної діяльності, явищ та результатів такої діяльності за базу для управління обіговими коштами береться державний підхід. Тобто

необхідно враховувати відповідність, у першу чергу законодавству, а також державній економічній, соціальній, екологічній та міжнародній політиці.

2. Управління має бути комплексним та носити науковий характер. Тобто на основі глибокого вивчення положень діалектичної теорії пізнання, враховуючи основні вимоги економічних законів розвитку та використовуючи найновітніші досягнення науковотехнічного прогресу, комплексно охоплювати усі ланки і сторони діяльності, всебічно розглядати причинні залежності в діяльності підприємств.

3. Принцип об'єктивності і точності управління обіговими коштами господарюючих суб'єктів. Важливість достовірності інформації важко переоцінити. Вона повинна реально відображати об'єктивну дійсність і на її основі формуються висновки обґрунтовані аналітичними розрахунками .

4. Важливим в управлінні оборотними активами є використання системного підходу. Об'єкт вивчення розглядається у цьому випадку як цілісна система, що динамічно розвивається та змінюється і включає набір складових елементів, що певним чином пов'язані у виробничому процесі. На будь-який складовий елемент впливають зовнішні чи внутрішні чинники, що важливо брати до уваги і вивчати з урахуванням взаємозалежностей певних конкретних елементів між собою.

5. Оперативність управління — важливий принцип діяльності будь-якого підприємства. Чим швидше на підприємстві оцінюється поточна ситуації та на основі цього приймаються і впроваджуються управлінські рішення, тим ефективніше може суб'єкт господарювання підлаштовуватися під умови на економічній арені.

6. Управління має бути ефективним, тобто витрати на формування оборотних активів та здійснення оперативного коригування їх величини й структури мають давати багатократний ефект.

7. Планування стратегічне і тактичне повинно здійснюватися у єдності, адже відповідність тактичних планів стратегічним цілям покликана забезпечувати безперервність виробничого процесу.

Управління оборотними активами у першу чергу має передбачати визначення оптимальної величини, розробку варіантів фінансування та забезпечення ефективності їх використання. Оптимальна величина оборотних активів повинна з одного боку забезпечувати безперебійне ефективне функціонування підприємства, з іншого — мінімізувати наявність недіючих поточних активів[25].

Необхідний обсяг оборотних активів слід розглядати з двох позицій: ліквідності та доходності.

При низькому рівні оборотних активів можлива втрата ліквідності і, як наслідок, можливі перебої в роботі та втрата доходів. При зростанні величини оборотних активів ризик втрати ліквідності знижується. При деякому оптимальному рівні оборотних активів прибуток стає максимальним. Подальше зростання оборотних активів, приводить до того, що підприємство матиме у своєму розпорядженні вільні активи, утримання яких призводить до витрат і зниження прибутку.

Таким чином, стратегія і тактика управління оборотними активами полягає в пошуку компромісу між ризиком втрати ліквідності та ефективністю роботи підприємства.

Першим кроком у системі ефективного управління оборотним коштами варто виділити їх структурний аналіз та динаміку, що дозволить визначити, яка тенденція: зменшення чи збільшення оборотних коштів, спостерігалася на підприємстві за попередні роки та визначити оптимальний обсяг і структуру оборотних коштів. Наступним кроком є аналіз показників ефективності використання оборотних коштів, а також чинників, які впливають на них.

Ефективність формування та використання оборотних коштів зумовлена певними особливостями управління їх основними структурними елементами: запасами, дебіторською заборгованістю та грошовими коштами.

Значних успіхів у зниженні загальної потреби в оборотних активах можна досягти напрацювавши ефективну політику управління дебіторською заборгованістю.

Невиправдана дебіторська заборгованість є іммобілізацією власного капіталу, а перевищення її певного рівня може призвести до втрати ліквідності і навіть зупинки виробництва. Така ситуація досить характерна для національної економіки з її хронічними неплатежами.

Найбільш відомим інструментом інкасації дебіторської заборгованості є надання знижок за швидку оплату продукції. Багато підприємств використовують цей інструмент для прискорення повернення дебіторської заборгованості, однак роблять це інтуїтивно, без відповідних розрахунків, допускаючи при цьому помилки. Застосування механізму знижок за швидку оплату доцільне лише постійним клієнтам при суровому дотриманні ними платіжної дисципліни за термінами та сумами.

Нетрадиційним для національних підприємств, хоча і достатньо перспективним є такий інструмент повернення дебіторської заборгованості як факторинг — продаж дебіторської заборгованості. Це пояснюється високим ризиком неповернення дебіторської заборгованості в наших умовах, досить високими цінами на факторингові послуги.

У розвинутих країнах досить широко використовується спосіб резервування власних оборотних активів в цінні папери, що легко реалізуються. Для розрахунку оптимальної величини продажу цінних паперів використовуються моделі Баумоля, Міллера-Орра та інші, що дозволяють планувати як стабільні, так і змінні грошові потоки [30].

Модель Баумоля дозволяє виділити чинники для визначення оптимального залишку грошових коштів, а саме: середній залишок, загальну суму нових надходжень грошових коштів та максимальний залишок.

Модель Міллера-Орра, яка враховує невизначеність вхідних і вихідних потоків є досконалішою за модель Баумоля. Зокрема, до переваг моделі Міллера-Орра належить те, що на відміну від моделі Баумоля, яка використовує стохастичний процес Бернуллі, коли надходження і використання коштів від періоду до періоду відбувається через стихійні і випадкові події, враховуючи цим щоденні надходження і витрати

підприємства, модель Міллера-Орра не враховує щоденні коливання грошових потоків, а працює виходячи з їх максимального рівня, поступово витрачаючи та не поповнюючи грошові кошти протягом роботи до того часу, поки вони не вичерпаються і настане небезпека погіршення фінансового стану, яка, як наслідок, призводить до продажу цінних паперів для забезпечення подальшого функціонування підприємства. На жаль, цей метод управління грошовими потоками поки що недоступний більшості національних виробників через відсутність у країні надійних цінних паперів, традиційної недовіри до фінансових інструментів тощо.

Як нестача грошових коштів, так і їх надлишок чинять значний вплив на роботу підприємства, спричиняючи збої у виробництві чи постачанні сировини, чим зменшують очікуваний прибуток. Саме тому дуже важливим є прискорення залучення грошових оборотних коштів як із внутрішніх, так і з зовнішніх джерел, чого можна досягти, здійснивши такі кроки [29]:

- 1) формування знижок на великі партії продукції, що купується за готівку,
- 2) всебічне рекламування продукції,
- 3) участь у виставках та ярмарках,
- 4) пошук нових ринків збуту продукції,
- 5) забезпечення часткової чи повної попередньої оплати за вироблену продукцію,
- 6) залучення короткострокового, бюджетного чи податкового кредиту.

Отже, внаслідок прискорення оборотності фінансових (грошових) коштів зменшиться потреба в них, що дозволить підприємству вивільнити частину цих коштів з обороту та використати для збільшення виробництва, інвестування в інші види діяльності чи створення дочірніх підприємств.

Щоб забезпечити підґрунтя для прогресивного розвитку управління активами, підприємство повинно ґрунтуватися на:

- виборі та встановленні для конкретного підприємства єдиних методологічних принципів організації та ведення обліку окремих складових

елементів активів, зобов'язань та капіталу, що забезпечить об'єктивне та реальне зіставлення даних інформаційної бази;

- достовірність та достатність інформаційна база повинна бути основою для детального комплексно системного аналізу з метою управлінського впливу;

- ефективність управлінських рішень забезпечує прозорість інформаційної бази, яка набуває особливого значення у періоди економічної кризи, корупції та нестабільності економіки.

Сформована система управління оборотними коштами дозволить здійснювати ефективний аналіз та визначати оптимальний обсяг і структуру оборотних коштів. На основі визначення показників ефективності використання оборотних коштів розрахувати резерви їх зростання та норматив, який забезпечить ефективне функціонування підприємства за мінімального обсягу оборотних коштів. Аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів оборотності, полегшить формування оптимальної системи управління оборотними коштами.

Найбільш поширеним способом фінансування оборотних активів є кредиторська заборгованість. Планування можливостей використання кредиторської заборгованості в якості джерела фінансування має свої особливості. Тому, як правило, необхідно оцінити наступні моменти: чи є ці умови надання кредиторської заборгованості загальними для цієї галузі та регіону; чи може змінитися позиція на ринку і якщо так, то як; наскільки сильні економічні зв'язки постачальників і т.ін.

За наявності на підприємстві розробленої ринкової стратегії поведінки залучення капіталу збільшує можливості підприємства з розширення діяльності, дозволяє використати ефект фінансового важеля, підвищити рентабельність власного капіталу.

Наслідком впровадження ефективної політики управління оборотними активами мають стати:

- забезпечення безперебійної роботи підприємства;

- зниження обсягів вільних поточних активів, і, як наслідок, зниження витрат на їх фінансування;
- прискорення обороту оборотних активів;
- максимізація прибутку підприємства при збереженні ліквідності.

Для досягнення ефективного управління оборотними коштами необхідно сформувані сучасні моделі формування і використання їх.

Одним із таких підходів є використання кореляційно-регресійної моделі оборотних коштів, під час побудови якої передусім виникає питання про тип функції, яка найкраще відображає взаємозв'язок між результативною ознакою та ознаками-факторами, тобто вибір форми зв'язку. Її застосування дозволить підприємству звернути значну увагу на виокремленні у ній джерела формування оборотних коштів, та дасть змогу ефективніше їх використовувати.

За допомогою такої моделі визначається оптимальна величина необхідних оборотних коштів для забезпечення кращого функціонування підприємства та підвищення його фінансових показників. Звідси випливає, що підприємство може ефективніше використовувати оборотні кошти, внаслідок чого стане більш інвестиційно привабливим [25].

Агресивна модель оборотних коштів передбачає, що довгострокові пасиви служать джерелами фінансування необоротних активів і системної частини поточних активів, тобто того їх мінімуму, який необхідний для здійснення господарської діяльності. У цьому випадку чистий оборотний капітал за величиною точно дорівнює цьому мінімуму. Змінна частина поточних активів у повному обсязі покривається короткостроковою кредиторською заборгованістю.

Консервативна модель передбачає, що фіксовані активи та змінна частина поточних активів також покривається довгостроковими пасивами. У цьому випадку короткострокової кредиторської заборгованості або зовсім немає, або за рахунок короткострокових кредитів фінансується лише частина

сезонних потреб підприємства. Чистий оборотний капітал дорівнює оборотним активам. Безумовно, така модель має частково штучний характер.

Компромісна модель є найбільш реальною для використання на данному етапі економічного розвитку. У цьому випадку необоротні активи, системна частина поточних активів і приблизно половина змінної частини оборотних активів покриваються довгостроковими пасивами. Чистий оборотний капітал дорівнює за величиною сумі системної частини оборотних активів і половини їх змінної частини. Недостатність оборотних активів як одна з ризикових ситуацій може виникнути за відсутності належної системи управління оборотними активами будь-якого підприємства. Отже кожне підприємство має приділити особливу увагу вирішенню цього питання.

1.3. Принципи ефективного використання оборотних активів підприємства.

Сукупність чинників, які впливають на ефективність використання потенціалу оборотних активів на підприємствах харчової промисловості у загальному вигляді можна поділити на дві групи: чинники зовнішнього середовища (опосередкованого впливу) - ті, якими підприємства не можуть управляти, але повинні до них пристосовуватися, і внутрішнього середовища (безпосереднього впливу), які залежать від здібностей менеджерів підприємств управляти оборотними активами. В залежності від характеру впливу, усі зовнішні чинники підрозділяють на дві основні групи - чинники прямого і непрямого впливу на підприємства.

Вивчення наукових джерел дало змогу систематизувати різні підходи щодо виявлення чинників впливу на ефективність функціонування потенціалу оборотних активів промислових підприємств, результати яких наведені у таблиці 1.3.

На основі даних (табл. 1.3) та проведення експертної оцінки специфіки функціонування потенціалу оборотних активів на підприємствах харчової

промисловості нами була запропонована комплексна класифікація чинників впливу на ефективність функціонування потенціалу оборотних активів саме підприємств харчової промисловості.

На основі даних (табл. 1.3) та проведення експертної оцінки специфіки функціонування потенціалу оборотних активів на підприємствах харчової промисловості нами була запропонована комплексна класифікація чинників впливу на ефективність функціонування потенціалу оборотних активів саме підприємств харчової промисловості.

Таблиця 1.3

Погляди авторів щодо чинників впливу на ефективність функціонування потенціалу оборотних активів підприємства

№	Автори	Перелік чинники впливу на ефективність функціонування потенціалу оборотних активів
1	2	3
1.	Гоцуляк С.М.[32]	- спад виробництва; - погіршення платіжної дисципліни; - вибір джерел фінансування оборотних коштів; - підвищення відсоткових ставок на позиковий капітал; зростання темпів інфляції.
2.	Зборовська О.М. [34]	- склад і структура оборотних активів;рівень інфляції.
3.	Івасишин О.І. [37]	- кризовий стан української економіки; - особливості ринкового середовища: чинник ризику і невизначеності; залежність діяльності підприємств від вартості і рит мічності поставок сировини; внутрішні чинники: раціональна організація виробничих запасів; зменшення перебування оборотного капіталу у незавершеному виробництві; визначення оптимальних розмірів формування оборот ного капіталу.
4.	Карбовник А. М.[37]	- інфляція; - криза неплатежів; - податковий тиск; - високі проценти на банківські позики; - втрата традиційних ринків збуту; - нагромадження протермінованої дебіторської заборгованості; - високий рівень втручання держави в економічні процеси; - механізм дії податку на додану вартість; - недосконалість чинної нормативно-правової системи; - відсутність механізму поповнення обігових коштів.
5.	Оденат А. А. [36]	- збільшення конкуренції; - криза неплатежів; - обмеження джерел фінансування виробничо-господарської діяльності; недосконалість нормативно-правового регулювання.

Продовження таблиці 1.3

1	2	3
6.	Назаренков О.Ф. [35]	<ul style="list-style-type: none"> - високі темпи інфляції; - зниження курсу національної валюти; - скорочення попиту на вітчизняні товари та зростання імпорту товарів промисловості; - зростання конкуренції товаровиробників на основних ринках збуту їхньої продукції; консолідація посередників збутової діяльності всередині країни.
7.	Фесюк І.В. [37]	<p>Об'єктивні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - високі темпи інфляції; - відсутність платоспроможного попиту; - нестабільна податкова політика. <p>Суб'єктивні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відсутність у вищого менеджменту підприємств здатності ефективно управляти своїми фінансовими ресурсами, забезпечити контроль за кругообігом оборотного капіталу; невикористання сучасних методів у фінансовому менеджменті.

Враховуючи галузеві особливості формування потенціалу оборотних активів підприємств харчової промисловості, слід систематизувати чинники впливу зовнішнього середовища за окремими групами, представленими у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Систематизація зовнішніх чинників впливу на формування потенціалу оборотних активів підприємств харчової промисловості

№	Група чинників	Перелік чинників
1.	Чинники непрямого впливу (макросередовища)	<ul style="list-style-type: none"> - загальна економічна ситуація в країні; - темпи інфляції (дефляції); - рівень ставок банківського кредитування; - тенденції розвитку інвестиційного ринку (інвестиційний клімат); - особливості податкового законодавства; - недосконалість нормативно-правової системи; скорочення чисельності населення.
2.	Чинники прямого впливу (мікросередовища)	<ul style="list-style-type: none"> - попит на продукцію (умови на ринку збуту); - умови пропозиції товарів; - рівень конкуренції; - сезонні коливання; постачальники.

Розглянувши підходи різних авторів, слід відзначити, що найбільш суттєвого впливу на функціонування потенціалу оборотних активів завдає інфляційний чинник. В результаті інфляційних процесів на підприємствах харчової промисловості виникає дефіцит оборотних активів. До інфляційних чинників, що спричиняють скорочення оборотних активів, слід віднести:

- запізнення наступних витрат щодо отриманих доходів і затрат на формування товарних запасів;
- незбалансованість вартісної оцінки матеріальної і грошової частин оборотного капіталу;
- зростання прибутку за рахунок інфляції, частина якого перераховується до бюджету через дію механізму податку на прибуток підприємств;
- ріст наднормованих запасів.

Тенденції розвитку інвестиційного клімату в країні дають можливість підприємствам збільшити частину оборотних активів.

Фінансовим чинником, що визначає потребу у власних оборотних активах, є можливість залучення для формування оборотних активів позикових коштів [37]. Це, насамперед, залежить від таких умов: рівня самофінансування, наявності майна, яке банк приймає у заставу, фінансових результатів діяльності підприємства та його стабільного становища на ринку. Чим кращі показники діяльності підприємства, тим більше у нього можливостей залучити банківські кредити і зекономити на власних оборотних коштах. У свою чергу, високі відсоткові ставки на позичковий капітал негативно впливають на фінансовий стан підприємств, тому що частина оборотного капіталу вилучається на повернення таких зобов'язань.

Істотний вплив на формування потреби в оборотних активах надає формування попиту на продукцію. За умов виникнення гострої конкуренції на ринку збуту, потрібні великі запаси готової продукції, так як потреби покупця повинні бути швидко задоволені, тому необхідність в оборотних активах є високою, і навпаки.

Від особливостей пропозиції на ринку залежать розміри запасів

сировини та матеріалів, що зберігаються на складі підприємства. У разі постійної пропозиції підприємство може управлятися з малими запасами, однак, якщо пропозиція недостатня і обмежена - підприємство повинно забезпечити подальше виробництво завдяки придбанню більшого обсягу сировини і матеріалів.

Для підприємств харчової промисловості потреба в окремих видах оборотних активів та їх сума істотно залежать від сезонних коливань. Підприємства з сезонним збутом своєї продукції, зазвичай, мають високу ступінь коливання потреби в оборотному капіталі. Проблема подолання сезонності є дуже гострою і важливою для багатьох галузей (м'ясної, молочної, цукрової, консервної, овочесушильної, виноробницької та ін.). Сезонність виробництва пов'язана з нерівномірним протягом року надходженням сільськогосподарської сировини, а в таких галузях як пивоварна, безалкогольна, виробництво морозива сезонність залежить від коливань збуту продукції.

Для ведення господарської діяльності кожному підприємству потрібні зовнішні постачання: сировини, матеріалів, трудових ресурсів, капіталу. За цих умов виникає пряма залежність між підприємством і мережею постачальників, що забезпечують постачання вказаних ресурсів. На ринку закупівель підприємство більш всього цікавлять умови отримання ресурсів, а саме: ціна, якість і умови постачання (терміни, об'єми, умови платежу і т. д.). Мінливість якості та цін ресурсів створює проблеми для підприємства. У цьому випадку постачальник є чинником зовнішнього середовища прямого впливу.

Проте, на нашу думку, організацію роботи з постачальниками слід віднести до чинників впливу внутрішнього середовища. У межах чинника «організація роботи з постачальниками» розмір оборотних активів залежить від оптимальності вибору постачальників (за географічною ознакою, якістю сировини, дотримання умов угод про постачання), періодичності та комплексності поставок.

Формування оборотного капіталу за рахунок власних ресурсів і залучених

коштів повинно здійснюватись у розмірах, що забезпечують нормальний фінансовий стан підприємства. Це означає, що фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від раціональності формування джерел фінансування, тобто від того, які кошти має підприємство у своєму розпорядженні, кому підприємство зобов'язане за ці кошти і куди вони вкладені. Наявність достатньої суми власного оборотного капіталу означає, що підприємство може розпоряджатися ним на власний розсуд без ризику невиконання перед кредиторами своїх поточних зобов'язань.

Оптимальність визначення розмірів формування оборотного капіталу полягає у визначенні такої суми оборотних активів, яка сприятиме безперервності процесу виробництва, виконанню плану виробництва, реалізації продукції, прибутку та рівня рентабельності, зміцненню режиму економії, мінімізації ризику підприємницької діяльності. У разі зниження розміру оборотних активів можливі перебої у постачанні й виробничому процесі, зменшення обсягу виробництва та прибутку, виникнення прострочених платежів і заборгованості, інші негативні явища у господарській діяльності. Надлишок оборотного капіталу призводить до нагромадження надмірних запасів сировини, матеріалів, створення умов для використання оборотних активів не за призначенням [37].

Для підприємства як суб'єкта господарювання, що має на меті отримання прибутку та задоволення суспільних потреб, необхідним є використання всіх його майнових цінностей (активів) у розрізі досягнення поставленої мети.

У табл. 1.5 проаналізовано фактично отримані фінансові результати українських підприємств за 2015-2019 рр. За даними табл. 2 видно, що основні фінансові результати діяльності українських підприємств за 2011-2014 рр. зберігали тенденцію до зростання, проте у 2015 р. спостерігається їхнє зменшення.

Таблиця 1.5

Основні фінансові результати українських підприємств за 2016-2020

Показники, млн.грн	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	3827189,5	3360032,7	4071223,7	4971321,7	4172348,1
Чистий прибуток	-41025,1	-37131,1	13906,1	67797,9	35067,3

З метою виявлення чи є взаємозв'язок між ефективністю використання оборотних активів та фінансовими результатами діяльності підприємств України впродовж аналізованого періоду проаналізовано ефективність використання оборотних активів українських підприємств. Інформацію про забезпеченість українських підприємств оборотними активами та їхню структуру наведено в табл. 1.6.

Таблиця 1.6

Загальний обсяг та структура
оборотних активів українських підприємств

Показники, млн.грн.	Роки									
	2015		2016		2017		2018		2019	
	млн.грн	%								
Оборотні активи в запасах ТМЦ	351435,8	21,1	377159,0	19,9	497195,3	22,3	620888,3	24,8	688603,5	23,6
Дебіторська заборгованість	1023035,2	61,4	1217895,8	64,3	1374810,4	61,7	1426657,0	56,9	1701397,3	58,2
Поточні фінансові інвестиції	110199,8	6,6	139254,1	7,4	168691,8	7,6	211992,9	8,5	259385,2	8,9
Грошові кошти	126345,2	7,6	103216,0	5,4	126039,8	5,7	166553,7	6,6	188670,6	6,5
Інші оборотні активи	54303,5	3,3	56404,4	3,0	63155,0	2,8	80540,3	3,2	83079,2	2,8
Всього	1665319,5	100	1893929,3	100	2229892,3	100	2506632,2	100	2921135,8	100

З табл. 1.6 видно, що з кожним роком обсяг оборотних активів на українських підприємствах збільшується як загалом, так і в розрізі кожної їхньої складової зокрема.

Чистий прибуток залежить від ефективності використання оборотних активів підприємства. Тобто завданням кожного підприємства є підвищувати ефективність управління та використання оборотних активів, оскільки це сприятиме підвищенню ефективності його діяльності загалом. Оскільки оборотні активи - це активи, що використовуються впродовж одного виробничого циклу (період їхнього використання менший 1 року), то підприємство має змогу переглядати власну політику управління оборотними активами на основі показників їхнього використання після завершення кожного виробничого циклу і відповідно приймати рішення щодо уточнення, удосконалення, перегляду поточного стану використання оборотних активів з метою підвищення ефективності їхнього використання.

Висновки до розділу 1.

Оборотні активи є одним з найважливіших елементів виробничого процесу на підприємстві. Обґрунтована їх класифікація створює можливості визначити оптимальний склад і структуру, потребу та джерела формування оборотних активів, а також правильно організувати їх бухгалтерський облік

Обґрунтована і повна класифікація оборотних активів має не лише наукове, але й практичне значення, оскільки дозволяє побудувати правильну систему обліку та аналізу наявності і руху оборотних активів, а також забезпечує ефективне управління цими активами для безперервного процесу виробництва та реалізації продукції.

Важливим напрямком удосконалення процесу управління оборотними коштами і підвищення ефективності управління ними в умовах реформування економічної системи є визначення оптимальної потреби в них. Тому при постановці проблеми управління оборотними коштами у загальному вигляді основною метою управління грошовими потоками є забезпечення фінансової

рівноваги підприємства в процесі його розвитку, шляхом балансування обсягів надходження та витрат коштів і їх синхронізація в часі.

В результаті виконання теоретичного розділу було сформульовано суть оборотних активів як грошових коштів підприємства, вкладених в оборотні виробничі фонди і фонди обігу з метою забезпечення безперервності процесу виробництва і реалізації продукції. Тобто було доведено, що оборотні активи являють собою сукупність багатьох важливих ланок, без яких неможливий виробничий процес та нормальне функціонування підприємства в цілому. Також було проаналізовано за допомогою яких показників визначають ефективність використання оборотних активів підприємства та їх конкретна економічна суть.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Методи нормування оборотних активів підприємства

Розвиток ринкових відносин в Україні залежить від ефективних результатів діяльності підприємств, вмiлого формування і використання оборотних активів підприємства. Система управління оборотними активами як важливим елементом підвищення ефективності функціонування підприємств, і як наслідок всієї економіки України, набуває особливої актуальності. Значною мірою це стосується розробки і впровадження таких підходів в управлінні оборотними активами, які б забезпечували стійкість фінансового стану, кредитоспроможність, інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств.

Система управління оборотними активами представляє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у формуванні необхідного обсягу і складу оборотних активів, раціоналізації й оптимізації структури джерел їх фінансування.

Нормування — це процес обчислення частини оборотних активів (запасів та витрат), потрібної підприємству для забезпечення нормального, неперервного процесу виробництва, реалізації продукції та розрахунків.

Існує цілий ряд причин, що зумовлюють необхідність нормування на підприємствах, які представлено на рисунку 2.1.

Основним завданням нормування є розробка в кожному підприємстві економічно обґрунтованих норм і нормативів власних оборотних активів, що забезпечують прискорення їх оборотності й найбільш ефективно використання матеріальних і фінансових ресурсів.

Нормування оборотних активів включає розробку й установлення на кожному підприємстві спеціальних норм по окремих видах матеріальних

цінностей, витрат виробництва й т.д. і розрахунок нормативу власних оборотних активів у грошовому вираженні на кінець року, кварталу.

Рис. 2.1. Причини, що визначають необхідність нормування оборотних активів підприємства

Норматив - це мінімальний розмір власних оборотних активів у грошовому вираженні, необхідний підприємству для забезпечення нормального, безперебійного процесу виробництва, реалізації продукції й розрахунків.

Нормування оборотних активів може здійснюватись трьома методами: методом прямого рахунку, аналітичним методом та методом коефіцієнтів.

Метод прямого розрахунку дозволяє найбільш точно визначити потребу в оборотних активах, так як враховує всі організаційно-технологічні, технічні, транспортні та інші характерні особливості, досвід і стан розрахунків. Обґрунтований розрахунок здійснюється за кожним елементом оборотних активів з врахуванням завдань виробничого плану, постачання та збуту.

Аналітичний метод визначення потреби в оборотних активах базується на здійсненні розрахунків з врахуванням середніх фактичних залишків та змін обсягів виробництва. При цьому здійснюється коригування з врахуванням

зайвих і непотрібних запасів, неліквідів, які, можливо, мали місце в попередньому періоді.

Коефіцієнтний метод дозволяє здійснити розрахунок потреби в оборотних активах з урахуванням тенденцій і співвідношень в змінах обсягу виробництва та окремих видів запасів і затрат. Частина з них знаходиться в прямій пропорційній залежності від змін в обсягу виробництва – сировина, матеріали, покупні напівфабрикати, незавершене виробництво, готова продукція на складі, інша ж частина залежить в значно меншій мірі – малоцінні і швидкозношувані предмети, запчастини для ремонтів, витрати майбутніх періодів тощо. [41,с.100]

Використання того або іншого методу розрахунку нормативів власних оборотних активів залежить від часу функціонування й рівня економіки підприємств. При створенні підприємств, а також в умовах їхнього функціонування найбільше доцільно для розрахунку нормативів власних оборотних активів застосовувати метод прямого рахунку.

Норматив власних оборотних активів на сировину, основні матеріали й напівфабрикати визначається множенням вартості одноденної їхньої витрати в планованому році на норму запасу в днях. У вигляді формули це може бути представлено так:

$$H = O * N \quad (2.1)$$

де H - норматив власних оборотних активів, грн.;

O - одноденна витрата сировини, матеріалів і напівфабрикатів, грн.;

N - норма оборотних активів, днів.

При цьому одноденна витрата сировини, матеріалів і напівфабрикатів визначається розподілом вартості їх річного (квартального) витрати в планованому році на 360 (90) днів.

Норма оборотних активів по кожному виді або однорідній групі матеріалів урахує час їхнього перебування в поточних, страхових, транспортних, технологічному запасах, а також час, необхідний для вивантаження, доставки, прийому й складування матеріалів.

Поточний запас - основний вид запасу сировини, матеріалів і напівфабрикатів. На розмір поточного запасу впливають:

- періодичність поставок матеріалів по договорах (цикл постачання);
- обсяг їх споживання у виробництві.

При поставках матеріалів за графіком і щоденним їхнім споживанням у виробництві рівними партіями середній інтервал між поставками, тобто цикл постачання, розраховується шляхом розподілу 360 днів на число планованих поставок. При місцевих поставках середній інтервал визначається шляхом розподілу оптимальної з погляду економічної доцільності партії матеріалів на їхнє середньоденне споживання.

Норма оборотних активів у поточному запасі приймається, як правило, у розмірі 50% середнього циклу постачання, що обумовлено поставкою матеріалів декількома постачальниками й у різний термін.

Страховий запас - другий по величині вид запасу, що визначає загальну норму. Страховий, або гарантійний, запас необхідний на кожному підприємстві для гарантії безперервності процесу виробництва у випадках порушення умов і строків поставок матеріалів контрагентами, транспортом або відвантаження некомплектних партій. Страховий запас створюється, як правило, у розмірі 50% поточного запасу, але може бути й менше цієї величини залежно від розташування постачальників й імовірності перебоїв у поставках.

Транспортний запас створюється у випадку перевищення строків вантажообігу в порівнянні зі строками документообігу.

Технологічний запас створюється в період підготовки матеріалів до виробництва, включаючи аналіз і лабораторні випробування. Цей запас враховується в тому випадку, якщо він не є частиною процесу виробництва. Наприклад, при підготовці до виробництва деяких видів сировини й матеріалів необхідно час на підсушування, розігрів, доведення до певних концентрацій і т.п.

Час на вивантаження, доставку, приймання й складування матеріалів, також приймається в розрахунок норми запасу сировини, основних матеріалів

і покупних напівфабрикатів. Норми цього часу встановлюються по кожній операції на середній розмір поставки на підставі технологічних розрахунків або за допомогою хронометражу.

Додаванням обчислених по окремих операціях норм оборотних активів по відповідному виду сировини, матеріалів і напівфабрикатів одержують загальну норму.

Множенням загальної норми на вартість одноденних витрат відповідного виду цінностей визначають норматив.

Запаси палива на підприємствах створюються, як правило, у розмірі мінімальних залишків, з урахуванням зміни його споживання (витрати) у планованому році.

Норматив же по цьому виду цінностей визначається аналогічно нормативу по сировині, основним матеріалам і покупним напівфабрикатам.

Норматив власних оборотних активів на допоміжні матеріали визначається множенням норми запасу в днях на вартість одноденних їх витрат. При цьому норми по видах допоміжних матеріалів обчислюються в такому ж порядку, як і по основних матеріалах.

Норматив на запаси тари розраховується множенням норми в днях на вартість одноденного обороту тари по видах.

Норма оборотних активів по тарі визначається залежно від джерел надходження (способу заготівлі) і порядку використання. Розрізняють тару покупну, власного виробництва, поворотну й безповоротну.

По покупній тарі, призначеної для пакування готової продукції, норма оборотних активів устанавлюється так само, як по сировині, основним матеріалам і покупним напівфабрикатам - виходячи з інтервалів поставок.

По тарі власного виробництва, вартість якої врахована в ціні готової продукції, норма запасу визначається проміжком часу від виготовлення тари до пакування в неї продукції, призначеної до відвантаження.

По поворотній тарі норма оборотних активів складається із часу одного обороту тари, що включає період з моменту оплати тари з матеріалами до здачі документів у банк на відвантажену постачальникові тару.

Норматив оборотних активів по тарі в цілому дорівнює сумі добутків одноденного обороту (витрати) тари по видах на норму запасу в днях.

Для своєчасного проведення капітальних і поточних ремонтів машин, транспортних засобів й устаткування підприємства повинні мати певні запаси запасних частин і ремонтних матеріалів.

Норматив на запасні частини для ремонту машин, устаткування й транспортних засобів може обчислюватися двома методами: метод прямого рахунку й укрупненим методом.

При методі прямого рахунку кількість запасних частин й їхня вартість, необхідні для проведення капітального й поточного ремонтів у планованому році, визначаються на підставі кошторисів, складених на ремонт відповідних видів машин, транспортних засобів й устаткування.

Однак, оскільки цей метод скрутний, розрахунок нормативу на запасні частини можна робити укрупненим методом.

При укрупненому методі вирахування нормативу виробляється виходячи з норми, обумовленої в абсолютних величинах, і вартості машин, устаткування й транспортних засобів. При цьому норма оборотних активів обчислюється в абсолютних величинах розподілом вартості середньорічного залишку запасних частин на середню вартість машин, транспортних засобів й устаткування. А норматив визначається множенням норми (у грн., коп.) на балансову (первісну) вартість машин, транспортних засобів й устаткування, наявних на кінець планованого року.

Витрати у незавершеному виробництві складають всі витрати, вкладені у вартість початих, але незакінчених виробів, що перебувають на різних стадіях виробничого процесу з моменту першої операції до здачі готової продукції на склад.

Величина нормативу оборотних активів для заділів незавершеного виробництва, залежить від чотирьох факторів: обсягу й складу виробленої продукції, тривалості виробничого циклу, собівартості продукції й характеру наростання витрат у процесі виробництва.

Розрахунок нормативу оборотних активів у незавершеному виробництві виробляється по формулі:

$$H = Z_0 * D_{пц} * K, \quad (2.2)$$

де H - норматив власних оборотних активів;

Z_0 - одноденні витрати на виробництво продукції в IV кварталі;

$D_{пц}$ - тривалість виробничого циклу (дні);

K - коефіцієнт наростання витрат.

Одноденні витрати визначаються розподілом витрат на випуск валової продукції в оцінці по виробничій собівартості IV кварталу планованого року на 90.

Коефіцієнт наростання витрат відбиває характер наростання витрат у незавершеному виробництві по днях виробничого циклу.

Всі витрати в процесі виробництва підрозділяються на одноразові й наростаючі. До одноразового ставляться такі витрати, які здійснюються на початку виробничого циклу. Вони включають витрати сировини, основних матеріалів, покупних напівфабрикатів. Інші витрати вважаються наростаючими. Наростання витрат у процесі виробництва може відбуватися рівномірно й нерівномірно. При рівномірному наростанні витрат середня вартість незавершеного виробництва обчислюється як сума всіх одноразових витрат і половини наростаючих витрат.

При рівномірному наростанні витрат коефіцієнт обчислюється по формулі:

$$DO = (Ze + 0.53Zn) / (Ze + Zn), \quad (2.3)$$

де DO - коефіцієнт наростання витрат;

Ze - одноразові витрати;

Zn - наростаючі витрати.

При нерівномірному наростанні витрат по днях виробничого циклу коефіцієнт наростання витрат визначається по формулі:

$$ДО = З / П \quad (2.4)$$

де З - середня вартість виробу в незавершеному виробництві;

П - виробнича собівартість виробу.

До готової продукції відносяться вироби, закінчені виробництвом, прийняті відділом технічного контролю й здані на склад. Норматив оборотних активів на залишки готової продукції визначається як добуток норми оборотних активів у днях на вартість одноденного випуску товарної продукції в майбутньому році по виробничій собівартості. У вигляді формули це можна представити в такий спосіб:

$$Н = У / Д * Т \quad (2.5)$$

де Н - норматив оборотних активів на готову продукцію, грн.;

У - випуск товарної продукції в IV кварталі майбутнього року (при рівномірно наростаючому характері виробництва) по виробничій собівартості, грн.;

Д - кількість днів у періоді (90);

Т - норма оборотних активів на готову продукцію, днів.

При цьому норма оборотних активів на запаси готової продукції (у днях) складається з наступних елементів: часу, необхідного для комплектування виробів для поставки; часу на пакування продукції; часу на оформлення до банку платіжних документів. Визначення часу на зазначені види операцій здійснюється розрахунковим методом (хронометражем).

До витрат майбутніх періодів ставляться витрати, вироблені в поточному плановому періоді, що відносяться на собівартість продукції в наступні періоди (витрати по освоєнню нових видів продукції, удосконалюванню технологій виробництва, а також витрати на підписку періодичних видань, орендна плата, тощо).

Норматив на витрати майбутніх періодів визначається в такий спосіб:

$$Н = Р_{нг} + Р_{пг} - С, \quad (2.6)$$

де H - норматив власних оборотних активів на витрати майбутніх періодів;

$R_{нг}$ - сума витрат майбутніх періодів на початок планованого року;

$R_{пг}$ - сума витрат майбутніх періодів, які будуть зроблені в планованому році по відповідних кошторисах;

C - сума витрат майбутніх періодів, що включає в собівартість продукції планованого року.

Такий порядок розрахунку нормативів власних оборотних коштів по їхніх окремих елементах методом прямого рахунку. Додаванням сум приватних нормативів одержують сукупний норматив по підприємству в цілому.

Вирахування нормативу по оборотних активах, розмір яких залежить від зміни обсягу виробництва, виробляється множенням діючого нормативу по цих елементах оборотних активів на відсоток зміни обсягу виробництва, а по оборотних активах, розмір яких не залежить від змін обсягів виробництва, - множенням діючого нормативу по цих видах оборотних активів на 50% приросту обсягу виробництва. Обчислена сума сукупного нормативу на планований рік з урахуванням зміни обсягів виробництва коректується на встановлений розмір прискорення оборотності оборотних активів у планованому.

Сукупний норматив власних оборотних активів на кінець планованого року визначається додаванням сум нормативів, розрахованих по окремих елементах нормованих запасів цінностей, і витрат виробництва. Він визначає загальну потребу господарюючого суб'єкта в оборотних активах, необхідних для забезпечення нормального процесу виробництва, реалізації продукції й розрахунків. Оскільки розрахований сукупний норматив на кінець планованого року в діючих підприємствах включає як норматив на початок планованого року, так і його приріст у планованому році, то визначають джерела покриття діючого нормативу і його приросту.

Приріст нормативу являє собою різницю між сукупним нормативом, розрахованим на кінець планованого року, і нормативом, що діяв на початок цього ж року.

Розрахований приріст нормативу покривається наступними джерелами:

- стійкими пасивами;
- прибутком;
- надлишком власних джерел формування оборотних активів на початок планованого року;
- іншими джерелами;
- позиковими засобами.

Оборотні активи підприємств весь час перебувають у русі, проходячи послідовно три стадії кругообігу: заготівельну, виробничу та реалізацій. Послідовне проходження оборотними активами стадії кругообігу із зміною форм вартості називається оборотністю. Оборотність характеризується тривалістю одного обороту у днях та кількістю обертів за певний (аналізований) період, тобто коефіцієнтом оборотності.

Визначення потреби в оборотних коштах здійснюється через їх нормування. Нормування оборотних коштів передбачає врахування багатьох факторів, які впливають на господарську діяльність підприємств. На підприємствах виробничої сфери до них належать:

- умови постачання підприємств товарно-матеріальними цінностями: кількість постачальників, строки поставки, розмір транзитних партій, кількість найменувань матеріальних цінностей, форми розрахунків за матеріальні цінності;
- організація процесу виробництва: тривалість виробничого циклу, характер розподілу витрат протягом виробничого циклу, номенклатура випущеної продукції;
- умови реалізації продукції: кількість споживачів готової продукції, їх віддаленість, призначення продукції, умови її транспортування, форми розрахунків за відвантажену продукцію [42, с. 183].

За відповідності складу, структури й наявності оборотних коштів запланованому обсягу виробництва та реалізації підприємство в змозі отримувати прибуток з мінімальними витратами.

У разі зниження розміру оборотних коштів можливі перебої в постачанні й виробничому процесі, зменшення обсягу виробництва та прибутку, виникнення прострочених платежів і заборгованості, інші негативні явища в господарській діяльності.

Надлишок оборотних коштів призводить до нагромадження надмірних запасів сировини, матеріалів; послаблення режиму економії; створення умов для використання оборотних коштів не за призначенням.

Значення нормування оборотних коштів полягає в такому.

По-перше, правильне визначення нормативу оборотних коштів забезпечує безперервність і безперебійність процесу виробництва.

По-друге, нормування оборотних коштів дає змогу ефективно використовувати оборотні кошти на кожному підприємстві.

По-третє, від правильно встановленого нормативу оборотних коштів залежить виконання плану виробництва, реалізації продукції, прибутку та рівня рентабельності.

По-четверте, обґрунтовані нормативи оборотних коштів сприяють зміцненню режиму економії, мінімізації ризику підприємницької діяльності.

Визначення планової потреби в оборотних коштах передбачає розробку норм відносно тривалої дії і нормативів на конкретний період – рік (як правило), півріччя, квартал. Це досягається за проведення таких робіт:

1. Визначення норм запасів за статтями нормованих оборотних коштів.

Норма оборотних коштів – це відносний показник, який обчислюється в днях, відсотках чи гривнях. Норми в днях щодо виробничих запасів розраховуються за окремими видами матеріальних цінностей. У разі великої номенклатури розрахунок здійснюється в тій частині, яка становить (вартісне) не менше 70-80% загальних витрат за статтею в цілому.

2. Встановлення одноденного витрачання матеріальних цінностей, виходячи із кошторису витрат на виробництво. Одноденне витрачання на підприємствах несезонних галузей промисловості рекомендується розраховувати на підставі даних четвертого кварталу планового року, що, як правило, має найбільший обсяг виробництва. У сезонних галузях промисловості одноденне витрачання визначається на підставі кварталу з найменшим обсягом виробництва. Визначаючи одноденні витрати незавершеного виробництва, виходять із суми витрат на виробництво валової чи товарної продукції. Щодо готової продукції відповідно беруть для розрахунку виробничу собівартість товарної продукції.

3. Визначення нормативу оборотних коштів за кожною статтею в грошовому вираженні проводиться множенням одноденних витрат в грошовому вираженні на відповідну норму запасу в днях.

4. Розрахунок сукупного нормативу, або загальної потреби в оборотних коштах, на підприємстві проводиться підсумовуванням нормативів за окремими статтями.

5. Заключний етап нормування – визначення норм та нормативів за окремими статтями оборотних коштів для підрозділів підприємств, де використовуються матеріальні цінності та виготовляється продукція [43].

Найбільш трудомісткою і складною є розробка норм запасу. Норми запасу в днях застосовуються протягом кількох років, якщо суттєво не змінюються умови виробництва, постачання та збуту, розрахунків.

2.2. Теоретико-методичні підходи до оцінки ефективності управління оборотними активами на підприємстві.

Економічними показниками використання оборотних активів є фондоддача, фондомісткість, прибутковість, оборотність, коефіцієнт оборотності, розмір вивільнення (замороження).

Фондовіддача — показник, що характеризує рівень виробництва валової (товарної) продукції на одиницю оборотних активів. Визначається він діленням обсягу виробництва валової або товарної продукції у вартісному вираженні на 1000 грн оборотних активів.

Фондомісткість — показник, що характеризує розмір оборотних активів, які використовуються у виробництві одиниці валової (реалізованої) продукції. Визначається він діленням величини оборотних активів на 1000 грн виробленої або реалізованої продукції.

Прибутковість — показник, що характеризує рівень окупності сукупних витрат виробництва або його складових, у тому числі оборотних активів. Визначається діленням обсягу балансового прибутку на 1000 грн середньорічної вартості оборотних активів.

Порівняння фактичної наявності оборотних коштів з нормативом дає змогу визначити брак або надлишок власних оборотних коштів.

Брак власних оборотних коштів означає перевищення нормативу оборотних коштів над фактичною наявністю їх. Він може виникнути з вини самого підприємства, інших підприємств, у результаті зміни умов господарювання, не взятих до уваги своєчасно, через стихійне лихо та з інших причин.

Основними причинами браку власних оборотних коштів можуть бути: погана робота маркетингової служби; невиконання планів прибутку; слабка відповідальність підприємств за формування і збереження власних оборотних коштів та їх нецільове використання; несвоєчасне фінансування приросту нормативу оборотних коштів; наявність дебіторської заборгованості (несвоєчасні розрахунки) тощо. Брак власних оборотних коштів може виникати у зв'язку зі значним підвищенням цін у результаті інфляційних процесів.

Надлишок власних оборотних коштів створюється в підприємств у разі перевищення розмірів оборотних коштів понад визначені їх нормативи, необхідні для задоволення постійних мінімальних потреб виробництва в

ресурсах. Він може виникнути внаслідок перевиконання плану прибутку; неповного внеску платежів до бюджету; безоплатного надходження (отримання) товарно-матеріальних цінностей від інших організацій; неповного використання прибутку на цілі, передбачені фінансовим планом, та ін.

Перевищення нормативу оборотних коштів може бути виправданим у разі перевиконання плану випуску продукції, але темпи зростання нормативних запасів не повинні випереджати темпів зростання обсягу виробництва.

Порівнюючи на певну дату різних періодів фактичну наявність власних оборотних коштів, можна судити про абсолютну зміну їхніх величин.

До показників, що характеризують стан оборотних коштів, можна віднести коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства (Крв). Цей показник визначається як відношення вартості оборотних коштів до вартості майна підприємства [44, с. 107-108]:

$$\text{Крв} = \frac{M}{\Phi_n} \quad (2.7)$$

де Φ_n – фактична наявність (вартість оборотних коштів, грн.);

M – вартість майна підприємства, грн.

Коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів показує, яку частку у майні підприємства вони займають. Залежно від типу виробництва, виду продукції та інших чинників ця частка може бути різною. Але бажано, щоб вона забезпечувала можливість ритмічного, безперебійного виробництва і, у разі необхідності, швидкої ліквідності оборотних активів [45, с. 389].

Для характеристики ефективності використання оборотних коштів на підприємствах використовуються різноманітні показники, найважливішим з яких є швидкість обертання. Даний показник обчислюється в днях і характеризується періодом, за який оборотні кошти підприємства здійснюють один оборот, тобто проходять всі стадії кругообороту на підприємстві [46, с. 107-108]

$$O = \frac{C * T}{P} \quad (2.8)$$

де O – термін обертання оборотних коштів, днів;

C – середні залишки нормованих оборотних коштів, грн.;

T – тривалість періоду, за який обчислюється обертання, днів;

P – обсяг реалізованої продукції, грн.

Тривалість обертання коштів – це синтетичний показник, здатний відобразити одночасно результати процесу матеріального відтворення – обсяг реалізації створених товарів і наданих послуг за даний період – і ефективність використання в цьому процесі матеріальних засобів і коштів.

Обертання оборотних коштів обчислюється за планом і фактично. Порівнюючи фактичний час обертання з плановим, визначають прискорення або сповільнення обертання як щодо всіх нормованих оборотних коштів, так і щодо окремих їхніх статей.

Унаслідок прискорення обертання оборотних коштів із обороту вивільняється частина коштів, що обраховується множенням фактичного одноденного обсягу реалізації продукції на дні прискорення обертання оборотних коштів.

Для характеристики ефективності використання оборотних коштів використовується коефіцієнт обертання, що визначається за формулою:

$$K_0 = \frac{P}{C} \quad (2.9)$$

де K_0 – коефіцієнт обертання оборотних коштів.

Цей показник характеризує кількість оборотів оборотних коштів за період, що аналізується. Що більше оборотів здійснюють оборотні кошти, то ліпше вони використовуються.

Коефіцієнт завантаження оборотних коштів є оберненим до коефіцієнта обертання показником і визначається за формулою:

$$K_3 = \frac{C}{P} \quad (2.10)$$

де K_3 - коефіцієнт завантаження оборотних коштів, коп.

Він характеризує участь оборотних коштів у кожній гривні реалізованої продукції. Що менше оборотних коштів припадає на 1 грн. обороту, то ліпше вони використовуються [45, с. 74].

Для характеристики ефективності використання оборотних коштів можуть використовуватись коефіцієнт ефективності (прибутковість оборотних коштів) і рентабельність. Вони обчислюються за формулами [44, с. 107-108]:

$$K_e = \frac{\Pi}{C} \quad (2.11)$$

$$P = \frac{\Pi}{C} * 100 \quad (2.12)$$

де K_e – коефіцієнт ефективності оборотних коштів, коп.;

Π – прибуток від реалізації продукції, грн.;

P – рентабельність оборотних коштів, %.

Якщо K_e є абсолютним показником і характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн. оборотних коштів, то P – відносний показник, що визначає ступінь використання оборотних коштів. Що більшим є значення першого і другого показників, то ефективніше використовуються оборотні кошти.

Основними показниками, що відображають ефективність використання оборотних активів, є коефіцієнти ділової активності та рентабельності. Показники ділової активності подано в табл. 2.1.

Окрім показників ділової активності, для оцінки ефективності використання оборотних активів варто розраховувати рентабельність оборотних активів та коефіцієнт ефективності використання оборотних активів. Рентабельність оборотних активів характеризує ефективність використання оборотних активів і показує, скільки копійок чистого прибутку за певний період часу отримується на одну гривню вартості оборотних активів. Він розраховується як відношення чистого прибутку до середньорічної вартості оборотних активів, помножене на сто відсотків. Збільшення цього показника відображає зростання ефективності використання оборотного капіталу, тобто збільшується обсяг чистого прибутку на кожную гривню, вкладену в оборотні засоби.

Коефіцієнт ефективності використання оборотних активів показує, скільки на одну гривню середньорічної вартості нормованих оборотних засобів припадає гривень прибутку від продажу товарної продукції. Він визначається відношенням прибутку від продажу товарної продукції до середньорічної вартості нормованих оборотних активів. Чим більший цей показник, тим ефективніше використовуються оборотні активи підприємства.

Вагомими показниками, що розраховуються у процесі діагностики, є абсолютне та відносне вивільнення оборотних активів. За допомогою цих показників визначається вплив обсягу реалізації продукції та швидкості обертання оборотних активів на зміну їх розміру (потреби).

Таблиця 2.1

Показники ділової активності підприємства

№ з/п	Назва показника	Порядок розрахунку	Позитивна зміна показника в динаміці
1	2	3	4
1	Коефіцієнт оборотності оборотних засобів	Відношення чистої виручки від реалізації продукції до середньорічної вартості оборотних активів	Збільшення
2	Тривалість одного обороту оборотних засобів, днів	Відношення часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності оборотних засобів	Зменшення
3	Коефіцієнт оборотності запасів	Відношення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості запасів	Збільшення
4	Тривалість одного обороту запасів, днів	Відношення часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності запасів	Зменшення
5	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Відношення чистої виручки від реалізації продукції до середньорічної вартості дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги	Збільшення
6	Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, днів	Відношення часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості	Зменшення

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4
7	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Відношення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги	Збільшення
8	Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, днів	Відношення часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості	Зменшення
9	Тривалість операційного циклу, днів	Сума кількості днів обертання запасів та дебіторської заборгованості	Зменшення
10	Коефіцієнт завантаження оборотних активів	Відношення середньорічної вартості оборотних активів до чистої виручки від реалізації продукції	Зменшення

Абсолютне вивільнення розраховується за формулою (2.13) [47]:

$$\Delta OA_{\text{абс}} = (T_{\text{об.1}} - T_{\text{об.0}}) \frac{ЧВ_{\text{реал.1}}}{360}, \quad (2.13)$$

де $T_{\text{об.1}}$, $T_{\text{об.0}}$ – тривалість обертання оборотних коштів у звітному та базовому роках відповідно, дні;

$ЧВ_{\text{реал.1}}$ – чиста виручка від реалізації продукції у звітному році, грн.

Відносне вивільнення визначається як:

$$\Delta OA_{\text{відн.}} = \frac{ЧВ_{\text{реал.1}} - ЧВ_{\text{реал.0}}}{K_{\text{об.0}}}, \quad (2.14)$$

де $ЧВ_{\text{реал.1}}$, $ЧВ_{\text{реал.0}}$ – чиста виручка від реалізації продукції у звітному та базовому роках відповідно, грн;

$K_{\text{об.0}}$ – коефіцієнт оборотності оборотних активів у базовому році.

Результат розрахунку абсолютного вивільнення показує, наскільки зросла (зменшилась) потреба в оборотних активах в результаті прискорення їх

обертання. Показник відносного вивільнення свідчить про збільшення (зменшення) потреби в оборотних активах у результаті зміни чистої виручки від реалізації продукції.

Проведення факторного аналізу показників ділової активності підприємства, рентабельності оборотних активів і коефіцієнта ефективності використання оборотних активів необхідно здійснювати за допомогою прийому елімінування, який має місце для коефіцієнта оборотності оборотних активів, запасів, дебіторської заборгованості, кредиторської заборгованості, коефіцієнта завантаження, рентабельності оборотних активів, коефіцієнта ефективності використання оборотних активів. Використання цього прийому передбачає визначення кількісного впливу окремого фактора на результативну ознаку. Для цих показників основними факторами є ті показники, що відображені у чисельнику та знаменнику. Визначення показника відношенням окремих факторів називається кратною моделлю у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Структурне подання способу повних ланцюгових підстановок для факторного аналізу показників ефективності використання оборотних активів на прикладі кратної моделі

Показник	Формула для розрахунку	Зміст
1	2	3
Результативний показник у базовому періоді	$Rб = \Phi_{1б} / \Phi_{2б}$	Розраховане значення показника використання оборотних активів у періоді, що береться за базовий
Результативний показник з поетапною зміною значення факторної ознаки	$Rум1 = \Phi_{13} / \Phi_{2б}$	Розраховане значення показника використання оборотних активів із застосуванням в чисельнику звітнього показника, а в знаменнику базового
Результативний показник у звітньому періоді	$Rз = \Phi_{13} / \Phi_{23}$	Розраховане значення результативної ознаки у звітньому період

Продовження таблиці 2.2

1	2	3
Розрахунок впливу зміни факторів на зміну результативного показника	$\Delta P_{\phi 1} = P_{ум1} - P_{\sigma}$	Зміна результативного показника за рахунок зміни фактора 1 (показника, що відображається у чисельнику)
	$\Delta P_{\phi 2} = P_{з} - P_{ум1}$	Зміна результативного показника за рахунок зміни фактора 2 (показника, що відображається у знаменнику)
Балансова перевірка	$\Delta P = P_{з} - P_{\sigma} = \Delta P_{\phi 1} + \Delta P_{\phi 2}$	Якщо досягається така рівність, то вважається, що факторний аналіз проведений достовірно

До найбільш вагомих показників ділової активності підприємства належить коефіцієнт оборотності оборотних активів, що показує, скільки оборотів здійснюють оборотні активи у чистій виручці від реалізації продукції. На зміну зазначеного показника впливає два фактори: обсяг оборотних активів і чиста виручка від реалізації продукції. Для отримання детальної інформації про вплив факторів необхідно визначити вплив на результативний показник (коефіцієнт оборотності оборотних активів), зміни вартості окремих статей оборотних активів (виробничих запасів, товарів, готової продукції, дебіторської заборгованості, грошових коштів та інших оборотних активів). При цьому приймаємо, що оборотні активи (Ф2), чиста виручка від реалізації продукції (Ф1). Вважаємо, що $\Phi 2 = \Phi 21 + \Phi 22 + \Phi 23 + \Phi 24 + \Phi 25$. Таким чином, досягається така рівність: $\Delta \Phi 2 = \Delta \Phi 21 + \Delta \Phi 22 + \Delta \Phi 23 + \Delta \Phi 24 + \Delta \Phi 25$. Розрахунок зміни результативної ознаки за рахунок факторів, що впливають на обсяг оборотних активів, подано в табл. 2.3.

Відображені дані дозволяють здійснити якісний факторний аналіз ефективності використання оборотних активів і розробити управлінські рішення.

Таблиця 2.3

Методичний підхід розрахунку впливу факторів на коефіцієнт
оборотності оборотних активів

Зміна факторів (абсолютне відхилення)	Розрахунок зміни результативної ознаки за рахунок зміни окремих факторів	Зміст розрахунку
$\Delta\Phi_1$ (чиста виручка від реалізації)	$\Delta P_{\phi 1} = P_{ум1} - P_{\phi}$	Зміна результативної ознаки за рахунок зміни обсягу чистої виручки від реалізації продукції
$\Delta\Phi_2$ (оборотні активи)	$\Delta P_{\phi 2} = P_{\phi} - P_{ум1}$	Зміна результативної ознаки за рахунок зміни вартості оборотних активів
$\Delta\Phi_{21}$ (виробничі запаси)	$\Delta P_{\phi 21} = (\Delta P_{\phi 2} \cdot \Delta\Phi_{21}) / \Delta\Phi_2$	Зміна результативної ознаки за рахунок зміни вартості виробничих запасів
$\Delta\Phi_{22}$ (готова продукція)	$\Delta P_{\phi 22} = (\Delta P_{\phi 2} \cdot \Delta\Phi_{22}) / \Delta\Phi_2$	Зміна результативної ознаки за рахунок зміни вартості готової продукції
$\Delta\Phi_{23}$ (товари)	$\Delta P_{\phi 23} = (\Delta P_{\phi 2} \cdot \Delta\Phi_{23}) / \Delta\Phi_2$	Зміна результативної ознаки за рахунок зміни вартості товарів
$\Delta\Phi_{24}$ (дебіторська заборгованість)	$\Delta P_{\phi 24} = (\Delta P_{\phi 2} \cdot \Delta\Phi_{24}) / \Delta\Phi_2$	Зміна результативної ознаки за рахунок зміни вартості дебіторської заборгованості
$\Delta\Phi_{25}$ (грошові кошти)	$\Delta P_{\phi 25} = (\Delta P_{\phi 2} \cdot \Delta\Phi_{25}) / \Delta\Phi_2$	Зміна результативної ознаки за рахунок зміни грошових коштів
Основна умова		$\Delta P_{\phi 2} = \Delta P_{\phi 21} + \Delta P_{\phi 22} + \Delta P_{\phi 23} + \Delta P_{\phi 24} + \Delta P_{\phi 25}$

При проведенні діагностики важливим етапом є також визначення частки оборотних активів об'єкта досліджень у загальному обсязі оборотних активів галузі, регіону чи країни. Це дозволить порівняти діяльність об'єкта досліджень із іншими суб'єктами господарювання та вивчити вплив його результатів на розвиток економіки регіону та країни в цілому.

Результати діагностики дозволяють сформулювати комплекс пропозицій для підприємства, які допоможуть покращити не лише майновий стан підприємства, а й обумовлять ріст позитивного фінансового результату і рентабельності. Основними управлінськими рішеннями в даному напрямку є:

– зменшення частки виробничих запасів, що не використовуються в діяльності та зниження витрат на їх утримання;

- реструктуризація дебіторської заборгованості (проведення обліку векселів в банку, здійснення факторингових операцій);
- прискорення оборотності оборотних активів;
- підвищення рентабельності оборотних активів;
- мінімізація витрат оборотних активів у процесі їх використання;
- оптимізація запасів сировини і незавершеного виробництва;
- скорочення тривалості виробничого циклу;
- поліпшення організації матеріально-технічного забезпечення;
- прискорення реалізації товарної продукції;
- зменшення надлишку оборотних активів;
- реструктуризація дебіторської заборгованості;
- зменшення грошових коштів у касі та рахунках у банку, з метою зменшення ризику їх знецінення;
- створення обсягів запасів сировини у відповідності до встановлених нормативів.

Наявність якісних результатів діагностики передбачає проведення поетапного дослідження оборотних активів і потребує доступу до всієї необхідної інформації. Достовірність результатів дозволяє приймати ефективні управлінські рішення і досягати поставлених цілей діяльності. Підприємства, які своєчасно виявляють наявні проблеми у формуванні та використанні майна, мають вищі шанси виходу з кризової ситуації, яка склалась чи загрожує в подальшому. Ефективність використання оборотних активів забезпечує підприємство належний майновий та фінансовий стан. Факторний аналіз показника оборотності оборотних активів дає можливість конкретизувати висновки щодо впливу чинників на зміну ділової активності господарюючого суб'єкта. Розрахунок показників оборотності можна здійснювати не лише за звітний рік, а й звітний місяць, квартал, що дасть змогу оперувати інформацією зміни ділової активності в часовому просторі. У подальших дослідженнях нами буде досліджено, яка зміна ефективності використання оборотних активів сприятиме фінансовій кризі на підприємстві.

За допомогою кореляційно-регресійних зв'язків планується визначити те значення коефіцієнтів оборотності, при якому підприємству не загрожує фінансова криза.

Систематизація показників ефективності використання оборотних активів підприємств можна також визначити за допомогою ряду коефіцієнтів (табл. 2.4) [39, 40].

Таблиця 2.4.

Систематизація показників ефективності використання оборотних активів за допомогою коефіцієнтів

№ з/п	Показник	Розрахунок	Характеристика
1	2	3	4
1	Коефіцієнт оборотності активів	$K_T = \frac{BP}{A}$	Характеризує, наскільки ефективно використовуються активи з точки зору обсягу реалізації, оскільки показує, скільки отримано чистої виручки на одиницю коштів, інвестованих у активи. Чисельно цей показник дорівнює фондівдачі оборотних засобів. Позитивним для діяльності підприємств є збільшення цього показника
2	Коефіцієнт завантаженості	$K_T = \frac{BP}{A}$	Характеризує, яка вартість оборотних засобів припадає на одну гривню вартості реалізованої продукції, що є також фондомісткістю одиниці продукції. Цей показник обернений до коефіцієнта оборотності. Чим менша ця величина, тим ефективніше використовуються оборотні засоби підприємства
3	Коефіцієнт оборотності обігових коштів	$K_{об} = \frac{\text{Число оборотів}}{\text{Обігові кошти}}$	Показує, скільки виручки припадає на одиницю обігових коштів. Позитивними змінами для підприємств вважають збільшення цього коефіцієнта
4	Період одного обороту обігових коштів	$T_{об} = \frac{360}{K_{об}}$	Показує середній період від витрачання коштів для виробництва продукції до отримання коштів за реалізовану продукцію. Позитивною тенденцією для підприємств є зменшення цього показника

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4
5	Коефіцієнт оборотності запасів	$K_{o.z.} = \frac{C_{PII}}{З_{сер}}$	Показує кількість оборотних коштів, інвестованих у запаси. Позитивними змінами для підприємств вважають збільшення цього коефіцієнта
6	Період одного обороту	$T_3 = \frac{360}{K_{o.z.}}$	Відображає період, протягом якого запаси трансформуються в кошти. Позитивною для підприємства є тенденція до зменшення цього показника, якщо це не перешкоджає нормальному процесу виробництва та не загрожує дефіцитом матеріальних ресурсів
7	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$K_{одз} = \frac{BP}{ДЗ_{сер}}$	Показує, у скільки разів виручка перевищує середню дебіторську заборгованість. Позитивною тенденцією є збільшення даного коефіцієнта
8	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	$K_{в.к} = \frac{ЧВ}{ВК}$	Показує, скільки чистої виручки від реалізації продукції припадає на одиницю власного капіталу. Позитивною тенденцією для підприємств є збільшення даного показника
9	Коефіцієнт оборотності готової продукції	$K_{огп} = \frac{BP}{ГП_{сер}}$	Показує, у скільки разів виручка перевищує середні запаси готової продукції. Позитивною тенденцією для підприємства є збільшення цього показника
10	Власні оборотні кошти	$P_k = OA - KЗ$	Робочий, функціонуючий капітал (показує обсяг оборотних активів, які фінансуються за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань). Наявність власних оборотних коштів означає не лише здатність платити поточні зобов'язання, але й можливість розширити виробництво. Позитивним є збільшення цього показника
11	Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	$K_{з.в.к.} = \frac{BOK}{OA}$	Показує абсолютну можливість перетворення активів у ліквідні кошти. Позитивною тенденцією є збільшення цього показника, а рекомендоване його значення – більше 0,1-0,2

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4
12	Маневреність капіталу	$M_{p.k} = \frac{З}{PK}$	Показує частку запасів у власних обігових коштах, що обмежує свободу маневру власними коштами. Позитивною для підприємств є тенденція до зменшення даного показника. Збільшення запасів призводить до уповільнення оборотності оборотних коштів, а в умовах інфляції – до залучення дорогих кредитів, що зменшує платоспроможність підприємств
13	Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	$K_{заб} = \frac{BOK}{З}$	Показує, наскільки запаси, що мають найменшу ліквідність у складі оборотних активів, забезпечені довгостроковими стабільними джерелами фінансування. Позитивним для підприємств є збільшення даного показника
14	Коефіцієнт покриття запасів	$K_{n.з} = \frac{BK}{ЗЗ}$	Показує, скільки власних коштів і довгострокових зобов'язань припадає на одиницю коштів, вкладених в запаси. Позитивною тенденцією є збільшення даного показників
15	Рентабельність оборотних активів	$P_a = \frac{ЧП}{A}$	Характеризує, наскільки ефективно підприємство використовує свої активи для отримання прибутку, тобто показує, який прибуток приносить кожна гривня, вкладена в активи підприємства. Позитивною тенденцією вважають ріст даного показника

Нині підприємствам надано право самостійно розраховувати нормативи оборотних коштів. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 19 квітня 1993 року № 279 "Про нормативи запасів товарно-матеріальних цінностей державних підприємств і організацій та джерела їх покриття" Міністерством економіки разом з Міністерством фінансів встановлено Типовий порядок визначення норм запасів товарно-матеріальних цінностей [47].

Отже, оборотні кошти – це сукупність грошових коштів підприємства, необхідних для формування й забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів та фондів обігу. Раціональне та економне використання оборотних коштів суб'єктів господарювання має неабияке значення. Для оцінки

ефективності використання оборотних коштів виробничих підприємств застосовують певні показники, а для підвищення ефективності – відповідні конкретні заходи.

2.3. Напрями підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства.

Зміст організації аналізу оборотних коштів підприємства визначається його предметом, яким виступають господарські процеси, які здійснюються на підприємстві за участю оборотних коштів та фактори, що впливають на формування і хід процесів [48, с. 56].

Основними принципами організації аналізу оборотних коштів є:

- системність;
- комплексність;
- динамічність;
- оперативність;
- прогресивність;
- точність.

Завданнями організації аналізу оборотних коштів підприємства є:

- оцінка оборотних активів підприємства;
- визначення потреби в різних видах оборотних коштів (нормування оборотних коштів);
- аналіз основних тенденцій розвитку (оборотність оборотних коштів, рентабельність оборотних коштів тощо);
- вивчення та кількісне обчислення впливу основних факторів на величину оборотних коштів підприємства, потребу в них та їх оборотність;
- виявлення, вивчення та використання резервів підвищення ефективності використання оборотних коштів підприємства;
- надання вичерпної інформації для прийняття управлінських рішень.

Значення аналізу оборотних коштів полягає в тому, що він є інструментом ефективного управління оборотними коштами підприємства.

Виходячи із загальновідомих підходів до управління господарською діяльністю підприємства, що застосовуються для розв'язання конкретних завдань управління, можна відзначити такі основні системи організації аналізу оборотних коштів підприємства: горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, порівняльний аналіз, аналіз ризиків, аналіз коефіцієнтів, інтегральний аналіз.

Аналіз стану оборотних коштів підприємства дозволяє оцінити в короткостроковому періоді (наприклад, за минулий місяць, квартал, рік) структуру оборотних коштів, його абсолютну величину та абсолютну величину окремих видів оборотних коштів.

Сформована в даний час система організації аналізу оборотних коштів побудована на таких принципах [49, с. 157]:

- надання підприємствам самостійності щодо розпорядження, управління оборотними коштами, тобто оперативну самостійність у використанні оборотних коштів;

- визначення планової потреби і розміщення оборотних коштів за окремими елементами й підрозділами, тобто розрахунок оптимальної потреби в оборотних коштах, яка б забезпечила безперервність процесу виробництва, виконання планових завдань за ритмічної роботи (розробка норм тривалої дії та щорічних нормативів);

- коригування розрахованих і чинних нормативів з урахуванням вимог господарювання, що змінюються: обсягів виробництва, цін на сировину та матеріали; постачальників і споживачів; форм застосовуваних розрахунків;

- раціональна система фінансування оборотних коштів, тобто формування оборотних коштів за рахунок власних ресурсів і залучених коштів у розмірах, що забезпечують нормальний фінансовий стан підприємства;

– контроль за раціональним розміщенням і використанням оборотних коштів, тобто проведення аналізу ефективності кругообігу коштів, що використовуються, з метою прискорення їх обертання.

Аналізуючи стан оборотних коштів за умов ринкової економіки, необхідно розглядати всі конкретні причини, виявляти ті, що негативно впливають на стан цих коштів і розробляти конкретні заходи для усунення таких причин. За даними ф. 1 «Баланс», ф. 2 «Звіт про фінансові результати» визначаються й аналізуються такі показники оборотності оборотних коштів:

1. Оборотність у днях (O_d) – час повного кругообігу оборотних коштів.

Визначається за формулою:

$$O_d = \frac{CЗ * Д}{P}, \quad (2.15)$$

де $CЗ$ – середній залишок оборотних коштів;

$Д$ – кількість днів у періоді, що аналізується;

P – виручка від реалізації.

Середній залишок оборотних коштів у цілому (або будь – якого з їх видів) обчислюється за формулою середньої хронологічної. Для цього беруть підсумки залишків 2 – го розділу активу балансу і за формулою середньої арифметичної визначають середньорічний залишок.

2. Коефіцієнт оборотності (K_o) – це кількість оборотів, що їх роблять оборотні кошти за період, який аналізується. Цей коефіцієнт характеризує розмір обсягу виручки від реалізації в розрахунку на одну гривню оборотних коштів. Він визначається за формулою:

$$K_o = \frac{P}{CЗ} \quad (2.16)$$

де K_o – коефіцієнт оборотності;

P – виручка від реалізації;

$CЗ$ – середній залишок оборотних коштів за період, що аналізується.

Коефіцієнт оборотності засобів – це фондвіддача оборотних коштів.

3. Тривалість одного обороту в днях (T_o) – визначається за формулою:

$$T_o = \frac{Д}{O_d} \quad (2.17)$$

де T_0 – тривалість одного обороту в днях;

D – кількість днів періоду, що аналізується (90, 360);

O_d – оборотність оборотних коштів у днях.

4. Коефіцієнт завантаження коштів в обороті (K_3).

Він показує суму оборотних коштів, що авансуються на 1 грн. виручки від реалізації, і визначається за формулою:

$$K_3 = \frac{C_3}{P} * 100 \quad (2.18)$$

де K_3 – коефіцієнт завантаження коштів в обороті;

C_3 – середній залишок оборотних коштів, грн.;

P – виручка від реалізації продукції, грн.; 100 – переведення грн. у коп.

Коефіцієнт завантаження коштів в обороті (K_3) – величина, обернена до коефіцієнта оборотності оборотних коштів (K_0). Що менший коефіцієнт завантаження коштів, то ефективніше використовуються оборотні кошти.

Методика аналізу оборотності оборотних коштів полягає в порівнянні показників оборотності оборотних коштів підприємства за звітний період з аналогічними показниками за минулий звітний період. У такий спосіб виявляються тенденції поліпшення або погіршення. Ця інформація корисна для акціонерів, можливих інвесторів, потенційних покупців, постачальників та ін.

Метою аналізу оборотності оборотних коштів є також визначення суми грошей, що їх було вивільнено з обороту внаслідок прискорення оборотності оборотних коштів або додатково залучено в оборот унаслідок уповільнення такої оборотності. Для цього проводять такий розрахунок: різницю в оборотності у днях помножують на звітну одноденну виручку.

Величину економічного ефекту, отриманого від прискорення оборотності оборотних коштів, можна визначити, користуючись коефіцієнтом завантаження коштів в обороті.

Слід наголосити, що за умов ринкової економіки, аналізуючи саму тільки оборотність оборотних коштів, не можна дати однозначної відповіді щодо її прискорення або сповільнення.

Для цього необхідно вивчати конкретну виробничу ситуацію. Так, інколи високий показник оборотності може свідчити про недостатність товарно – матеріальних запасів, що надалі гальмуватиме розвиток бізнесу, а низький показник оборотності інколи є виправданим, наприклад, коли очікується підвищення цін на сировину й напівфабрикати.

У процесі аналізу цього питання слід обов'язково порівняти темпи збільшення обсягу продажу з темпами збільшення виробничих запасів. Якщо темпи зростання обсягу продажу будуть вищими за темпи зростання виробничих запасів, це завжди свідчатиме про добрий фінансовий стан підприємства.

Наявність у підприємства достатніх оборотних коштів оптимальної структури – необхідна передумова для його нормального функціонування та фінансової стійкості в умовах ринкової економіки. У свою чергу ефективність організації та управління оборотними коштами підприємства залежить від рівня організаційності та узгодженості процесів аналізу оборотних коштів підприємства в попередньому періоді, планування оборотних коштів, контролю за виконанням планів та прийняттям управлінських рішень щодо підвищення ефективності використання оборотних коштів.

Головна мета управління оборотними активами полягає в забезпеченні їх достатності для нормального функціонування підприємства, а також в найефективнішому їх використанні у виробничо-господарській діяльності. Розглянемо особливості управління окремими видами оборотних активів підприємства, а саме: управління дебіторською заборгованістю, запасами та грошовим коштами.

Оскільки від стану й обсягу дебіторської заборгованості залежать ліквідність активів і фінансова платоспроможність, то доцільним є впровадження ефективного механізму управління дебіторською заборгованістю підприємства, який передбачає такі етапи: формування показників платоспроможності покупців та їх оцінку; обґрунтування умов платежу та прийомів стягнення дебіторської заборгованості (надання

відстрочки платежів, терміни, розмір, вартість кредиту, необхідність страхування кредиту за рахунок покупця, нагадування про дату платежів, можливості й умови пролонгації боргу, штрафні санкції); впровадження системи контролю за рухом дебіторської заборгованості; вибір підприємством прогресивних форм рефінансування дебіторської заборгованості (використання обліку векселів, факторингу та форфейтингу).

Управління запасами має велике значення як у виробничому, так і у фінансовому аспектах. Використання запасів підпорядковане єдиній меті – забезпеченню безперебійного процесу виробництва та реалізації продукції. Ефективне управління запасами дозволяє знизити тривалість виробничого та всього операційного циклу, зменшити поточні витрати на їх збереження, вивільнити з поточного господарського обороту частину фінансових засобів, реінвестуючи їх в інші активи.

На підприємстві для ефективного управління запасами необхідно застосувати такі основні заходи:

1. Здійснити аналіз запасів товарно-матеріальних цінностей, що дасть змогу виявити рівень забезпеченості виробництва та реалізації продукції відповідними запасами товарно-матеріальних цінностей у попередньому періоді й оцінити ефективність їх використання.

2. Визначити основні цілі формування запасів.

3. Оптимізувати розмір основних груп поточних запасів за допомогою моделі економічно обґрунтованого розміру замовлення, яка використовується для оптимізації розміру виробничих запасів і запасів готової продукції.

4. Оптимізувати загальну суму запасів товарно-матеріальних цінностей, що включаються до складу оборотних активів.

5. Сформувати ефективну систему контролю за рухом запасів. При цьому доцільно використати систему контролю запасів («Система АВС»), яка концентрується на найбільш важливих категоріях з позицій забезпечення безперебійності операційної діяльності та формування кінцевих фінансових результатів.

Важливою частиною загальної політики управління оборотними активами є політика управління грошовими коштами, що полягає в оптимізації сукупного розміру їх залишку з метою забезпечення постійної платоспроможності й ефективного використання в процесі збереження.

Для ефективного управління грошовими активами на підприємстві необхідно:

1. Проаналізувати грошові активи підприємства в попередньому періоді. Основною метою даного аналізу є оцінка суми й рівня середнього залишку грошових активів з позицій забезпечення платоспроможності, а також визначення ефективності їх використання.

2. Оптимізувати середній залишок грошових активів.

3. Здійснити вибір ефективних форм регулювання середнього залишку грошових активів, а саме: скорочення розрахунків готівкою; прискорення оплати дебіторської заборгованості, у першу чергу, за рахунок використання сучасних форм її рефінансування; відкриття «кредитної лінії» в банку, яка забезпечує оперативне надходження засобів короткострокового кредиту при необхідності термінового поповнення залишку грошових активів; прискорення оплати коштів із метою їх поповнення на розрахунковому рахунку для забезпечення своєчасних розрахунків в безготівковій формі; використання в окремі періоди практики часткової попередньої оплати за поставлену продукцію, якщо це не призводить до зниження обсягу її реалізації.

4. Забезпечити рентабельне використання тимчасово вільного залишку грошових активів.

5. Побудувати ефективну систему контролю за грошовими активами.

Таким чином, організацію управління оборотними активами підприємства необхідно здійснювати на основі визначення і підтримки раціонального обсягу і структури оборотних активів, джерел їх формування, що забезпечуватимуть максимальні фінансові результати, за допомогою використання найбільш доцільної політики формування оборотних активів для досягнення максимальної ефективності їх використання.

Ефективне управління оборотними активами є результатом фінансового оздоровлення підприємства. Розробка стратегії фінансового оздоровлення організацій обов'язково включає розробку принципів управління оборотними активами.

Система управління оборотними активами - це система цілеспрямовано організованих взаємодій між об'єктом та суб'єктом управління, шляхом реалізації функцій управління із застосуванням комплексу методів, засобів і фінансово-економічних інструментів дослідження, з урахуванням дії на них факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Управління оборотними активами – це складний процес. Його складність залежить від таких умов, як: обсяг оборотного капіталу, що використовується в операційному процесі; різні види активів, що формуються за рахунок обсягу оборотного капіталу; прискорення обороту капіталу і забезпечення постійної платоспроможності підприємства тощо.

Першочерговими проблемами в управлінні оборотними активами є: управління запасами, дебіторською заборгованістю, грошовими коштами, визначення джерел фінансування.

Система управління оборотними активами представляє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у формуванні необхідного обсягу і складу оборотних активів, раціоналізації й оптимізації структури джерел їх фінансування.

Система управління оборотними активами підприємства розробляється за такими основними етапами, які наведено на рис.2.2. На першому етапі відбувається аналіз оборотних активів підприємства в попередньому періоді включає: аналіз динаміки загального обсягу та складу оборотних активів підприємства; аналіз оборотності окремих видів оборотних активів у загальній їх сумі; рентабельності оборотних активів; аналіз основних джерел фінансування оборотних активів. Результати аналізу дозволяють визначити загальний рівень ефективності управління оборотними активами на підприємстві та виявити основні напрямки їх підвищення.

I етап	<ul style="list-style-type: none"> • Аналіз оборотних активів підприємства у попередньому періоді
II етап	<ul style="list-style-type: none"> • Вибір політики формування оборотних активів підприємства
III етап	<ul style="list-style-type: none"> • Оптимізація об'єму оборотних активів
IV етап	<ul style="list-style-type: none"> • Оптимізація співвідношення постійної і змінної частини оборотних активів
V етап	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення необхідної ліквідності оборотних активів
VI етап	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення необхідної рентабельності оборотних активів
VII етап	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення мінімізації втрат оборотних активів
VIII етап	<ul style="list-style-type: none"> • Формування принципів, що визначають фінансування окремих видів оборотних активів
IX етап	<ul style="list-style-type: none"> • Оптимізація структури джерел фінансування оборотних активів

Рис.2.2. Етапи управління оборотними активами підприємства

Другий етап характеризується вибором політики формування оборотних активів підприємства. З наукової точки зору виділяються три принципові підходи щодо формування оборотних активів підприємства – консервативний, помірний і агресивний. Консервативний підхід передбачає мінімізацію операційних і фінансових ризиків, але негативно впливає на ефективність використання оборотних активів – їх оборотність і рівень рентабельності. Помірний підхід забезпечує оптимальне співвідношення між рівнем ризику та рівнем ефективності використання фінансових ресурсів. Агресивний підхід полягає в мінімізації усіх форм страхових резервів за окремими видами оборотних активів.

Наступний етап передбачає оптимізацію обсягів оборотних активів. Така оптимізація повинна виходити з вибраного підходу щодо формування

оборотних активів, забезпечуючи заданий рівень співвідношення ефективності їх використання і ризику

На четвертому етапі відбувається оптимізація співвідношення постійної та змінної частин оборотних активів. Коливання в розмірах потреби в окремих видах оборотних активів можуть бути викликані й сезонними особливостями попиту на продукцію підприємства. Тому у процесі управління оборотними активами варто визначати їх сезонну потребу, що складає різницю між максимальною та мінімальною потребою в них протягом року.

П'ятий етап характеризується забезпеченням необхідної ліквідності оборотних активів. Усі види оборотних активів тією або іншою мірою є ліквідними, крім витрат майбутніх періодів і дебіторської заборгованості. Загальний рівень ліквідності повинен забезпечувати необхідний рівень платоспроможності підприємства за поточними фінансовими зобов'язаннями. З цією метою з урахуванням обсягу й графіку майбутнього платіжного обороту повинна бути визначена частина оборотних активів у формі коштів, високо- і середньоліквідних активів.

На шостому етапі розглядається забезпечення підвищення рентабельності оборотних активів. Оборотні активи повинні приносити визначений прибуток при їх використанні у виробничо-збутовій діяльності підприємства. Водночас окремі види оборотних активів можуть приносити підприємству прямий прибуток у процесі фінансової діяльності у формі відсотків і дивідендів.

Наступний етап забезпечує мінімізацію втрат оборотних активів у процесі їх використання. Усі види оборотних активів певною мірою схильні до ризику втрат. Тому управління оборотними активами повинно бути спрямоване на мінімізацію ризику їх втрат.

Восьмий етап закладається в формуванні принципів, що визначають фінансування окремих видів оборотних активів. Виходячи із загальних принципів фінансування активів, що визначають формування структури та

вартості капіталу, слід конкретизувати принципи фінансування окремих видів і складових частин оборотних активів.

Останній етап передбачає оптимізацію структури джерел фінансування оборотних активів. На основі раніше визначених принципів фінансування у процесі розробки системи управління оборотними активами формуються підходи до вибору конкретної структури джерел фінансування, їх приросту з урахуванням тривалості окремих стадій фінансового циклу й оцінки вартості залучення окремих видів капіталу.

Однією з найважливіших складових управління оборотними активами є вибір способу їх фінансування.

Наслідки впровадження ефективної політики управління оборотними активами відображені на рис.2.3.

Рис 2.3. Наслідки впровадження ефективної політики управління оборотними активами

Потім оцінюються можливості використання в обороті підприємства кредиторської заборгованості та інших залучених коштів. Необхідність у власному оборотному капіталі визначається за остаточним принципом.

Ефективне управління кредиторською заборгованістю, дозволяє значно скоротити потребу в власних грошових коштах. При наявності на підприємстві розробленої ринкової стратегії поведінки залучення капіталу збільшує можливості підприємства з розширення діяльності, дозволяє використати ефект фінансового важеля, підвищити рентабельність власного капіталу.

Поліпшення використання оборотних коштів підприємств і підвищення ефективності виробництва можна досягти через:

1) скорочення виробничих запасів товарно-матеріальних цінностей у зв'язку з переходом на оптову торгівлю та прямі економічні зв'язки з постачальниками;

2) прискорення обертання оборотних коштів за рахунок реалізації непотрібних, залежалих товарно-матеріальних цінностей [50, с. 201].

Поліпшення використання оборотних коштів вивільняє їх. Це вивільнення може бути абсолютним і відносним. Абсолютне вивільнення оборотних коштів - це пряме скорочення потреби в оборотних коштах проти попереднього періоду за одночасного збільшення обсягу виробництва (реалізації). Відносне вивільнення оборотних коштів виникає тоді, коли внаслідок поліпшення їх використання підприємство з тією самою сумою оборотних коштів або з незначним їх зростанням у плановому році збільшує обсяг виробництва.

За нинішніх умов господарювання через інфляційні процеси найбільш реальним є відносне вивільнення оборотних коштів. Ураховуючи це, слід більше уваги приділяти реалізації заходів, які сприяють відносному вивільненню оборотних коштів.

Господарсько-підприємницька діяльність неможлива без оборотних коштів. Ця потреба є одним з об'єктів фінансового планування і відображення в обліку та звітності. Розмір оборотного капіталу, який утворює кожен складову поточних активів, має відповідати потребам і можливостям підприємства зі створення й реалізації продукції.

Крім того, виникає необхідність у плануванні фінансових ресурсів для допоміжних і підсобних, житлово-комунальних господарств, соціально-побутових та інших закладів непромислового характеру.

У практиці використовуються два методи визначення потреби в оборотних коштах: прямий і економічний. Метод прямого розрахунку забезпечує розробку обґрунтованих норм і нормативів на кожному підприємстві з урахуванням багатьох факторів, які пов'язані з особливостями постачання, виробництва та реалізації продукції [51, с. 601].

Планування оборотних коштів здійснюється відповідно до кошторисів витрат на виробництво і невиробничі потреби та бізнес-плану, який охоплює й пов'язує виробничі й фінансові показники, створюючи саме цим умови для успішної комерційної діяльності та розвитку підприємництва.

Висновки до розділу 2.

Нормування оборотних активів може здійснюватися трьома методами: методом прямого рахунку, аналітичним методом та методом коефіцієнтів.

Метод прямого розрахунку дозволяє найбільш точно визначити потребу в оборотних активах, так як враховує всі організаційно-технологічні, технічні, транспортні та інші характерні особливості, досвід і стан розрахунків. Обґрунтований розрахунок здійснюється за кожним елементом оборотних активів з врахуванням завдань виробничого плану, постачання та збуту.

Аналітичний метод визначення потреби в оборотних активах базується на здійсненні розрахунків з врахуванням середніх фактичних залишків та змін обсягів виробництва. При цьому здійснюється коригування з врахуванням зайвих і непотрібних запасів, неліквідів, які, можливо, мали місце в попередньому періоді.

Коефіцієнтний метод дозволяє здійснити розрахунок потреби в оборотних активах з врахуванням тенденцій і співвідношень в змінах обсягу виробництва та окремих видів запасів і затрат. Частина з них знаходиться в прямій пропорційній залежності від змін в обсягу виробництва – сировина,

матеріали, покупні напівфабрикати, незавершене виробництво, готова продукція на складі, інша ж частина залежить в значно меншій мірі – малоцінні і швидкозношувані предмети, запчастини для ремонтів, витрати майбутніх періодів тощо.

Нормування оборотних коштів передбачає врахування багатьох факторів, які впливають на господарську діяльність підприємств. На підприємствах виробничої сфери до них належать:

- умови постачання підприємств товарно-матеріальними цінностями: кількість постачальників, строки поставки, розмір транзитних партій, кількість найменувань матеріальних цінностей, форми розрахунків за матеріальні цінності;

- організація процесу виробництва: тривалість виробничого циклу, характер розподілу витрат протягом виробничого циклу, номенклатура випущеної продукції;

- умови реалізації продукції: кількість споживачів готової продукції, їх віддаленість, призначення продукції, умови її транспортування, форми розрахунків за відвантажену продукцію.

Важливою частиною загальної політики управління оборотними активами є політика управління грошовими коштами, що полягає в оптимізації сукупного розміру їх залишку з метою забезпечення постійної платоспроможності й ефективного використання в процесі збереження.

РОЗДІЛ 3.

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАТ ОДЕСЬКИЙ КОНЬЯЧНИЙ ЗАВОД «ШУСТОВ» ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЙОГО ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ

3.1. Загальна характеристика діяльності, майнового стану та капіталу ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов»

Об'єктом дослідження даної роботи обрано ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов». Дане українське підприємство з виробництва бренді повного циклу, розташоване в Одесі. Спеціалізується на виробництві бренді та суміжних продуктів під торговою маркою «Shustoff». Є одним із найпотужніших підприємств галузі в Європі. Юридична адреса підприємства - м. Одеса, вул. Мельницька, 13.

ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» має найдавнішу історію серед всіх українських підприємств, які виробляють коньяк і бренді. Завод був заснований у 1863 році і до 1956 року був єдиним виробником коньяків в Україні. У 2002 році відкрився новий цех коньячного спиртокуріння, найпотужніший в Європі, який оснащений перегінним обладнанням французької фірми Prulho з французької провінції Шаранта. Саме Prulho вважається справжньою законодавицею мод у виробництві обладнання для коньячного спиртокуріння. За свою історію Одеський коньячний завод отримав багато нагород. У 2012 році європейська Бізнес-Асамблея нагородила Одеський коньячний завод особливим призом і статусом «Краще коньячне підприємство Європи». Експерти відзначили той факт, що вже понад сто років підприємство виробляє коньяк за класичною французькою технологією - так, як його роблять в регіоні Коньяк. Це не єдина нагорода даного підприємства, деякі з них, отримані з 2014 року по 2018 рік, зображені на рисунку 3.1.

Рис. 3.1. Винагороди ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» за 2014-2019 роки

На підприємстві виготовляються різні види коньяку, вина та бренді. Завод є підприємством повного циклу виробництва бренді за класичною французькою (Шарантською) технологією. Також у власності заводу є значні площі власних елітних виноградників (близько 1 000 га). У розплідниках підприємства вирощують такі сорти винограду, як Шардоне, Рислінг Рейнський, Совіньйон Блан, Трамінер Рожевий, Піно Нуар, Піно Менсьє, Піно Блан, Каберне Совіньйон, Мерло. Нижче представлені умови, у яких виготовляється продукція заводу.

У 2007 році легендарний завод увійшов до складу найбільшого в Східній Європі холдингу GlobalSpirits і став лідером галузі. Підприємство повністю оснащено класичними французькими дистиляційними установками і сучасним європейським обладнанням, що забезпечує повний цикл виробництва продукції по коньячним технологіям, яким понад 150 років. З 2017 року завод оснащений найбільшим в Україні акратофором – спеціальним апаратом для отримання ігристого вина резервуарним способом.

До його структури входить ще й один з найбільших виробничих майданчиків ЛГЗ «Хортиця», оснащений високотехнологічним обладнанням від світових лідерів, а також дистрибуційна компанія «ГСС». Портфель холдингу включає горілчані, коньячні і винні бренди. Центральний офіс

GlobalSpirits знаходиться в Нью-Йорку (США). Власна дистрибуція на території 31-го штату Америки.

Так як, Одеський коньячний завод входить до холдингу GlobalSpirits – одного зі світових лідерів з виробництва алкоголю, найбільшого в Європі міжнародного алкогольного холдингу, його продукція експортується в більш ніж 87 країн світу.

Продукцію Одеського коньячного заводу сьогодні можна знайти майже в будь-якому магазині на території України та в багатьох країнах Європи і США.

Основними конкурентами давного підприємства можна назвати заводи в Дніпрі, Запоріжжі та Ужгороді, хоча їх об'єм продажів не зрівняється з об'ємами продажів одеського коньячного заводу, адже він не тільки найстаріший представник даної галузі в Україні, а ще й має вигідне географічне положення.

Отже, на сьогодні Одеський коньячний завод це:

- найбільший в Європі цех дистиляції.
- виробництво до 30 млн.літрів виноматеріалів на добу.
- дистиляція до 5 тисяч літрів абсолютного алкоголю на добу.

Запас коньячних спиртів – понад 15 тисяч бочок. З них 15% – витримані спирти віком до 50 років.

Фінансовий стан підприємства, значною мірою, залежить від доцільності вкладення фінансових ресурсів у активи. У процесі функціонування підприємства величина активів і їх структура постійно змінюються. Якісні зміни у структурі майна підприємства та джерел цього майна можна охарактеризувати за допомогою вертикального та горизонтального аналізу звітності. Для аналізу динаміки змін статей балансу використано горизонтальний аналіз, а для визначення його структури – вертикальний аналіз. Для проведення аналізу динаміки змін статей балансу і визначення його структури, складемо агрегований баланс за три роки (табл. 3.1. Агрегований баланс підприємства за 2018-2020 роки).

Таблиця 3.1

Агрегований баланс підприємства за 2018-2020 роки

Актив	2018 рік		2019 рік		2020 рік		Відхилення (+,-) 2019/2018		Темп зростання 2019/ 2018, %	Відхилення (+,-) 2020/2019		Темп зростання 2020/ 2019, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	в сумі, тис. грн.	в питомій вазі, %		в сумі, тис. грн.	в питомій вазі, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Необоротні активи (1095)	73317	7,92	103201	12,36	160628	21,69	29884	4,44	140,76	57427	9,33	155,65
1.1. Основні засоби і нематеріальні активи (1000+...+1020)	68487	7,40	101465	12,16	66838	9,02	32978	4,76	148,15	-34627	-3,13	65,87
1.2. Довгострокові фінансові інвестиції (1030+1035)	0	0,00	0	0,00	89968	12,15	0	0,00	-	89968	12,15	-
1.3. Відстрочені податкові активи (1045)	4830	0,52	1736	0,21	3822	0,52	-3094	-0,31	35,94	2086	0,31	220,16
1.4 Інші необоротні активи і довгострокова дебіторська заборгованість (1040+1090)	4830	0,52	0	0,00	0	0,00	-4830	-0,52	0,00	0	0,00	-
2. Оборотні активи (1195)	852419	92,08	731517	87,64	579960	78,31	-120902	-4,44	85,82	-151557	-9,33	79,28
2.1. Запаси (1100+1110)	394930	42,66	346031	41,45	312707	42,22	-48899	-1,21	87,62	-33324	0,77	90,37
2.2. Дебіторська заборгованість (1120+1125+1155)	451062	48,72	382692	45,85	261966	35,37	-68370	-2,88	84,84	-120726	-10,47	68,45
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти (1160+1165)	45	0,00	334	0,04	1924	0,26	289	0,04	742,22	1590	0,22	576,05
2.4. Витрати майбутніх періодів (1170)	440	0,05	528	0,06	659	0,09	88	0,02	120,00	131	0,03	124,81
2.5. Інші оборотні активи (1180+1190)	5942	0,64	1932	0,23	2704	0,37	-4010	-0,41	32,51	772	0,13	139,96
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття (1200)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	-	0	0,00	-
Всього майна (1300)	925736	100,00	834718	100,00	740588	100,00	-91018	0,00	90,17	-94130	0,00	88,72

Продовження таблиці 3.1

Пасив	2018 рік		2019 рік		2020 рік		Відхилення (+,-) 2019/2018		Темп зростання 2019/ 2018, %	Відхилення (+,-) 2020/2019		Темп зростання 2020/ 2019, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	в сумі, тис. грн.	в питомій вазі, %		в сумі, тис. грн.	в питомій вазі, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Власний капітал (1495)	138334	14,94	184761	22,13	194049	26,20	46427	0,072	133,56	9288	4,07	105,03
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення (1595)	290723	31,40	257025	30,79	91493	12,35	-33698	-0,006	88,41	-165532	-18,44	35,60
3. Поточні зобов'язання і забезпечення (1695)	496679	53,65	392932	47,07	455046	61,44	-103747	-0,066	79,11	62114	14,37	115,81
3.1. Короткострокові кредити банків (1600)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,000	-	0	0,00	-
3.2. Кредиторська заборгованість (1605+...+1650)	482848	52,16	373241	44,71	443312	59,86	-109607	-0,074	77,30	70071	15,14	118,77
3.3. Інші поточні зобов'язання (1660+...+1690)	13831	1,49	19691	2,36	11734	1,58	5860	0,009	142,37	-7957	-0,77	59,59
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття (1700)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,000	-	0	0,00	-
5. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду (1800)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,000	-	0	0,00	-
Всього капіталу	925736	100,00	834718	100,00	740588	100,00	-91018	0,000	90,17	-94130	0,00	88,72

За результатами проведеного аналізу структури і динаміки майна ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» за 2018-2020 роки, виявлено, що вартість всього майна зменшилась з 925736 тис. грн. у 2018, до 740588 тис. грн. у 2020 році. Структуру та динаміку основних видів активів відображено на рис. 3.1.

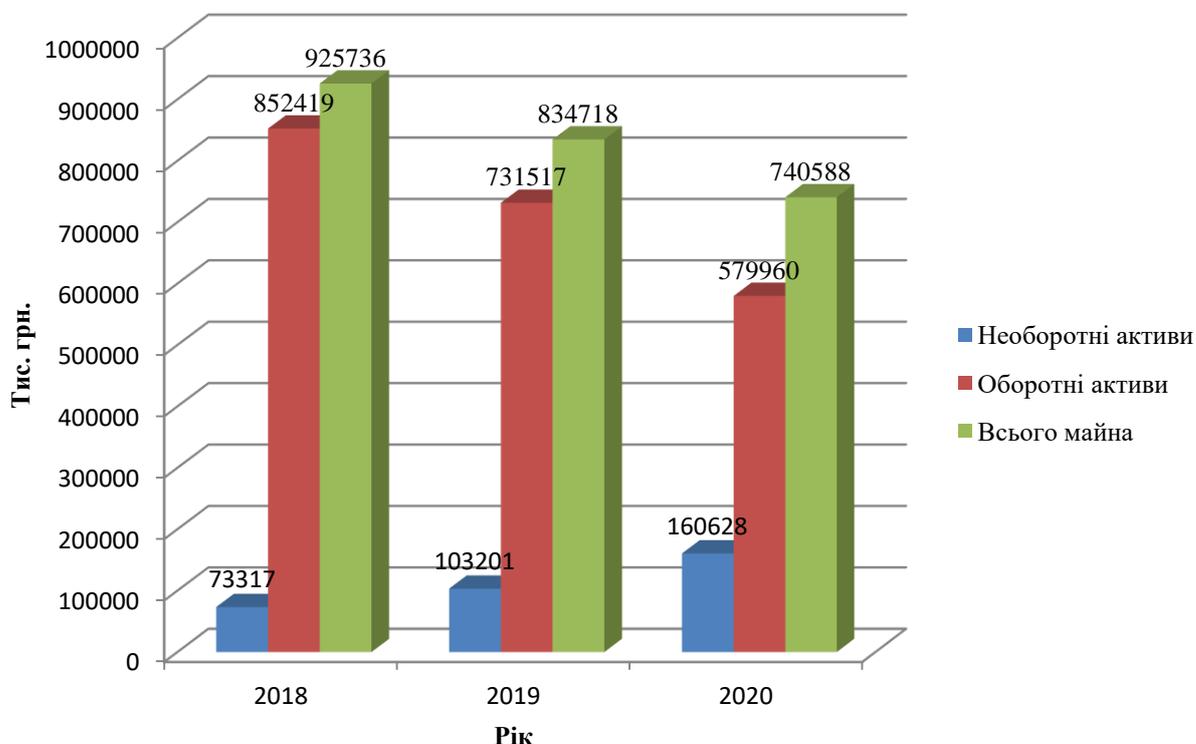

Рис. 3.1. Динаміка майна ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» у 2018-2020 роках

Таке скорочення було викликано в першу чергу скороченням вартості оборотних активів у 2018-2020 роках. Так у 2018 році вартість оборотних активів становила 852419 тис. грн., у 2019 році скоротилися до 731517 тис. грн. (на 14,18%), після чого у 2020 році скоротилася ще на 20,72% до 579960 тис. грн. Дане скорочення, в першу чергу, свідчить про зменшення обсягів виробництва, а отже і зменшення реалізованої продукції. Хоча вартість необоротних активів зростає з 73313 тис грн у 2018 році до 160628 тис. грн. у 2020 році, вона все ще займає не більше 21,69%, через специфіку діяльності підприємства. Вартість необоротних активів зростає за рахунок збільшення

вартості основних засобів у 2019 році, а у 2020 році через утворення довгострокових фінансових інвестицій.

Основну частину оборотних активів утворюють: запаси і дебіторська заборгованість. Структуру та динаміку основної частини оборотних активів відображено на рис. 3.2.

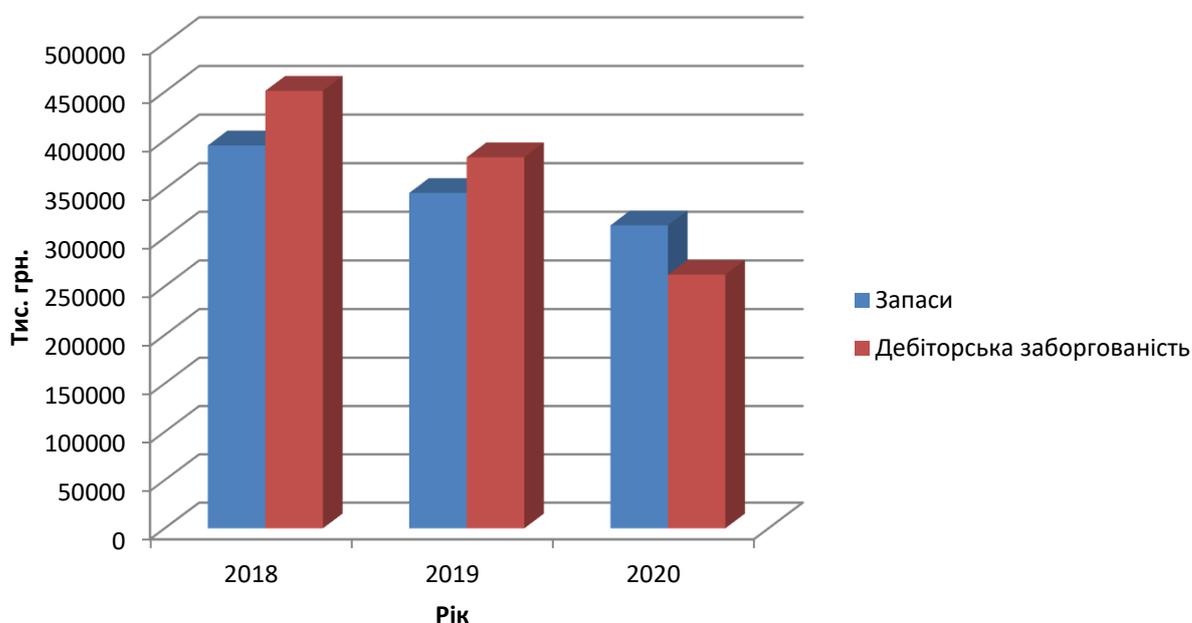

Рис. 3. 2. Динаміка основної частини оборотних активів ПрАТ Одеський коньячний завод протягом 2018-2020 років

Обидві складові зменшувались на протязі 2018-2020 року, так запаси з 394930 тис. грн. у 2018 році, до 312707 тис. грн. у 2020 році, що є негативним фактором через зменшення обсягів виробництва, які були викликані значними засухами і зниженням врожаю винограду. Дебіторська заборгованість у 2018 році становила 451062 тис. грн. і до 2020 року скоротилась до 261966 тис. грн. Дана зміна з одного боку показує, що з підприємством розраховуються дебітори, а з іншого – про зменшення обсягів контрактів з відстроченим платежем.

Розглянемо зміни у пасиві балансу підприємства за 2018-2020 рік. Так як, у пасиві балансу відображена структура капіталу підприємства, відобразимо зміну структури за 2018-2020 роки пасиву балансу на рис. 3.3.

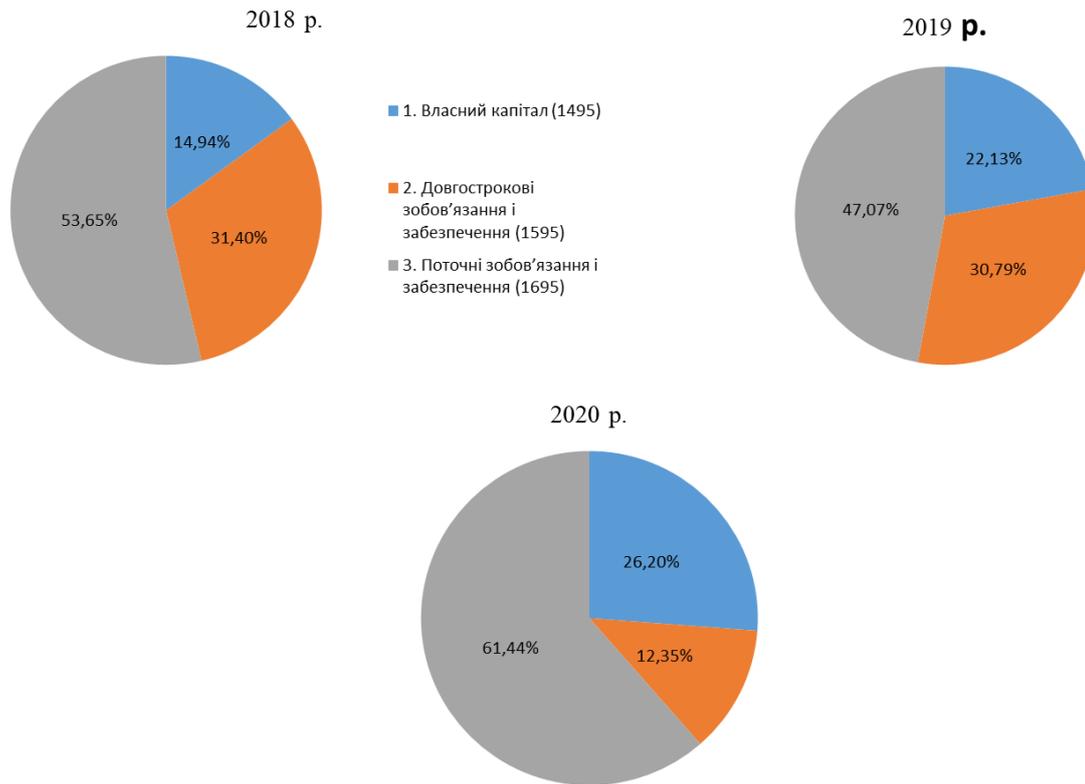

Рис. 3.3. Структура капіталу ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» за 2018-2020 роки

Після аналізу рисунку 3.3., виявлено, що основну частину капіталу займають поточні зобов'язання, а саме 53,65 % у 2018 році, після чого у 2019 році частка поточних зобов'язань зменшилась до 47,07 %, а у 2020 році – навпаки зросла до 61,44 %; частка довгострокових зобов'язань і забезпечень у 2018 році становила 31,4 %, після чого зменшилась до 30,79 % у 2019 році і остаточно зменшилась до 12,35% у 2020 році; частка власного капіталу у структурі всього капіталу зростає протягом 2018-2020 років, а саме: у 2018 році вона становила 14,94%, у 2019 збільшилась до 22,13%, а у 2020 році становила 26,2 %. Така структура капіталу свідчить про те, що більша частина витрат підприємства фінансується за допомогою поточних і довгострокових зобов'язань і збільшується у 2020 році, у порівнянні з попередніми двома, що є негативним фактором, адже характеризує погіршення структури балансу і підвищує ризик втрати фінансової стійкості. Проте повний висновок про

джерела фінансування ми можемо отримати розглянувши динаміку капіталу у 2018-2020 роках.

Щодо динаміки зміни вартості всього капіталу підприємства, вона відображена на рис. 3.4.

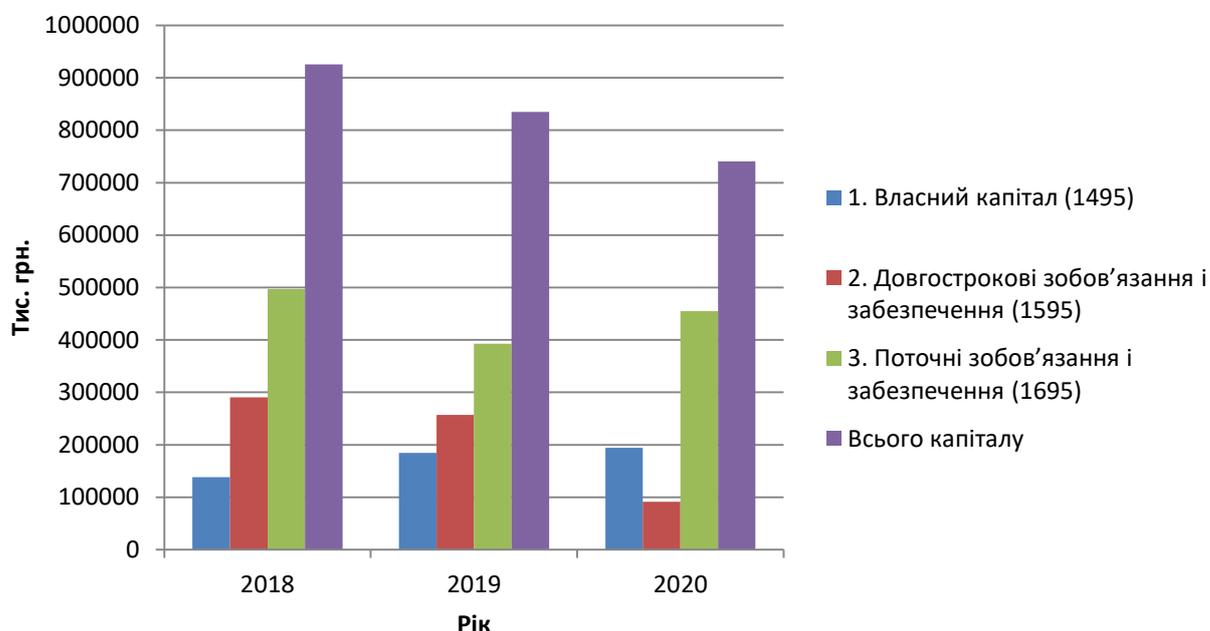

Рис. 3.4. Динаміка капіталу ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» за 2018-2020 рр.

З представленою рисунком ми бачимо, що вартість капіталу зменшується протягом 2018-2020 років, з 925736 тис. грн. у 2018 році до 834718 тис. грн. у 2019 році і до 740588 тис. грн. у 2020 році. Таке зменшення викликано зменшенням суми довгострокових зобов'язань і забезпечень з 290723 тис. грн. у 2018 році до 91493 тис. грн. у 2020 році. Дана зміна свідчить про збільшення фінансової незалежності підприємства. Сума поточних зобов'язань і забезпечень у 2018 році становила 496679 тис. грн., у 2019 вона зменшилась до 392932 тис. грн., але у 2020 році знову зросла і становила вже 455046 тис. грн. Це свідчить про зменшення фінансової незалежності підприємства. Власний капітал протягом досліджуваних років збільшився з 138334 тис. грн. у 2018 році до 194049 тис. грн. у 2020 році, що є позитивним фактором, адже свідчить про збільшення фінансової незалежності. Але в загальній структурі

пасиву балансу переважають залучені кошти, що зменшує фінансову незалежність і підвищує ступінь ризиковості діяльності підприємства.

Проведений аналіз фінансового стану підприємства, показників оцінки основних фондів, ефективності використання оборотних активів показав, що ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» є фінансово-стійким підприємством. Рекомендовано модернізувати обладнання, що дало б змогу зекономити час на виробництві продукції, а також переглянути свою політику з дебіторами. Оскільки дебіторська заборгованість значно перевищує кредиторську, причиною такого збільшення є неплатоспроможність покупців, що негативно впливає на фінансову стійкість підприємства.

3.2. Аналіз структурної динаміки та джерел фінансування оборотних активів ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов»

Особливості різних джерел формування і принципи різного режиму використання власних і залучених оборотних коштів впливають на ефективність використання оборотних активів і всього оборотного капіталу підприємства в цілому. Раціональне формування названих джерел оборотних коштів має значний вплив на процес виробництва, на фінансові результати і фінансовий стан підприємства, сприяє досягненню мети з мінімально необхідними за даних умов оборотними коштами.

За результатами проведеного аналізу показників оцінки забезпеченості підприємства основними фондами, оцінки стану та руху основних фондів та оцінки ефективності використання основних фондів ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» за 2018-2020 роки, виявлено такі зміни у показниках: фондомісткість у 2018 році становила 0,135 грн./грн., у 2019 році зменшилась до 0,13 грн./грн., а у 2020 році ще зменшилась і становила 0,129 грн./грн. Хоча зменшення було незначним, але воно є позитивним, оскільки свідчить про зменшення використання основних фондів підприємства для виробництва одиниці продукції. Фондоозброєність

підприємства у 2018 році становила 220,537 тис. грн./особу, у 2019 році збільшилась і становила 233,765 тис. грн./особу, а у 2020 році зменшилась до 210,668 тис. грн./ особу, дана зміна свідчить про зменшення забезпеченості основними фондами персоналу підприємства, вона була викликана збільшенням кількості персоналу. Коефіцієнт вартості основних фондів в активах підприємства у 2018 році становив 0,071 грн./грн., у 2019 році збільшився до 0,09 грн./ грн., а у 2020 році зменшився до 0,089 грн./грн., загальне зростання цього показника протягом досліджуваного періоду свідчить про збільшення вартості основних засобів в активах підприємства, але для даного виду діяльності знаходиться в межах норми.

Розглянемо зміну показників оцінки стану та руху основних фондів: коефіцієнт зносу основних засобів у 2018 році становив 0,828грн./грн., у 2019 році зменшився до 0,729 грн./грн., а у 2020 році збільшився до 0,771 грн./грн., загалом протягом досліджуваного періоду даний показник зменшився, що є позитивним фактором, оскільки він відображає частку вартості основних засобів, які було списано на витрати виробництва; коефіцієнт придатності основних засобів протягом досліджуваних років змінювався таким чином: з 0,172 у 2018 році, до 0,271 у 2019 році і до 0,229 у 2020 році, загальна зміна цього показника є позитивною, оскільки він збільшився; коефіцієнт приросту основних засобів у 2018 році становив 0,841 грн./грн., у 2019 році збільшився до 1,149 грн./грн., а у 2020 році зменшився до 0,877 грн./грн., загалом, протягом досліджуваного періоду даний показник збільшився, що є позитивним фактором, оскільки свідчить про збільшення вартості основних засобів у порівнянні з попереднім роком.

Також розглянемо показники оцінки ефективності використання основних фондів: фондоддача у 2018 році становила 7,403 грн., у 2019 році збільшилась до 7,718 грн., а у 2020 році також збільшилась і становила 7,766 грн., збільшення цього показника є позитивним фактором, оскільки показує, скільки виручки від реалізації припадає на 1 гривню основних засобів; коефіцієнт рентабельності основних засобів у 2018 році становив

2,271 грн./грн., у 2019 році зменшився до 1,865 грн./грн., а у 2020 році знову збільшився і становив 2,206 грн. грн., даний показник має тенденцію до зменшення, що негативно впливає на розвиток підприємства, оскільки показує, скільки прибутку припадає на одиницю основних засобів; інтегральний показник ефективності використання основних засобів у 2018 році становив 2,899 , у 2019 році зменшився до 2,683, а у 2020 році знову збільшився і становив 2,927, що свідчить про позитивну тенденцію і показує позитивні зрушення у використанні основних фондів.

Підсумовуючи все вищесказане, можна сказати, що більшість показників відповідають нормі і мають позитивний ефект, крім коефіцієнта рентабельності основних засобів, який протягом досліджуваного періоду зменшився на 2,8%.

Щоб дослідити ефективність використання оборотних коштів на ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов», розрахуємо показники ефективності використання оборотних активів підприємства (таблиця 3.2. показники ефективності використання оборотних активів ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов»). За результатами проведеного аналізу показників ефективності використання оборотних коштів ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» за 2018-2020 роки, виявлено такі зміни у показниках: Коефіцієнт оборотності оборотних активів у 2018 році становив 0,583 грн./грн., у 2019 році зріс до 0,683 грн./грн., а у 2020 році ще збільшився і становив 0,833 грн./грн., загальна тенденція є висхідною, що є позитивно, оскільки показує, що сума виручки від реалізації на одиницю продукції збільшується; коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань у 2018 році становив 0,99 грн./ грн., у 2019 році збільшився до 1,215 грн./грн., а у 2020 знову збільшився до 1,289 грн./грн., загальний тренд зміни даного показника є висхідним, що є позитивним, оскільки він показує, що сума виручки від реалізації продукції, по відношенню до одиниці поточних зобов'язань збільшується. Відповідні висновки про результати проведених розрахунків відображені під таблицею.

Таблиця 3.2

Показники ефективності використання оборотних активів
ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов»

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Темп зростання, %	
				2019/2018	2020/2019
Коефіцієнт оборотності оборотних активів (поточних активів) (К _{ооА})	0,583	0,683	0,833	1,173	1,219
Коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань (К _{опз})	0,990	1,215	1,289	1,227	1,061
Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів по виручці від реалізації (К _{оз^В})	1,452	1,461	1,659	1,006	1,136
Коефіцієнт оборотності виробничих запасів (К _{овз}) *Т _{овз}	13,186	13,862	15,124	1,051	1,091
Коефіцієнт оборотності готової продукції (К _{огп}) *Т _{огп}	54,409	34,202	36,695	0,629	1,073
Коефіцієнт оборотності грошових засобів (К _{огз}) *Т _{огз}	1322,413	2856,079	484,018	2,160	0,169
Коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість (К _{відв.})	0,008	0,008	0,008	0,952	0,952
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (К _{одз})	13,886	86,251	117,290	6,212	1,360
Період погашення (інкасації) дебіторської заборгованості, днів (Т _{одз})	26,286	4,232	3,112	0,161	0,735
Коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості (К _{пдз})	0,838	0,841	0,478	1,003	0,568
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (К _{окз})	1,231	1,263	1,338	1,026	1,060
Рентабельність оборотних активів (Р)	0,179	0,165	0,237	0,924	1,433
Інтегральний показник ефективності оборотних активів	0,332	0,323	0,398	0,974	1,233

Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів по виручці від реалізації у 2018 році становив 1,452 грн./грн., у 2019 році збільшився до 1,461 грн./грн., а 2020 році становив 1,659 грн./грн., загальна тенденція показує збільшення даного показника, що є позитивним фактом і свідчить про збільшення вартості виручки від реалізації по відношенню до 1 грн. засобів інвестованих у запаси; коефіцієнт оборотності виробничих запасів у 2018 році становив 13,186 грн./грн., у 2019 році збільшився і становив 13,862 грн./грн., після чого у 2020 році збільшився до 15,124 грн./грн., це свідчить про збільшення кількості оборотів засобів, інвестованих у виробничі запаси, що, беззаперечно, є позитивним фактом; коефіцієнт оборотності готової продукції у 2018 році становив 54,409, після чого у 2019 році зменшився до 34,202, за чим слідувало збільшення до 36,695 у 2020 році; коефіцієнт оборотності грошових засобів у 2018 році становив 1322,413, після чого у 2019 році збільшився до 2856,079, а потім зменшився до 484,018 у 2020 році; коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість протягом досліджуваного періоду не змінився і становив 0,008; коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості у 2018 році становив 13,886, після чого у 2019 різко збільшився до 86,251, за чим знову слідувало збільшення до 117,290 у 2020 році, дане збільшення свідчить про збільшення суми виручки від реалізації, в порівнянні з середнім залишком дебіторської заборгованості; період погашення дебіторської заборгованості у 2018 році становив 26,286 днів, після чого у 2019 році різко скоротився і став дорівнювати 4,232 дням, після чого ще скоротився до 3,112 днів, зменшення даного показника показує що час погашення дебіторської заборгованості сильно скоротився, що є добре; коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості у 2018 році становив 0,838 грн./грн., у 2019 році збільшився до 0,841 грн./грн., після чого у 2020 році скоротився більш ніж на половину і став дорівнювати 0,478 грн./грн., сама наявність даного показника є негативним фактором, який показує, що у підприємства проблеми з дебіторською заборгованістю, але його тенденція до зменшення є позитивним фактом; коефіцієнт оборотності кредиторської

заборгованості у 2018 році становив 1,231 грн./грн., у 2019 році збільшився до 1,263 грн./грн., після чого у 2020 році збільшився до 1,338 грн./грн., загалом, за досліджуваний період, цей показник збільшився, що є позитивним фактом; рентабельність оборотних активів 2018 році становила 0,179 грн./грн., у 2019 році зменшилась до 0,165 грн./грн., після чого перевищила значення 2018 року і стала дорівнювати 0,237 грн./грн. у 2020 році, це зрушення є позитивним, оскільки показує, що сума прибутку, по відношенню до оборотних активів, за звітний період, збільшилась; інтегральний показник ефективності оборотних активів у 2018 році становив 0,332, після чого у 2019 році збільшився до 0,404, за чим слідувало зменшення до 0,398 у 2020 році, але загалом даний показник має висхідний тренд, що свідчить про ефективне використання оборотних активів.

Загалом дослідження всіх показників показало, що на підприємстві ефективно використовують оборотні активи, і всі показники мають позитивні тенденції для розвитку підприємства, окрім наявності “хворої” статті – прострочена дебіторська заборгованість, але вона за досліджуваний період зменшилась.

Поряд зі скороченням тривалості обороту оборотних активів, ми бачимо майже відсутність змін у коефіцієнті ефективності використання ресурсів, оскільки значення даного показника не перевищують навіть 0,011 грн./грн., що свідчить про неефективність використання ресурсів на ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов». Ця ситуація виникла, через отримання занадто низького прибутку підприємством, порівняно з вартістю витрачених на це ресурсів, покращити ситуацію можна шляхом збільшення прибутку підприємства, за рахунок зменшення витрат на виробництво та реалізацію або збільшення прибутку від реалізації продукції.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості впливає на тривалість обороту дебіторської заборгованості і становить у 2018 році 0,98 грн./грн., у 2019 році 1,3 грн./грн., а у 2020 році 1,7 грн./грн. Ці зміни виглядають позитивно, оскільки тривалість обороту дебіторської

заборгованості скоротилась з 366 днів у 2018 році, до 277 днів у 2019 році і до 212 днів у 2020 році, але ці зміни викликані зменшенням суми дебіторської заборгованості, що в сумі з низькою ефективністю використання ресурсів на підприємстві свідчить про неефективність даних змін.

Наступний показник – це коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, від якого залежить тривалість обороту кредиторської заборгованості. Так, у 2018 році цей коефіцієнт становив 1,23 грн./грн., у 2019 році 1,26 грн./грн., а у 2020 році його значення збільшилось до 1,34 грн./грн. Ця зміна свідчить про скорочення тривалості обороту кредиторської заборгованості з 292 днів у 2018 році, до 295 днів у 2019 році і до 269 днів у 2020 році. Ці зміни викликані скороченням вартості кредиторської заборгованості і позитивно впливають на розвиток підприємства, оскільки воно може здійснити додаткові обороти кредиторської заборгованості, тобто залучити більше ресурсів.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів у 2018 році становив 1,45 грн./грн., у 2019 році 1,46 грн./грн., а у 2020 році збільшився до 1,66 грн./грн., що призвело до зменшення тривалості обороту матеріальних запасів з 248 днів у 2018 році, до 246 днів у 2019 році і до 217 днів у 2020 році. Такі зміни були викликані збільшенням суми чистого доходу від реалізації на протязі досліджуваного періоду, але потреба у зменшенні вартості запасів залишається.

Єдиний період обороту з даної таблиці, який не зменшився б, а, навпаки, збільшився – це тривалість обороту власного капіталу, з 93 днів у 2018 році, до 107 днів у 2019 році і до 125 днів у 2020 році. Такі зміни були викликані переважанням темпу приросту власного капіталу над темпом приросту прибутку від реалізації, що є добре. Зміна тривалості оборотів була відображена на рисунку 3.5.

Одним із важливих показників, що характеризують ділову активність підприємства є тривалість операційного і фінансового циклу. Операційний

грошовий цикл – це період часу між оплатою товарів постачальнику і отриманням грошових коштів за продаж поставленої продукції (рис.3.5.).

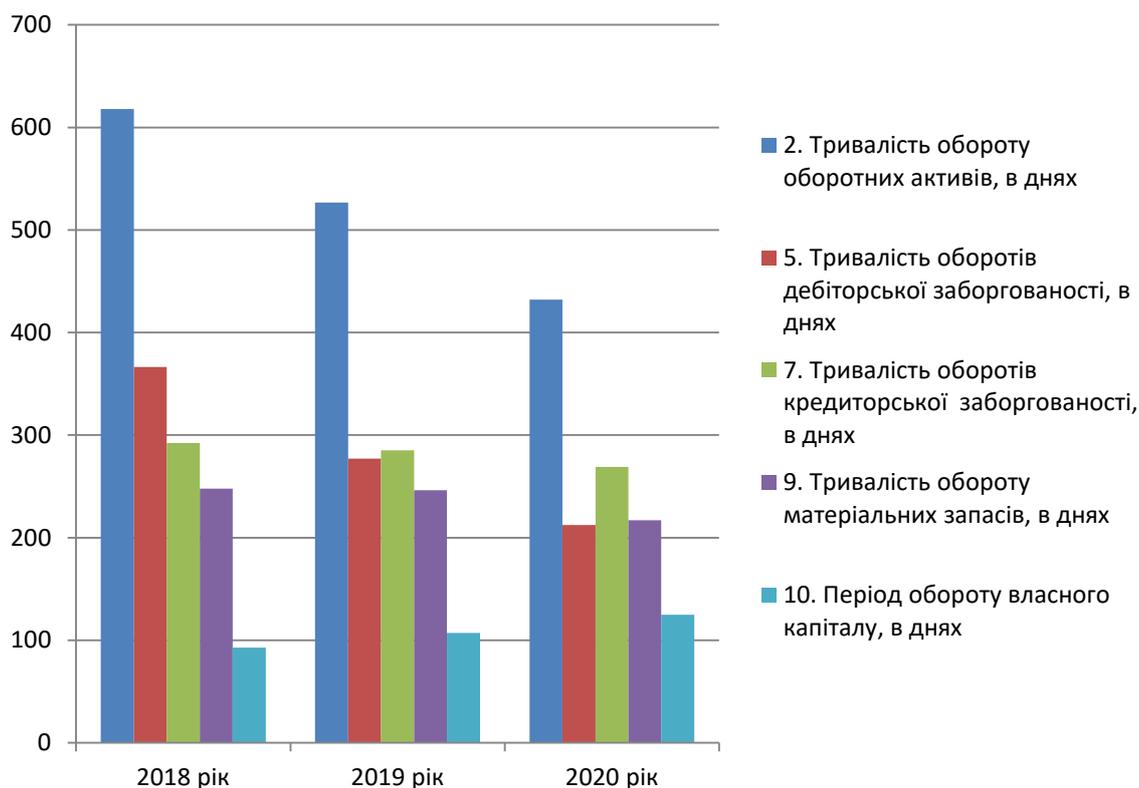

Рис. 3.5. Тривалість оборотів на ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов»

Фінансовий цикл, у свою чергу, це – період, який починається з моменту оплати постачальникові за матеріали і закінчується у момент надходження коштів від покупців за відвантажену продукцію. Чим вище значення фінансового циклу, тим більша потреба підприємства у грошових коштах для придбання виробничих оборотних коштів. Розрахуємо періоди обороту поточних активів і зобов'язань, а отримані дані відобразимо у таблиці 2.8. Періоди обороту поточних активів і зобов'язань.

Після проведеного аналізу, виявлено, що тривалість операційного циклу зменшилась з 614 днів у 2018 році, до 524 днів у 2019 році і до 429 днів у 2020 році. Такі зміни були викликані зменшенням тривалості обороту дебіторської заборгованості і запасів і позитивно впливає на розвиток підприємства.

Таблиця 3.3.

Періоди обороту поточних активів і зобов'язань

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення (+/-)	
				2019/2018	2020/2019
Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис.грн.	528965	541227	546456	12262	5229
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (ДЗг),	444154,00	377050,00	258290,00	-67104	-118760
Запаси (З), тис. грн.	394930	346031	312707	-48899	-33324
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (КЗг), тис. грн.	360514	345025	398419	-15489	53394
Період обороту, дні:	-	-	-	-	-
1) дебіторської заборгованості	366	277	212	-89	-65
2) запасів	248	246	217	-2	-29
3) кредиторської заборгованості	292	285	269	-7	-16
Операційний цикл (п. 1+ п. 2)	614	524	429	-91	-94
Фінансовий цикл (п.1 + п.2 - п.3)	322	239	160	-83	-78
Кількість операційних циклів	0,59	0,69	0,84	0,10	0,15

У свою чергу, тривалість фінансового циклу з 322 днів у 2018 році зменшилась до 239 днів у 2019 році і до 160 днів у 2020 році, це було викликано зменшенням тривалості обороту дебіторської заборгованості і запасів, що позитивно впливає на розвиток підприємства, оскільки зменшення даних циклів дає можливість отримати більше прибутку. Все ж, тривалість циклів залишається досить значною, для звичайного підприємства, це викликано специфікою діяльності ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов», а саме тим, що натуральний коньяк або вино неможливо виготовити за 30 днів, для цього потрібно набагато більше часу, а зменшення тривалості даних циклів свідчить про збільшення обсягів виготовлення іншої алкогольної продукції, на яку потрібно більше часу.

Проаналізувавши ефективність використання оборотних активів ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» в цілому можна стверджувати, що підприємство доцільно використовує наявні оборотні активи, але спостерігаються незначні зрушення, а саме у оборотності дебіторської заборгованості та рентабельності оборотних активів.

Висновки до розділу 3.

Проведений аналіз активів ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» за 2018-2020 роки надає інформацію про розміщення капіталу, його структури, фінансового стану підприємства. Збільшення величини майна свідчить про значне розширення підприємницького господарського обороту. Дані аналізу показали, що структура активів покращилася за рахунок збільшення частки оборотних активів:, що свідчить про формування мобільної структури активів, яка сприяє прискоренню обігу обороту активів.

Наявність власного оборотного капіталу дозволяє нормально функціонувати на ринку. Проведений аналіз фінансового стану підприємства, показників оцінки основних фондів, ефективності використання оборотних активів показав, що ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» є фінансово-стійким підприємством. Рекомендовано модернізувати обладнання, що дало б змогу зекономити час на виробництві продукції, а також переглянути свою політику з дебіторами. Оскільки дебіторська заборгованість значно перевищує кредиторську, причиною такого збільшення є неплатоспроможність покупців, що негативно впливає на фінансову стійкість підприємства.

Ефективність використання оборотних активів показує, що підприємство доцільно використовує наявні оборотні активи, але спостерігаються незначні зрушення, а саме у оборотності дебіторської заборгованості та рентабельності оборотних активів.

РОЗДІЛ 4.
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ
ПРАТ ОДЕСЬКИЙ КОНЬЯЧНИЙ ЗАВОД «ШУСТОВ»

4.1. Рекомендації щодо підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» на основі факторного аналізу їх оборотності.

Оборотні активи складають значну частину матеріально-грошових активів підприємств, тому раціональне та економне їх використання, регулювання структури таких активів має особливе значення. Ефективність функціонування оборотних коштів багато в чому визначає ефективність діяльності підприємств. Складність і різноманіття завдань, пов'язаних із використанням оборотних коштів, підвищенням їх віддачі, викликають необхідність глибоких досліджень у цій області

Після аналізу операційного і фінансового циклів доцільним є проведення аналізу динаміки основних показників використання оборотних активів (коефіцієнт оборотності оборотних активів, коефіцієнт закріплення оборотних активів, тривалість одного обороту оборотних активів) і впливу чинників на економічний результат від прискорення оборотності.

На зміну тривалості оборотності активів впливають два фактори: середньорічні залишки оборотних активів (\overline{OA}) і дохід (виручка) від реалізації (\overline{CD}). Формалізуємо розрахунки впливу чинників, використовуючи модель показника тривалості оборотності оборотних активів ($\overline{T_{OA}}$) в днях:

Формалізуємо розрахунки впливу чинників, використовуючи модель показника тривалості оборотності оборотних активів (T_{oa}) в днях:

$$T_{oa} = \frac{\overline{OA}}{\overline{CD}} * 360 \quad (4.1)$$

Використовуючи метод ланцюгових підстановок, розрахуємо вплив вище перелічених факторів на зміну періоду обороту:

$$\Delta T_{oa}(\overline{OA}) = \left(\frac{\overline{OA1}}{ЧД0} * 360 \right) - \left(\frac{\overline{OA0}}{ЧД0} * 360 \right), \text{ днів}; \quad (4.2)$$

$$\Delta T_{oa}(ЧД) = \left(\frac{\overline{OA1}}{ЧД1} * 360 \right) - \left(\frac{\overline{OA1}}{ЧД0} * 360 \right), \text{ днів}. \quad (4.3)$$

На основі результатів факторного аналізу, визначаємо суму вивільнених з обороту коштів за рахунок прискорення оборотності під впливом аналізованих факторів:

$$OK_{OA}^{\text{вивільнені}} = \frac{ЧД}{360} * \Delta T_{oa}(\overline{OA}) \text{ тис. грн.} \quad (4.4)$$

$$OK_{ЧД}^{\text{вивільнені}} = \frac{ЧД}{360} * \Delta T_{oa}(ЧД) \text{ тис. грн.} \quad (4.5)$$

Сукупний вплив двох чинників на зміну економічного результату у зв'язку з прискоренням оборотних коштів складає:

$$OK_{\text{вивільнені}} = OK_{OA}^{\text{вивільнені}} + OK_{ЧД}^{\text{вивільнені}}, \text{ тис. грн.} \quad (4.6)$$

Результати розрахунку основних показників використання оборотних активів і впливу факторів на економічний результат від прискорення оборотності відобразимо у таблиці 4.1. Аналіз динаміки основних показників використання оборотних активів і впливу чинників на економічний результат від прискорення оборотності.

Після проведених розрахунків, ми бачимо, що середньорічні залишки активів зменшились з 908011,5 тис грн у 2018 році до 655738 тис. грн. у 2020 році, що свідчить про зменшення вартості оборотних активів на протязі досліджуваного періоду, але зменшення доходу від реалізації настане пізніше, оскільки на підприємстві велика кількість запасів. Також, бачимо, що коефіцієнт оборотності оборотних активів, в оборотах, за досліджуваний період зріс з 0,583 у 2018 році до 0,833 у 2020 році, що було викликано зменшенням тривалості обороту оборотних активів через зменшення їх вартості.

Таблиця 4.1.

Аналіз динаміки основних показників використання оборотних активів
і впливу чинників на економічний результат від прискорення оборотності

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення (+,-) 2/1		Відхилення (+,-) 2/1	
				У сумі гр.3-гр.2	Темп зростання, %, гр.3/гр.2*100%	У сумі гр.4-гр.3	Темп зростання, %, гр.4/гр.3*100%
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Дохід (виручка) від реалізації, тис. грн.	528965	541227	546456	12262	102,32%	5229	100,97%
2. Середньорічні залишки активів, тис. грн.	908011,5	791968	655738,5	-116044	87,22%	-136229,5	82,80%
3. Коефіцієнт оборотності оборотних активів в оборотах (п1/п2)	0,583	0,683	0,833	0,101	117,31%	0,150	121,94%
4. Коефіцієнт закріплення оборотних активів (п2/п1)	1,717	1,463	1,200	-0,253	85,24%	-0,263	82,01%
5. Тривалість одного обороту оборотних активів, дн. (п2/п1*360)	618	527	432	-91,1876	85,24%	-95	82,01%
6. Одноденний оборот, тис. грн. (п1/360)	1469,347	1503,408	1517,933	34,061	102,32%	14,525	100,97%
7. Прискорення (-), сповільнення (+) оборотності, днів	-	-	-	-91	-	-95	-
Розрахунок впливу факторів:	-	-	-	-	-	-	-
за рахунок зміни середньорічних залишків оборотних активів	-	-	-	-79	-	-91	-
за рахунок зміни доходу (виручки) від реалізації продукції	-	-	-	-12	-	-4	-
8. Сума вивільнених (залучених) з обороту коштів за рахунок прискорення (-), сповільнення (+) оборотності, тис. грн.	-	-	-	-133986	-	-142504	-
Розрахунок впливу факторів:	-	-	-	-	-	-	-
за рахунок зміни середньорічних залишків оборотних активів	-	-	-	-116044	-	-136230	-
за рахунок зміни доходу (виручки) від реалізації продукції	-	-	-	-17942,8	-	-75297	-

Коефіцієнт закріплення оборотних активів навпаки зменшився з 1,717 грн./грн. у 2018 році, до 1,463 грн./грн. у 2019 році і до 1,2 грн./грн. Таке зменшення було викликано в першу чергу зменшенням вартості оборотних активів і свідчить про зменшення витрат на виробництво 1 грн. реалізованої продукції. Також бачимо, що одноденний оборот збільшився з 1469,347 тис./грн. у 2018 році, до 1503,408 тис. грн. у 2019 році і до 1517,933 тис. грн. у 2020 році. Дані зміни були викликані безпосередньо збільшенням виручки від реалізації. На основі вищенаведених розрахунків було визначено, що за рахунок прискорення оборотності на 91 і 95 днів у 2018-2019 роках відповідно було вивільнено з обороту 133986 тис. грн. у 2018 році і 142504 тис. грн. у 2019 році, за рахунок зазначених в таблиці факторів.

Отже, для підвищення ефективності використання активів підприємства потрібно в подальшому прискорювати швидкість обороту оборотних активів не лише за рахунок скорочення середньорічних залишків активів, а і прискорити темпи зростання суми виручки від реалізації.

Тривалість операційного циклу зменшилась з 614 днів у 2018 році, до 524 днів у 2019 році і до 429 днів у 2020 році. Такі зміни були викликані зменшенням тривалості обороту дебіторської заборгованості і запасів і позитивно впливає на розвиток підприємства. У свою чергу, тривалість фінансового циклу з 322 днів у 2018 році зменшилась до 239 днів у 2019 році і до 160 днів у 2020 році, це було викликано зменшенням тривалості обороту дебіторської заборгованості і запасів, що позитивно впливає на розвиток підприємства, оскільки зменшення даних циклів дає можливість отримати більше прибутку. Все ж, тривалість циклів залишається досить значною, для звичайного підприємства, це викликано специфікою діяльності ПрАТ «Одеський коньячний завод Шустов», а саме тим, що натуральний коньяк або вино неможливо виготовити за 30 днів, для цього потрібно набагато більше часу, а зменшення тривалості даних циклів свідчить про збільшення обсягів виготовлення іншої алкогольної продукції, на яку потрібно менше часу. Для підвищення ефективності використання активів підприємства потрібно в подальшому прискорювати швидкість обороту оборотних активів не лише за рахунок скорочення середньорічних залишків активів, а і прискорити темпи зростання суми виручки від реалізації.

Проведений аналіз за 2018-2020 роки надає інформацію про розміщення капіталу, його структури, фінансового стану підприємства. Збільшення величини майна свідчить про значне розширення підприємницького господарського обороту. Дані аналізу показали, що структура активів покращилася за рахунок збільшення частки оборотних активів.

Для підвищення ефективності використання оборотних активів у сучасних умовах є прискорення їх оборотності, яке досягається різними шляхами [53].

На стадії створення виробничих запасів такими можуть бути:

- впровадження економічно обґрунтованих норм запасу;
- наближення постачальників сировини, напівфабрикатів, що комплектують вироби до споживачів;
- широке використання прямих тривалих зв'язків;
- розширення складської системи матеріально-технічного забезпечення, а також оптової торгівлі матеріалами й устаткуванням;
- комплексна механізація й автоматизація на вантажно-розвантажувальних роботах на складі.

На стадії незавершеного виробництва прискорення оборотності оборотних активів досягається такими заходами:

- прискорення науково-технічного прогресу (упровадження прогресивної техніки і технології (особливо безвідхідної);
- розвиток стандартизації, уніфікації, типізації;
- удосконалювання форм організації промислового виробництва, застосування більш дешевих конструктивних матеріалів;
- удосконалювання системи економічного стимулювання, ощадливого використання сировинних і паливно-енергетичних ресурсів;
- збільшення питомої ваги продукції, що користується підвищеним попитом.

На стадії обігу серед заходів прискорення оборотності оборотних активів виділяються такі:

- наближення споживачів продукції до її виготовлювачів;
- удосконалювання системи розрахунків;
- збільшення обсягу реалізованої продукції унаслідок виконання замовлень по прямих зв'язках, дострокового випуску продукції, виготовлення продукції із зекономлених матеріалів;

– ретельний і своєчасний підбір продукції, що відвантажується, за партіями, асортиментом, транзитними нормами, відвантаженням в чіткій відповідності до укладених договорів [54].

На основі наведених вище рекомендацій, пропонуємо застосувати наступні заходи та шляхи підвищення використання оборотних активів:

– впровадження економічно методу нормування оборотних активів;
– збільшення питомої ваги продукції, що користується підвищеним попитом;

– збільшення обсягу реалізованої продукції унаслідок виконання замовлень по прямих зв'язках, дострокового випуску продукції, виготовлення продукції із зекономлених матеріалів;

– удосконалити рух готової продукції і нормалізувати розміщення оборотних коштів;

– удосконалювати розрахунки з постачальниками і покупцями;

– не допускати дебіторської заборгованості.

Таким чином, слід зазначити, що поряд з основними фондами для успішної роботи підприємства величезне значення мають оборотні активи, їхня оптимальна кількість і ефективне використання. Управління оборотними активами повинно чітко регулювати їх кількість, оборотність та ефективність використання. Розумне управління ними має забезпечити оптимальний рівень їх ефективності, що призведе до економії ресурсів підприємства і тим самим до його подальшого розвитку.

4.2. Напрями удосконалення фінансової політики підприємства щодо дебіторів

Важливою складовою оборотних активів є дебіторська заборгованість, управління якою є одним із найважливіших і одночасно складніших процесів на підприємстві.

Наявність дебіторської заборгованості характеризує стан розрахункової дисципліни і робить серйозний вплив на стійкість фінансового стану підприємства.

До нестабільності фінансового стану підприємства, зростання дебіторської заборгованості призводить недотримання договірної і фінансової дисципліни. У зв'язку з цим до завдання аналізу включається виявлення розмірів і динаміки невиправданої заборгованості і причин її виникнення або зростання.

Дебіторська заборгованість визначається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума.

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю.

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, роботи, послуги включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю. Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу розраховується величина резерву сумнівних боргів. Вона визначається, виходячи з платоспроможності окремих дебіторів або на основі класифікації дебіторської заборгованості, яка визначається шляхом її групування за строками непогашення і встановлення коефіцієнта сумнівності для кожної групи.

Коефіцієнт сумнівності визначається підприємством на основі фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію, роботи, послуги за попередні звітні періоди. Цей показник зростає зі збільшенням строків непогашення дебіторської заборгованості.

На величину дебіторської заборгованості підприємства впливає стан договірної та розрахункової дисципліни. Недотримання договірної і розрахункової дисципліни, несвоєчасне пред'явлення претензій за борги, які виникають, призводять до значного зростання невиправданої дебіторської заборгованості, створення фінансових труднощів, нестачі ресурсів.

Тому важливим є здійснення заходів щодо прискорення погашення дебіторської заборгованості. Для цього насамперед необхідне:

- ознайомлення з фінансовим станом замовників, покупців та вивчення можливостей поліпшення їх платоспроможності на перспективу;
- своєчасне оформлення розрахункових документів;
- застосування попередньої оплати;
- застосування вексельної форми оплати;
- удосконалення фінансово-розрахункових операцій підприємства тощо.

До невикористаної заборгованості належить заборгованість більше одного місяця. Із збільшенням терміну прострочення зростає вірогідність несплати за рахунками, що створює реальну загрозу неплатоспроможності самого підприємства-кредитора.

Можна оцінити якісні параметри дебіторської заборгованості. Необхідно рознести заборгованості за такими градаціями: прострочення від 1 до 12 міс; від 12 до 18 міс; від 18 до 36 міс.

Із збільшенням терміну прострочення зростає вірогідність несплати за рахунками, що створює реальну загрозу неплатоспроможності самого підприємства-кредитора.

Борги підприємства поділяються на реальні до стягнення і сумнівні. За боргами, не реальними до стягнення, формується резерв за сумнівними боргами. Безнадійні борги погашаються шляхом списання їх на збитки підприємства як дебіторська заборгованість, з якої закінчився термін позовної давності. Приклад аналізу стану дебіторської заборгованості за термінами її утворення подано в таблиці 3.3.

Аналіз даних таблиці 3.3 свідчить про незначне покращення фінансового стану підприємства. Загальна сума неоплачених покупцями рахунків збільшилася на 454478 тис. грн в 2015 році, але в 2016 році на 62414 тис. грн. зменшилася, при цьому сума поточної заборгованості сягнула по термінам утворення від 12 до 18 місяців у 2015 році на 66907 тис. грн. а у 2016

році нулю. Така тенденція зменшення заборгованості, що склалася, свідчить про можливе підвищення ліквідності балансу і покращення фінансового стану підприємства, але все ж потребує удосконаленню політики з дебіторами підприємства.

Після аналізу таблиці, виявлено, що у 2018 році кредиторська заборгованість у сумі 482852 тис. грн., перевищує суму дебіторської заборгованості, яка становила 451062 тис. грн. Така перевага виникла за рахунок утворення іншої кредиторської заборгованості у розмірі 84649 тис. грн. Оскільки обсяг кредиторської заборгованості переважає обсяг дебіторської, можна сказати, що швидкість обертання дебіторської заборгованості, у порівнянні з кредиторською, вища, що може призвести до утворення вільних коштів. У 2019 році відбувалось незначне переважання суми дебіторської заборгованості над кредиторською, а саме на 9451 тис. грн. Така ситуація утворилась через скорочення суми поточної кредиторської заборгованості за одержаними авансами з 84649 тис. грн. до 117 тис. грн. Але, уже в 2020 році сума кредиторської заборгованості почала переважати над сумою дебіторської, а саме 443312 тис. грн., порівняно з 261966 тис. грн. Такі зміни відбулися, оскільки обсяг дебіторської заборгованості за товари роботи та послуги скоротився на 118760 тис. грн.

Для більшої наочності відобразимо дані на рисунку 4.1.

Рис. 4.1. Співвідношення дебіторської заборгованості на ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» за 2018-2020 роки

Оскільки сума кредиторської заборгованості переважає суму дебіторської, окрім невеликого обсягу в 2019 році, можемо сказати, що таке співвідношення є нераціональним, оскільки кредиторська заборгованість не повинна перевищувати дебіторську більше ніж на 10%, а у 2020 році ми бачимо саме таке перевищення (більше 10%).

Отже, підприємствам необхідно постійно здійснювати аналіз співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості і докладати всіх зусиль для зниження даного показника. Зменшення заборгованостей за рахунок скорочення періоду їх погашення, а не за рахунок зменшення обсягів реалізації позитивно характеризує управління дебіторською заборгованістю.

Загалом, за підсумками першого розділу, можна сказати, що було проведено характеристику діяльності ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов». Підприємство виробляє коньяк, бренді, а також вино. Кількість працівників збільшилась з 300 осіб у 2018 році до 334 осіб у 2020 році.

Було проведено аналіз динаміки структури майна, за підсумками якого можемо сказати, що вартість всього майна зменшилась з 925736 тис. грн. у 2018, до 740588 тис. грн. у 2020 році, такі зміни були викликані зменшенням вартості оборотних активів у 2018-2020 роках, що свідчить про скорочення обсягів виробництва. Також було досліджено показники оцінки основних фондів, структуру оборотних активів, проаналізовано та оцінено власний і позиковий капітал підприємства. Було досліджено динаміку співвідношення кредиторської і дебіторської заборгованості, співвідношення якої свідчить про перевищення суми кредиторської заборгованості над сумою дебіторської заборгованості, що призводить до збільшення ризику діяльності.

Необхідно вжити заходів для раціонального управління власною дебіторською заборгованістю. Адже надання покупцеві відстрочки платежу – це, по суті, надання йому товарного (комерційного) кредиту, який не є безкоштовним для підприємства. Упущену вигоду від надання такого кредиту можна оцінити як мінімум по сумі банківського відсотка, який міг би належати

підприємству у разі негайного розрахунку і вкладення коштів на банківський депозит. Фінансова політика управління дебіторською заборгованістю, перш за все, має націлюватися на розширення обсягів реалізації продажів, оптимізацію її розміру і своєчасне її погашення.

Основними напрямками щодо вдосконалення політики дебіторської заборгованості можуть бути такими:

1. Розробити комплекс заходів щодо:

– по-перше, пошуку можливих шляхів збільшення кількості покупців і замовників підприємства з метою зменшення масштабу ризику несплати боргів;

– по-друге, постійного моніторингу потенційних дебіторів (оцінювання фінансового стану та платоспроможності, ринкової репутації, іміджу тощо).

2. Створювати резерв сумнівних боргів та зазначити порядок його визначення в обліковій політиці підприємства.

3. Своєчасно здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Значне перевищення фактичної дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування. Також впроваджувати в практику управління лімітування дебіторської заборгованості як у загальних обсягах, так і у розрахунку на одного дебітора (існуючого чи потенційного) і періодично переглядати граничні суми. При цьому потрібно визначити оптимальний розмір дебіторської заборгованості, яка б надлишково не іммобілізувала фінансові ресурси підприємства і не створювала б перепон для можливості забезпечення безперебійного процесу постачання, виробництва, реалізації та розрахунків підприємства за своїми зобов'язаннями.

4. Контролювати стан розрахунків з дебіторами, у тому числі за простроченими заборгованостями. При цьому своєчасно виявляти такі види дебіторської заборгованості, які є недопустимими для підприємства (наприклад, прострочена заборгованість контрагентів понад три місяці).

Фінансовий механізм факторингу надає постачальникам принципово нові можливості розвитку – адже на відміну від банківського кредитування та залучення власних коштів – він не обмежений певними сумами. Але ринок факторингу для української економіки не є новим. Проте через нестабільність економічної ситуації та інфляційні процеси він не набув належного розвитку і не отримав належної оцінки, що не є актуальним для нашого підприємства.

Якщо говорячи про оцінку дебіторської заборгованості за реалізовану продукцію (товари, роботи, послуги), слід перш за все розпочати з її первісної вартості, що є наближеною до справедливої. На момент здійснення операції як покупці, так і наше підприємство аналізують ціни, що склалися на ринку, на певний вид продукції.

Первісна вартість дебіторської заборгованості за реалізовану продукцію (товари, роботи, послуги) залежить від: надання покупцеві торговельної знижки або знижок за своєчасну оплату; надання покупцеві знижок після реалізації; повернення товарів від покупців; періоду часу з дати відвантаження товарів до дати надходження грошових коштів.

Торговельні знижки надаються покупцям при придбанні великої партії товарів, для врахування зміни цін, які можуть бути з дати виставлення рахунку до дати відвантаження товарів, а також для приховування реальної ціни від конкурентів. Дебіторську заборгованість у цьому разі визнають за вирахуванням знижок.

Супровідні й платіжні документи виписуються за чистою вартістю продажу (за вирахуванням торгової знижки та знижки з обсягу). На рахунках бухгалтерського обліку такі знижки не відображаються, а тільки зменшують первісну вартість дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги.

Надання таких знижок є позитивним для обох сторін розрахункових відносин. Так, покупці можуть отримати продукцію за більш вигідною ціною тим самим здійснивши економію коштів для яких-небудь інших потреб. А підприємство, в цьому випадку, вчасно отримавши кошти, можуть

використати їх для забезпечення свого функціонування, наприклад для розширення асортименту продукції.

Власне погашення дебіторської заборгованості, тобто надання знижок покупцям за дострокове одержання коштів, що сприятиме забезпеченню прибутку, який в будь-якому випадку буде значно більший, ніж сума наданої знижки. Такий спосіб погашення дебіторської заборгованості дуже розповсюджений у міжнародній практиці, де підприємства розробляють цілі системи знижок з метою збереження фінансових ресурсів [57; с. 100].

Ще одним етапом є формування процедури інкасації дебіторської заборгованості, який передбачає розробку ряду заходів щодо погашення дебіторської заборгованості, терміни сплати якої прострочені. Це процедури взаємодії з покупцями у випадку порушення умов оплати, системи покарання контрагентів, які допустили прострочення платежів, та ін. При цьому можуть використовуватися різноманітні методи які можна класифікувати на такі групи:

- юридичні – претензійна робота, подача позову до суду.
- економічні – фінансові санкції (штраф, пеня, неустойка), передача в заставу майна і майнових прав, призупинення постачань продукції.
- психологічні – нагадування по телефону, факсу, пошті, використання ЗМІ чи поширення інформації серед суміжних постачальників, що загрожує боржнику втратою іміджу.
- фізичні – арешт майна боржника, вироблений органами державної виконавчої служби.

Також одним із етапів управління дебіторською заборгованістю є побудова ефективної системи контролю за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості - необхідний для того, щоб забезпечити надходження інформації не тільки про те, що відбулося, але й про відхилення, які можуть бути.

Найбільше значення набуває здійснення контролю, який дозволяє з'ясувати наскільки ефективно та своєчасно відбувається погашення дебіторської заборгованості, наскільки запропонована відстрочка платежу відповідає вимогам ринку та стану на ньому підприємства.

Зарубіжні економісти-аналітики пропонуються такі методи управління рахунками дебіторів:

- визначати термін прострочених залишків на рахунках дебіторів і порівнювати цей термін з нормами в галузі, показниками конкурентів та даними минулих років;
- періодично переглядати граничну суму реалізації продукції, виходячи з фінансового стану клієнтів;
- якщо виникають проблеми з одержанням грошей, вимагати заставу на суму, не меншу, ніж сума на рахунку дебітора;
- використовувати установи, які стягують борги;
- продати рахунки дебіторів факторинговій компанії, якщо при цьому можна отримати економію.

Також одним із етапів управління дебіторською заборгованістю є побудова ефективної системи контролю за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості - необхідний для того, щоб забезпечити надходження інформації не тільки про те, що відбулося, але й про відхилення, які можуть бути.

Найбільше значення набуває здійснення контролю, який дозволяє з'ясувати наскільки ефективно та своєчасно відбувається погашення дебіторської заборгованості, наскільки запропонована відстрочка платежу відповідає вимогам ринку та стану на ньому підприємства.

Все вище обумовлене надало можливість узагальнити алгоритм, що дає змогу оптимізувати управління дебіторською заборгованістю на підприємстві при умові призначення окремої відповідальної особи (рис. 4.2.).

Рис. 4.2. Алгоритм управління дебіторською заборгованістю при умові призначення відповідальної особи

Використання запропонованого алгоритму на практиці надасть змогу підвищити ефективність управління дебіторською заборгованістю на підприємстві, відображення його в обліку, внаслідок чого можуть бути досягнуті такі результати:

- 1) збільшення обсягів реалізації продукції;
- 2) встановлення довготривалих господарських зв'язків;
- 3) максимізація прибутку під час збереження ліквідності та платоспроможності підприємства;
- 4) зниження рівня операційного ризику і як наслідок – підвищення фінансової безпеки.

Основну частину у витратах на операційну діяльність займають витрати постачальникам (в межах 14-30% грошового потоку за досліджуваний період)

та витрати на розрахунки з податків та зборів (в межах 12-17% грошового потоку за досліджуваний період). Саме за рахунок зменшення цих двох категорій видатків зменшилась загальна сума загальних витрачань на операційну діяльність. Такі зміни можуть свідчити лише про зменшення обсягів реалізації продукції на підприємстві, що є негативним фактором, оскільки призводить до зменшення суми чистого прибутку і може бути подолане шляхом пошуку нових ринків збуту продукції.

Загалом, чистий грошовий потік від операційної діяльності змінювався доволі суттєво, за досліджуваний період: з -81030 тис. грн. на початок 2018 року, до 136235 тис. грн. на кінець 2018 року, до 16124 тис. грн. на кінець 2019 року і до 13523 тис. грн. на кінець 2020 року. Такі різкі зміни свідчать про зменшення загальної відмінності між сумою додатних та від'ємних грошових потоків від операційної діяльності на підприємстві.

Наступний вид грошових потоків – це грошовий потік від інвестиційної діяльності, в якому як таких змін не відбувалося, крім різкого збільшення на кінець 2018 року інших доходів від інвестиційної діяльності до 60210 тис. грн., після чого вони зменшились до 67 тис. грн. на кінець 2019 року. Витрати ж за даним видом діяльності незначні і майже не змінюються, тому недоцільно досліджувати їх на даному проміжку.

І останній вид грошових потоків – грошові потоки від фінансової діяльності. Їх загальний обсяг змінювався з 404442 тис. грн. на початок 2018 року, до 224088 тис. грн. на кінець 2018 року, до 17750 тис. грн. на кінець 2019 року і до 11838 тис. грн. на кінець 2020 року. Такі зміни, більшою мірою, були викликані зменшенням надходжень і, меншою мірою, зменшенням витрачань. Використовується даний грошовий потік лише на отримання і погашення позик і, за підсумками проведеного дослідження, чистий грошовий потік від фінансової діяльності становив: 81558 тис. грн. на початок 2018 року, після чого зменшився до -195406 тис. грн. на кінець 2018 року, після чого він збільшився до -15500 тис. грн. на кінець 2019 року і після цього знову збільшився до -11838 тис. грн. Дані зміни, загалом, це - добре, оскільки

від’ємне значення чистого грошового потоку з фінансової діяльності свідчить про високу якість управління грошовими потоками підприємства, оскільки залучаються додаткові кошти, які можуть використовуватися для отримання прибутку в подальшому.

Загалом, сума чистого грошового потоку становила: 528 тис. грн. на початок 2018 року, після чого зменшилась до -562 тис. грн. на кінець 2018 року, за чим слідувало збільшення суми грошового потоку до 691 тис. грн. на кінець 2019 року і після чого вона знову збільшилась до 1731 тис. грн. на кінець 2020 року. Дані зміни відображені на рисунку 4.3.

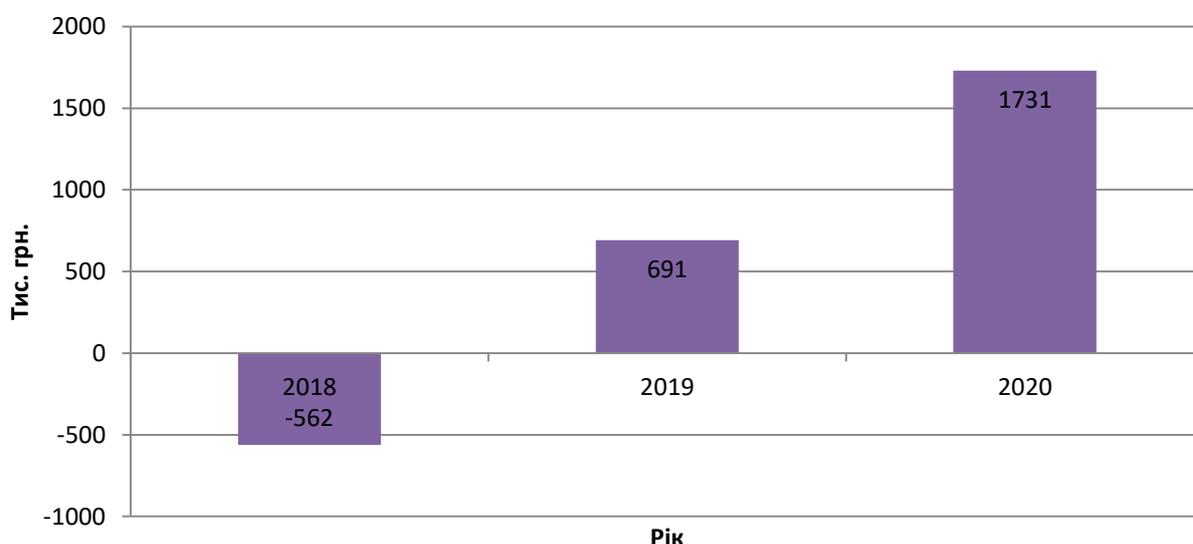

Рис. 4.3. Динаміка чистого грошового потоку на ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов»

Важливим етапом аналізу грошових потоків є оцінка їх збалансованості в часі, тобто відхилення додатних та від’ємних грошових потоків на окремих проміжках часу. В цьому випадку будемо виходити з критерію мінімізації можливих відхилень або коливань значень притоку і відтоку грошових коштів.

Для встановлення ступенів синхронності грошових потоків за аналізований період будемо використовувати коефіцієнт кореляції позитивних та негативних грошових потоків, який визначається за формулою:

$$r = \frac{\delta_{xy}^2}{\delta_x * \delta_y} \quad (2.7)$$

$$\delta_{xy}^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x}) * (y - \bar{y}), \quad (2.8)$$

$$\delta_x = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}}, \quad (2.9)$$

$$\delta_y = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}{n}}, \quad (2.10)$$

де r – коефіцієнт кореляції позитивних та від’ємних грошових потоків в аналізованому періоді; x_i – сума позитивного грошового потоку за i -й часовий інтервал; y_i – сума негативного грошового потоку за i -й часовий інтервал; \bar{x} – середня величина притоку грошових коштів за аналізований період \bar{y} – середня величина відтоку грошових коштів за аналізований період; n – кількість часових інтервалів аналізованому періоді.

Результати розрахунку коефіцієнта кореляції позитивних і негативних грошових потоків представлено в таблиці 4.2. Розрахунок коефіцієнта кореляції грошових потоків ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов».

Таблиці 4.2.

Розрахунок коефіцієнта кореляції грошових потоків ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов».

№ з/п	Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Всього
1	Сума позитивного грошового потоку, x_i	1345824	1029064	845452	3220340
2	Сума негативного грошового потоку, y_i	1346386	1028373	843721	3218480
Умовні показники для визначення коефіцієнта кореляції					
3	$(x_i - \text{хсер})$	272377	-44383	-227995	$\text{хсер}=1073447$
4	$(y_i - \text{усер})$	273559	-44454	-229106	$\text{усер}=1072827$
5	$(x_i - \text{хсер}) * (y_i - \text{усер})$	74511361722	1972972270	52234870103	128719204095
6	$(x_i - \text{хсер})^2$	74189411714	1969821100	51981568028	128140800843
7	$(y_i - \text{усер})^2$	74834708854	1976128480	52489406499	129300243833

За результатами проведеного аналізу в даній таблиці було визначено коефіцієнт кореляції позитивних та від’ємних грошових потоків в аналізованому періоді, даний коефіцієнт дорівнює 0,999999, що свідчить про ефективне управління грошовими потоками на підприємстві, оскільки в ідеальній ситуації даний коефіцієнт повинен дорівнювати 1.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можемо стверджувати, що ефективне управління грошовими коштами, дебіторською заборгованістю на підприємстві можливе лише при комплексному використанні заходів впливу не тільки на величину та структуру дебіторської заборгованості, а й безпосередньо на дебіторів. Необхідно аналізувати фінансовий стан, історію співпраці найбільших дебіторів та свої потенційні можливості для того, щоб розмір дебіторської заборгованості був оптимальним відповідно до бажаного рівня виручки від реалізації. Запропоновані зміни удосконалять фінансову політику з дебіторами підприємства.

Висновки до розділу 4.

Проведений аналіз ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» за 2018-2020 роки надає інформацію про розміщення капіталу, його структури, фінансового стану підприємства. Збільшення величини майна свідчить про значне розширення підприємницького господарського обороту. Дані аналізу показали, що структура активів покращилася за рахунок збільшення частки оборотних активів.

Необхідно вжити заходів для раціонального управління власною дебіторською заборгованістю. Адже надання покупцеві відстрочки платежу – це, по суті, надання йому товарного (комерційного) кредиту, який не є безкоштовним для підприємства. Упущену вигоду від надання такого кредиту можна оцінити як мінімум по сумі банківського відсотка, який міг би належати підприємству у разі негайного розрахунку і вкладення коштів на банківський депозит. Фінансова політика управління дебіторською заборгованістю, перш за все, має націлюватися на розширення обсягів реалізації продажів, оптимізацію її розміру і своєчасне її погашення.

Можемо стверджувати, що ефективне управління дебіторською заборгованістю на підприємстві можливе лише при комплексному використанні заходів впливу не тільки на величину та структуру дебіторської заборгованості, а й безпосередньо на дебіторів.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи проведені дослідження в дипломній роботі можна зробити висновок, що поняття «оборотні активи» – це грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Джерелами формування оборотних активів на національних підприємствах є:

- власні джерела, до складу яких входять: частина статутного капіталу, збільшення статутного капіталу, чистий прибуток, вільні амортизаційні відрахування, залишки резервів утворених за рахунок прибутку, страхові відшкодування, бюджетні асигнування;

- позикові джерела: заборгованість за авансами замовників, стійка кредиторська заборгованість перед постачальниками, стійка заборгованість за заробітною платою та нарахуваннями на неї, стійка заборгованість за платежами до бюджету;

- залучені джерела: короткострокові кредити банків, емісія облігацій, комерційні кредити, бюджетні кредити, кошти міністерства отримані на умовах повернення.

В ході роботи було виявлено, що важливе значення для оцінювання ефективності управління оборотних активів мають коефіцієнти оборотності активів, що характеризує ту частину оборотних коштів, які належать підприємству.

В роботі був проведений аналіз діяльності ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» та оцінка ефективності управління оборотними активами за 2018 – 2020 роки.

За результатами аналізу ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» простежується зростання загальної вартості оборотних активів підприємства, що свідчить про збільшення обсягів виробництва. Така зміна може бути

наслідком прискорення оборотності оборотних засобів, що вимагає аналізу окремих статей оборотних активів.

Проаналізувавши використання оборотних активів ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» в цілому можна стверджувати, що підприємство ефективно їх використовує, але спостерігаються незначні зрушення оборотності дебіторської заборгованості, що вказує на часткове виконання зобов'язань дебіторами перед підприємством, яке свідчить про лояльність до контрагентів, але в подальшій діяльності це може призвести до виникнення ризику неповернення коштів та переходу дебіторської заборгованості у безнадійну дебіторську заборгованість.

В структурі власних джерел формування капіталу відбулося збільшення суми оборотних активів, що говорить про забезпеченість майновою та оперативною самостійністю підприємства, необхідною для рентабельної діяльності ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов».

В загальному про ефективність управління оборотними активами можна сказати, що відбувається збільшення суми дебіторської заборгованості, при цьому спостерігається збільшення періоду її погашення, котре говорить про лояльність до контрагентів та зменшення кількості оборотів дебіторської заборгованості, що може призвести до виникнення ризику неповернення коштів та переходу дебіторської заборгованості у безнадійну дебіторську заборгованість. Оскільки підприємство в основному займається вирощуванням технічних та зернових культур, то дана тенденція є прийнятною, оскільки на кінець звітного періоду на підприємстві залишаються активи, які реалізуються посезонно

Аналізуючи показники фінансової стійкості ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» можна відмітити той факт, що всі показники знаходяться на задовільному рівні, що свідчить про високу фінансову стійкість підприємства та незалежність його від зовнішніх кредиторів. Можна стверджувати, що власний оборотний капітал є додатним і з кожним наступним роком спостерігається його зростання, що свідчить про поліпшення ліквідності і

покращення платоспроможності, що зумовлене зростанням суми оборотних активів.

Проведений аналіз фінансового стану підприємства, показників оцінки основних фондів, ефективності використання оборотних активів показав, що ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» є фінансово-стійким підприємством. Рекомендовано модернізувати обладнання, що дало б змогу зекономити час на виробництві продукції, а також переглянути свою політику з дебіторами. Оскільки дебіторська заборгованість значно перевищує кредиторську, причиною такого збільшення є неплатоспроможність покупців, що негативно впливає на фінансову стійкість підприємства.

Ефективність використання оборотних активів показує, що підприємство доцільно використовує наявні оборотні активи, але спостерігаються незначні зрушення, а саме у оборотності дебіторської заборгованості та рентабельності оборотних активів.

Можна відмітити, що ПрАТ Одеський коньячний завод «Шустов» ефективно використовує наявні оборотні активи, однак не повністю використовує свої потужності. Тож для підвищення ефективності використання оборотних активів у сучасних умовах можна застосувати наступні заходи та шляхи:

- впровадження економічно методу нормування оборотних активів;
- збільшення питомої ваги продукції, що користується підвищеним попитом;
- збільшення обсягу реалізованої продукції унаслідок виконання замовлень по прямих зв'язках, дострокового випуску продукції, виготовлення продукції із зекономлених матеріалів;
- удосконалити рух готової продукції і нормалізувати розміщення оборотних коштів;
- удосконалювати розрахунки з постачальниками і покупцями;
- не допускати дебіторської заборгованості.

Основними напрямками щодо вдосконалення політики дебіторської заборгованості можуть бути такими:

1. Розробити комплекс заходів із формування більш жорсткої політики щодо дебіторів.
2. Створювати резерв сумнівних боргів та зазначити порядок його визначення в обліковій політиці підприємства.
3. Своєчасно здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості.
4. Контролювати стан розрахунків з дебіторами, у тому числі за простроченими заборгованостями.

Таким чином, слід зазначити, що поряд з основними фондами для успішної роботи підприємства величезне значення мають оборотні активи, їхня оптимальна кількість і ефективне використання. Управління оборотними активами повинно чітко регулювати їх кількість, оборотність та ефективність використання. Розумне управління ними має забезпечити оптимальний рівень їх ефективності, що призведе до економії ресурсів підприємства і тим самим до його подальшого розвитку.

Можемо стверджувати, що ефективне управління дебіторською заборгованістю на підприємстві можливе лише при комплексному використанні заходів впливу не тільки на величину та структуру дебіторської заборгованості, а й безпосередньо на дебіторів. Запропоновані зміни удосконалять фінансову політику з дебіторами підприємства.

Отже, для ефективного використання оборотних активів національного підприємства необхідно звернути особливу увагу на вдосконалення системи формування власних джерел фінансування та удосконалення політики щодо дебіторів. Використання запропонованого алгоритму на практиці надасть змогу підвищити ефективність управління дебіторською заборгованістю на підприємстві

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Поважний О.С. Особливості визначення сутності та складу поняття «оборотні активи»/ О.С. Поважний, Н.О. Крамзіна, Ю.В. Кваша // Економічний простір. – 2008. – № 12/2. – С. 41-52.
2. Нестеренко С.С. Оборотні кошти в умовах формування ринкової економіки [Електронний ресурс] / – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/Ekon/2009_7/09nssome.pdf.
3. Римарчук А.М. Економічна сутність оборотних активів та їх класифікація / А.М. Римарчук /Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – №7 (110). – С. 64–70.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку №2 «Баланс», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. №73, зареєстроване в Мінюсті України 21.06.99 р. Під № 391/3684 зі змінами.
5. Круш П.В. Капітал, основні та оборотні засоби підприємства: навчальний посібник / П.В. Круш, О.В. Клименко, В.О. Гулевич. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – С. 189–191.
6. Ковальчук І.В. Економіка підприємства : навчальний посібник/ І.В. Ковальчук – К. : Знання, 2008. – С. 203–204.
7. Фролова Л. В. Экономика предприятия в структурно-логических схемах : учебное пособие для студентов экономических специальностей / Л.В. Фролова, А.А. Бакунов, Л.В. Шаруга. – Донецк: ДонГУЭТ, 2011. – С. 74–75.
8. Петрович Й.М. Економіка підприємства: підручник/ Й.М. Петрович. – 2-е вид., виправл. – Львів : "Магнолія 2008", 2008. – С. 115–119.
9. Кулішов В.В. Економіка підприємства: теорія і практика: навчальний посібник / В.В. Кулішов. – К. : Ніка-Центр, 2010. – С. 94–98.

10. Володькіна М.В. Економіка промислового підприємства : навчальний посібник / М.В. Володькіна. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – С. 67–69.
11. Класифікація оборотних активів, травень 2013 р.// Архів наукових конференцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stelmaschuk.info/archive-internet-conference/64-conferencia-15-05-2013/754-754.html>.
12. Бондаренко О.С.Управління поточними активами: теоретичні основи та практичне застосування / О.С. Бондаренко //Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. - №3 (66). – С .51–56
13. Сокіра І. Особливості методики оцінки оборотних активів на виробничих підприємствах: Бухгалтерський облік і аудит / І. Сокіра – 2009.- №9. – С.13-19
14. Бланк И.А. Управление активами и капиталом предприятия / И.А. Бланк. – К. : Ника-центр, Эльга, 2007. – 448 с.
15. Душило А.А. Оптимізація структури оборотного капіталу підприємства / А.А. Душило // Регіональна економіка. – 2012. – № 4. – С. 24 – 30.
16. Драгун Л.М. Удосконалення аналізу ефективності використання обігових коштів підприємства / Л.М. Драгун, В.Ф. Левченко, О.Л. Бондаренко // Фінанси України. – 2010. – № 12. – С. 12 – 20.
17. Поважний О.С. Особливості визначення сутності та складу поняття «оборотні активи» / О.С. Поважний, Н.О. Крамзіна, Ю.В. Кваша // Економічний простір. – 2008. – № 12/2. – С. 41 – 52.
18. Покропивний С.Ф. Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування: навчальний посібник / С.Ф. Покропивний, С.М. Соболев, І.О. Швиданенко. – К. : КНЕУ, 2012. – 286 с.
19. Примак Т.О. Економіка підприємства: навчальний посібник / Т.О. Примак. – 4-те вид., стереотип. – К. : Вікар, 2007. – 219 с.

20. Чубка О.М. Оцінка методів управління оборотним капіталом промислових підприємств / О.М. Чубка, О.М. Рудницька / Вісник «Проблеми економіки та управління». – Львів : Вид-во НУ ЛП, 2013. – Вип. 640. – С. 440 – 445.

21. Наказ Мінекономіки від 26.10.2010 № 1361 «Про внесення змін до Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.

22. Наказ Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121 «Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>

23. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>

24. Сокіра І. Особливості методики оцінки оборотних активів на виробничих підприємствах // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004.-№9. – с.13-19

25. Бланк І.О., Ситник Г.В. Фінансове забезпечення розвитку підприємств / І.О. Бланк, Г.В. Ситник та ін. / За ред. проф. І.О. Бланка. — К.: КНТЕУ, 2011. — 344 с.

26. Боронос В.Г. Управління фінансовою санацією підприємств: навчальний посібник / В.Г. Боронос, І.Й. Плі кус, І. М. Кобушко. — Суми: Видво СумДУ, 2010. — 437 с.

27. Кравцова А.М. Фінансові ресурси підприємств: механізм формування та ефективного використання: монографія / А.М. Кравцова. — Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2010. — 220 с.

28. Морщеньюк Т.С. Огляд підходів до визначення економічної сутності поняття "ефективність" / Т.С. Мор щеньюк, О.М. Біляк // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. — 2014. — Вип. 8. — С. 82—89.
29. Развитие бухгалтерского учета и аналитического инструментария предприятия: коллективная монография / Под ред. И.Й. Яремко и проф. Г. Ронэка. — Львов: Издательство Львовской политехники, 2014. — 208 с.
30. Турчак В.В. Методика оцінки фінансового потен ціалу підприємства в сучасних умовах господарювання / В.В. Турчак, С.Д. Чижинська // Молодий вчений. — 2014. — № 8 (11). — С. 49—52.
31. Власова Н.О. Чинники формування оборотних активів підприємств роздрібно́ї торгівлі / Н.О. Власова, М.В. Чорна, О.В. Михайлова // Актуальні проблеми економіки. - 2012. - № 8(134). - С. 156-163.
32. Гоцуляк С.М. Проблеми фінансування обігових коштів / С.М. Гоцуляк // Вісник соціально- економічних досліджень. - 2006. - № 24.
33. Забаштанський М.М. Особливості управління оборотними активами агропромислових підприємств України / М.М. Забаштанський // Науковий вісник ЧДДЕУ. Управління підприємством. - 2012. - № 1(13). - С. 200-205.
34. Зборовська О.М. Особливості оцінки оборотного капіталу промислових підприємств України / О.М. Зборовська // Академічний огляд. - 2006. - № 1 (8). - С. 79-83.
35. Назаренков О.Ф. Стан та тенденції структури оборотних коштів промислових підприємств в Україні / О.Ф. Назаренков // Актуальні проблеми економіки. - 2006. - № 6. - С. 53-62.
36. Однат А.А. Особливості впливу механізму управління оборотним капіталом на виробничо- господарську діяльність промислового підприємства / А.А. Однат // Вісник економічної науки України. - 2006. - № 2. - С. 6-9.
37. Чубка О.М. Класифікація та вплив чинників на ефективність функціонування оборотного капіталу машинобудівних підприємств / О.М.

Чубка, О.М. Рудницька // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Логістика. - 2010. - № 669. - С. 158-166.

38. Інформаційно-аналітичні дані [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

39. Єфимова О.В. Оборотные активы организации и их анализ./ О.В. Єфимова // Бухгалтерський учет. – 2011. - №19. – С. 72-78.

40. Грек Г., Вовченко С. Інші заборгованості. // Бухгалтерія. 2012. – № 7/1 (474). – 18 лютого. – С. 50-52.

41. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. Ельга. 2008.-724 с.

42. Потій В. З., Бабяк Н. Д., Жолнерчик Г. Ю. та ін. Фінанси підприємств: тести, задачі, методичні рекомендації: Навч. посіб. / Київський національний економічний ун-т // В. З. Потій. – К. : КНЕУ, 2005. – 244 с.

43. Пріб К. А. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посіб. для дистанційного навчання / К.А. Пріб // Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини "Україна". – К. : Університет "Україна", 2007. – 321 с.

44. Фінанси підприємств: Навч. посіб. / О. Ю. Ніпіаліді, Н. І. Карпишин. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 232 с.

45. Старостенко Г. Г. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. для дистанц. навч. / Г.Г. Старостенко // Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини "України". Інститут дистанційного навчання. – К. : Університет "Україна", 2006. – 202 с.

46. Кнейслер О.В. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник / О.В. Кнейслер. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 240 с.

47. Постанова Кабінету Міністрів України та НБУ “Про нормативи запасів товарно-матеріальних цінностей державних підприємств та організацій та джерела їх покриття” від 19.04.1993. №279 // Зібрання постанов Уряду України №10, 1993 р.

48. Поддєрьогін, А. М. Фінанси підприємств [Текст] : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф.

А. Д. Поддєрьогін. – 6 – те вид., перероб. та допов. – К. : КНЕУ, 2007. – 552 с. – ISBN 966 – 574 – 495 – 5.

49. Про бухгалтерській облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : Закон від 16.07.1999 № 996 – XIV. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996 – 14>

50. Школьник І. О. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / І. О. Школьник, І. М. Боярко, Б. І. Сюркало. – Суми : Університетська книга, 2009. – 301 с.

51. Лиса О. В. Особливості визначення потреби підприємства в оборотному капіталі / О.В. Лиса // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць: Т. III. – Д.: ДНУ, 2006. – Вип. 217. – С. 598 – 603.

52. Воловець Я.В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навчальний посібник / Я.В. Воловець. – К.: Алерта, 2011.-200с.

53. Іваненко В.М. Курс економічного аналізу: навчальний посібник. – 4-те вид., випр.і доп./ В.М. Іваненко – К.:Знання, 2004. – 190 с. – ISBN 966-8148-45-2

54. Володькіна М.В. Економіка промислового підприємства: навчальний посібник. / М.В. Володькіна – К.:Центр навчальної літератури, 2010. -196 с. – ISBN 966-8253-85-X

55. Єдинак Т.С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємств в умовах фінансово-економічної кризи / Т.С. Єдинак // Держава та регіони. - 2009. - №3. - С.54-57.

56. Новікова Н. М. Структурно-логічна модель управління дебіторською заборгованістю підприємства / Н. М. Новікова // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 1. — С. 75—82.

57. Кузнецова С. А. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в умовах антикризового регулювання стану підприємств : [монографія] / С. А. Кузнецова. — Тернопіль : Тернопільська академія народного господарства. - 2014. - 256 с

58. Головінов М.І. Економіка підприємства: Навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закладів III та IV рівнів акредитації заоч. форм. навчання / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського; М.І. Головінов, В.О. Протопопова, І.В. Колодяжна. – Донецьк.: ДонНУЕТ, 2010. – 266 с. ISBN 978-966-385-052-8
59. Слав'юк Р.А. Управління структуруванням власного капіталу акціонерних товариств: монографія / Р.А. Слав'юк, Н.М. Чиж. – К.: УБС НБУ, 2009. – 358 с.
60. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом / И.Т. Балабанов. – изд. 2-е. – М.: Финансы и статистика, 2010. – 243 с.
61. Бочаров В.В. Современный финансовый менеджмент / В. В. Бочаров. – СПб. : Питер, 2007. – 464 с.
62. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств : підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. – 5-те вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2008. – 546 с.
63. Власова Н.О. Цілі та зміст політики формування оборотних активів торговельного підприємства / Н.О. Власова, О.В. Михайлова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. – Вип. 2(12). – Харків : ХДУХТ, 2011. – С. 235 – 241.
64. Ковалєв В.В. Введение в финансовый менеджмент / В.В. Ковалєв. – М. : Финансы и статистика, 2011. – 768 с.
65. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент: в 2 т. / Ю. Бригхем, Л. Гапенски ; пер. с англ. – СПб. : Экономическая школа, 2009. – Т. 1. – 497 с.
66. Аракчеев Е.А. Нормирование оборотных средств предприятия / Е.А. Аракчеев // Экономика и менеджмент: сб. науч. трудов НГТУ. – вып. 1(51). – Новосибирск : НГТУ, 2012. – С. 105-110.
67. Бланк И.А. Торговый менеджмент / И.А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2010. – 784 с.

68. Базілінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посібник/ О.Я. Базілінська. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 328 с.
69. Дєєва Н.М. Фінансовий аналіз: навч. посібник для студ. вищих навч. закладів/ Н.М. Дєєва, О.І. Дедіков. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 324 с.
70. Подольська В.О., Фінансовий аналіз: Навчальний посібник / В.О. подольська, О.В. Яріш. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
71. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87, зі змінами та доповненнями від 25 вересня 2009 р. № 1125 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
72. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс»: наказ Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87, зі змінами та доповненнями від 31 травня 2011 р. № 664 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
73. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати»: наказ Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87, зі змінами та доповненнями від 18 березня 2011 р. № 372 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
74. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів»: наказ Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87, зі змінами та доповненнями від 10 червня 2010 р. № 382 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
75. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 5 «Звіт про власний капітал»: наказ Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87, зі змінами та доповненнями від 31 травня 2011 р. № 664 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
76. Заруба О.Д. Основи фінансового аналізу та менеджменту: практик. посібник / О.Д. Заруба. – К.: УФІМБ, 1995. – 110 с.

77. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз: підруч. / Г.О. Крамаренко, О.Є.Чорна. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 398 с.
78. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 6-те вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2007. – 552 с.
79. Говорушко Т.А. Факторинг як форма рефінансування дебіторської заборгованості [Електронний ресурс] / Т.А. Говорушко, І.П Ситник, К.М. Степаненко. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4980/1/123.pdf>
80. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств: текст / М.Д.Білик // Фінанси України. – 2011. – № 12. – С. 24-37